

**ХАБАРШЫ  
ВЕСТНИК  
BULLETIN**

**«Экономика» сериясы  
Серия «Экономическая»  
«Economic» series**

**№ 4 (46), 2015**

**Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті  
Казахский национальный педагогический университет имени Абая  
Abai Kazakh national pedagogical university**



**ХАБАРШЫ  
ВЕСТНИК  
BULLETIN**

**«Экономика» сериясы  
Серия «Экономическая»  
«Economic» series  
№ 4 (46)**

**Алматы, 2015  
Almaty, 2015**

**Хабаршы.** «Экономика» сериясы. - Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ. - 2015. - № 4 (46). – бет.

**Вестник. Серия «Экономическая».** - Алматы: КазНПУ им.Абая. - 2015. - № 4 (46). – с.

**Bulletin. «Economic» series.** - **Almaty: Abay KazNPU.** - 2015. - № 3 (45). - pp.

**Бас редактор**

*экон.ғыл.д., профессор* **Б.Д. ИМАНБЕРДИЕВ**

**Редакция алқасы:**

*экон.ғыл.д., профессор* **А.С. Смагулов**, (бас ред. орынбасары),

*ҚР ҰҒА академигі, экон.ғыл.д., профессор* **К.Н. Нармбаев**,

*экон.ғыл.д., профессор* **С.К. Қасымов**,

*экон.ғыл.д., доцент* **Е.К. Калдыбаев**,

*Phd doctor universitat intarnacional de Catalunya – Victor Pou Serradell*  
(Испания),

*экон.ғыл.д., профессор* **Б.А. Токсабаева**(Қырғызстан),

*ScD, Assoc.Professor* **В.Рудзкене** (Литва),

*PhD, professor* **М.М.Перез** (Испания),

*экон.ғыл.д., профессор* **К.Д. Джумабаев** (Қырғызстан)

*экон.ғыл.д., профессор* **Череп А.В.** (Украина)

*экон.ғыл.д., профессор* **Е.В.Вознюк** (Латвия)

*магистр – оқытушы* **А.К. Адельбаева** (*жауапты хатшы*)

**Главный редактор**

*д.э.н., профессор* **Б.Д. ИМАНБЕРДИЕВ**

**Редакционная коллегия:**

*д.э.н., профессор* **А.С. Смагулов** (зам.гл.редактора),

*академик НАН РК, д.э.н., профессор* **К.Н. Нармбаев**,

*д.э.н., профессор* **С.К. Касымов**,

*д.э.н., доцент* **Е.К. Калдыбаев**

*Phd doctor universitat intarnacional de Catalunya – Victor Pou Serradell*  
(Испания),

*д.э.н., профессор* **Б.А. Токсабаева** (Киргизстан),

*ScD, Assoc.Professor* **В.Рудзкене** (Литва),

*PhD, Professor* **М.М.Перез** (Испания),

*д.э.н., профессор* **К.Д. Джумабаев** (Киргизстан),

*д.э.н., профессор* **Череп А.В.** (Украина)

*д.э.н., профессор* **Е.В.Вознюк** (Латвия )

*магистр – преподаватель* **А.К. Адельбаева** (*ответ.секретарь*)

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2015

**Editor in chief**

**B. D.Imanberdiev** Doctor of economic Sciences Professor

**Editorial staff:**

**A.S.Smagulov (deputy editor)**, Doctor of economic sciences, professor

**K.N. Naribaev**, Doctor of economic sciences, professor,  
Academician of the National Academy of Science of the Republic of Kazakhstan

**S.K. Kasymov** Doctor of economic sciences, professor

**E.K. Kaldybaev** Doctor of economic sciences , Associate Professor

**Victor Pou** *Ph.D* Doctor International University of Catalonia (Spain)

**B.A. Toksabaeva** Doctor of economic sciences, professor (Kyrgyzstan)

**V.Rudzkene** *ScD, Assoc.Professor*(Lithuania)

**M.M.Perez** *Ph.D.professor*(Spain)

**K.D. Dzhumabaev** Doctor of economic sciences, professor (Kyrgyzstan)

**Cherep A.V.** Doctor of economic sciences, professor (*Ukraine*)

**E.V.Voznyuk** Doctor of economic sciences, professor (Latvia)

**A.K. Adelbaeva** Master of science,teacher(Executive Secretary)

Abai Kazakh National Pedagogical University, 2015

# ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕ ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ

---

---

УДК 338.36

## МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УЧЕТА И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОБЪЕКТОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ В РК

Джакишева У. К., - к.э.н., и.о.доцента КазНПУ имени Абая

### Аннотация

Реализация практических мер по вовлечению интеллектуальной собственности в хозяйственный оборот на всех стадиях «жизненного цикла» ее объектов должна опираться на теоретически и методологически разработанную базу, обеспечивающую системный подход и взаимодействие всех звеньев процесса, связанных с учетом и использованием интеллектуальной собственности.

Участвующие в процессе управления интеллектуальной собственностью субъекты управления на макро, мезо и микроуровне испытывают постоянный дефицит в получении информации, методик, нормативных данных, стандартов, рекомендации и других материалов, необходимых для проведения учета, инвентаризаций и коммерциализации объектов интеллектуальной собственности. Применяемые для этих целей нормативные акты, стандарты, методики и рекомендации разработаны, как правило, для других видов собственности и не учитывают специфики объектов интеллектуальной собственности в качестве нематериальных активов.

В статье рассматриваются вопросы, что в стране до настоящего времени не создана система и организационный механизм экономических стимулов, обеспечивающих заинтересованность предприятий и организаций всех форм собственности в создании и вовлечении в хозяйственный оборот объектов интеллектуальной собственности для целей производства конкурентоспособной и наукоемкой продукции.

### Ключевые слова

Интеллектуальная собственность, учет, инвентаризация, методология.

Проводимые с начала 90-х годов XX столетия социально-экономические преобразования в Казахстане основаны преимущественно на

максимальном использовании богатых национальных природных и, прежде всего, энергетических ресурсов страны. Вместе с тем развитие современных государств преимущественно определяется главным образом их интеллектуальным потенциалом, техническими достижениями, способностью к применению ценных знаний и технических решений. Наукоемкий продукт становится основой конкурентоспособности национальных экономик. На науку все в большей мере возлагается ответственность за качество жизни и национальную безопасность. Такие традиционные производства, как природные ресурсы, рабочая сила и капитал приобретают сегодня второстепенное значение по сравнению со значениями, которые становятся определяющим условием современного производства и реальной силой достижения социально-экономических успехов[1].

В 90-ые годы в РК были предприняты кардинальные меры по созданию и обновлению законодательной и нормативной базы в области государственного регулирования научно-технической и инновационной деятельности. Особое место было уделено процессам управления интеллектуальной собственностью, ключевую роль в которых играли создание законодательной базы и эффективного механизма правовой охраны объектов интеллектуальной собственности и обеспечение на этой основе формирования национального рынка интеллектуальной собственности и интенсификации процесса вовлечения результатов интеллектуальной деятельности в хозяйственный оборот.

Можно говорить об успешном решении в Казахстане задачи создания вполне современного законодательства в области правовой охраны интеллектуальной собственности в научно-технической и гуманитарной сфере.

Несмотря на важность данной задачи, ее решение следует рассматривать лишь в качестве предпосылки для реализации конечной цели инновационного развития - масштабное вовлечение и эффективное использование отечественного и зарубежного научно-технического потенциала для перехода на инновационный путь развития для решения социально-экономических задач[2].

Реализация практических мер по вовлечению интеллектуальной собственности в хозяйственный оборот на всех стадиях «жизненного цикла» ее объектов должна опираться на теоретически и методологически разработанную базу, обеспечивающую системный подход и взаимодействие всех звеньев процесса, связанных с учетом и использованием интеллектуальной собственности.

Участвующие в процессе управления интеллектуальной собственностью субъекты управления на макро, мезо и микроуровне испытывают постоянный дефицит в получении информации, методик, нормативных данных, стандартов, рекомендации и других материалов, необходимых для проведения учета, инвентаризаций и коммерциализации объектов интеллектуальной

собственности. Применяемые для этих целей нормативные акты, стандарты, методики и рекомендации разработаны, как правило, для других видов собственности и не учитывают специфики объектов интеллектуальной собственности в качестве нематериальных активов. Актуальным на данный момент является необходимость создания системного подхода к методологическому обеспечению операций учета и использования интеллектуальной собственности в стране[3].

Для решения данных задач нужно:

- рассмотрение теоретических и методологических аспектов учета и инвентаризации интеллектуальной собственности в стране;
- выявление проблемных аспектов современного состояния учета интеллектуальной собственности на предприятиях;
- рассмотрение особенностей применения стандартов оценки в отношении объектов интеллектуальной собственности; разработка рекомендации по применению подходов и методов оценки;
- провести сравнительный анализ и выявить особенности макроэкономических моделей управления инновационной деятельностью в системе «наука-техника-производство» при плановой и рыночной экономиках;
- разработать модель и блок-схему Национального банка информационного обеспечения процесса управления интеллектуальной собственностью;
- разработка методических рекомендаций по информационному обеспечению процесса учета и инвентаризации объектов интеллектуальной собственности на предприятиях.

Анализ сложившейся ситуации в сфере создания условий для проведения учета и инвентаризации результатов интеллектуальной деятельности позволяет сделать вывод о создании в стране определенной законодательно-нормативной базы для разработки системного подхода и механизма управления этой сферой деятельности. Однако реализация этих условий не может быть осуществлена без детально разработанного методологического обеспечения процесса проведения учета и инвентаризации результатов интеллектуальной деятельности в сфере науки-техники. При этом методологическое обеспечение должно быть дифференцировано с учетом многообразия видов объектов интеллектуальной собственности и целей их использования[4].

До настоящего времени в стране не создана система и организационный механизм экономических стимулов, обеспечивающих заинтересованность предприятий и организаций всех форм собственности в создании и вовлечении в хозяйственный оборот объектов интеллектуальной собственности для целей производства конкурентоспособной и наукоемкой продукции. В этих условиях продекларированная государственная политика по вовлечению результатов научно-технической деятельности в хозяйственный оборот реализуется не на путях их использования для перехода на инновационный путь развития, а

сведена, по существу, к проведению бухгалтерских операций по стоимостной оценке на баланс предприятий в качестве нематериальных активов с целью возможного улучшения финансовых показателей хозяйствующих субъектов.

### Список литературы

1. Арсеньев И.И. Новый метод коммерциализации изобретений на основе их доработки и создания патентоспособных технических решений. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук.- М.; РГИИС, 2004. 170 с.

2. Бабкин В.И. Ноу-хау и права ученых //Интеллектуальная собственность. 2000. №4. С. 11-17.

3. Белова Е.В. Постановка на учет, использование и выбытие нематериальных активов. Интеллектуальные ресурсы, интеллектуальная собственность, интеллектуальный капитал. Под ред. В.Г.Зинова. М.; АНХ, 2001.

4. Барух Лев. Нематериальные активы. Управление, измерение, отчетность/ Пер.с англ. Л. Лопатников. М.; 2003. - 240 с.

### ТҮЙІН

**Джакишева У.К.** – э.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ – нің доценті міндеттерін атқарушы. **ҚР кәсіпорындарында зияткерлік меншік объектілерін пайдалану мен есептеуді әдістемелік қамсыздандыру.** Зияткерлік меншікті шаруашылық айналымның «өмірлік циклы» объектілерінің барлық сатыларына тарту бойынша тәжірибелік шараларын жүзеге асыру зияткерлік меншікті пайдалану мен есепке алумен байланысты процестердің барлық буындарының арақатынасы мен жүйелік тәсілді қамтамасыз ететін теориялық және әдістемелік базаға негізделуі тиіс.

Зияткерлік меншікті басқару процесіне қатысатын басқару субъектілері макро, мезо және микродеңгейде зияткерлік меншік объектілерін түгендеу мен коммерцияландыру, есептеу жүргізу үшін қажетті ақпарат алу, әдістемелер, нормативті мәліметтер, стандарттар мен ұсыныстардың тапшылығын сезінуде. Осы мақсатта қолданатын нормативтік актілер, стандарттар, әдістер мен ұсыныстар меншіктің басқа түрлері үшін жасалғандықтан, материалдық емес активтер ретінде зияткерлік меншік объектілерінің ерекшеліктерін ескермейді.

Мақалада елімізде бүгінгі таңға дейін бәсекеге қабілетті өнімді шығару мақсатында зияткерлік меншік объектілерін шаруашылық айналысқа тарту үшін кәсіпорындар мен шаруашылық жүргізудің барлық түрлерін қызықтыратын экономикалық ынталандырудың ұйымдастырушылық механизмі мен жүйесінің жоқтығы мәселесі қарастырылады.

**Түйін сөз:** зияткерлік меншік, есеп, тугендеу, әдіснама.



## RESUME

**Dzhakisheva, W. K.** – candidate of economic Sciences, associate Professor KazNPU named after Abai. **Methodological support of registration and use of intellectual property in enterprises in Kazakhstan.**

The implementation of practical measures to involve intellectual property in economic circulation at all stages of the "life cycle" of its facilities should be based on the theoretical and methodological framework developed by providing a systematic approach and the interaction of all parts of the process associated with the account and the use of intellectual property. Participating in the management of intellectual property management entities at the macro, meso and micro levels are experiencing a permanent deficit in obtaining information, methodologies, normative data, standards, recommendations and other materials required for accounting, inventory, and commercialization of intellectual property. Used for this purpose regulations, standards, procedures and guidelines have been developed, as a rule, for other types of property and does not take into account the specificity of intellectual property as intangible aktivov.ispolzovaniem intellectual property.

The article discusses the issues that the country has not yet established a system and institutional mechanisms for economic incentives to ensure the interest of enterprises and organizations of all forms of ownership in building and commercializing the intellectual property for the purposes of production of competitive and high-tech products.

**Keywords:** Intellectual property, accounting, inventory, methodology

УДК 378.1

## ВЫСОКИЙ УРОВЕНЬ ОБРАЗОВАНИЯ –ЗАЛОГ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

**Канабекова М.А.** – к.э.н., ст. преподаватель КазНПУ имени Абая

### Аннотация

В статье рассматривается процесс формирования международной системы высшего образования, которая представляет собой совокупность национальных взаимосвязанных систем в условиях современной глобализации. Ее разновидность — региональные группировки, такие как зона европейского высшего образования, которая будет представлять собой пространство, где национальные особенности и общие интересы могут взаимодействовать и усиливать друг друга для выгоды и стран-участниц, и регионального

объединения в целом. Задачу достижения высокого уровня конкурентоспособности в XXI веке сегодня ставит перед собой как и все другие страны, также Казахстан. Причем, в отличие от принятых у нас в этой связи взглядов, в среде политических и экономических лидеров западных стран есть твердая убежденность в том, что именно высшая школа является одной из фундаментальных основ развития экономики по пути к блестящим результатам. И она, такая вера, подкрепляется соответствующими финансовыми вливаниями – как со стороны государства, так и со стороны частных структур.

#### **Ключевые слова**

Международная система высшего образования, образовательный процесс, инновационная идея, государственная стратегия.

Каждая страна выбирает определенные факторы, влияющие на экономическое развитие и интеграцию в мировое пространство. Республика Казахстан одним из главных факторов ставит образование, которое отвечает требованиям мировой экономики, повышает жизненный уровень и общее благополучие населения. Правительства многих стран одной из основных задач считают повышение конкурентоспособности экономики за счет развития качества образовательных услуг [1]. Это связано с тем, что уровень образования общества и научного потенциала представляет собой важное условие экономического роста. В условиях современных глобализационных процессов формируется международная система высшего образования, которая представляет собой совокупность национальных взаимосвязанных систем. Ее разновидность — региональные группировки, такие как зона европейского высшего образования, которая будет представлять собой пространство, где национальные особенности и общие интересы могут взаимодействовать и усиливать друг друга для выгоды и стран-участниц, и регионального объединения в целом. Для его создания европейские государства, включая Казахстана должны объединиться для интеграции и унификации систем образования. Следует отметить, что в этом сегменте произошли существенные изменения: позиции одних вузов ослаблены, других — усилены. В связи с этим возникла необходимость создания общей совершенной системы образования, удовлетворяющей потребностям современного общества, нацеленной на улучшение внешнего признания, облегчение мобильности учащихся и расширение возможностей их трудоустройства. В июне 1999 г. министрами образования 29 европейских стран была подписана Болонская декларация о создании к 2010 г. единой европейской зоны высшего образования [2]. В настоящее время из 45 стран, отнесенных к этому региону, документ подписали 38, в том числе и Казахстан. Таким образом, доля включившихся в Болонский процесс государств составляет 90%, без учета тех, которые имеют малое количество образовательных учреждений, отнесенных законодательствами этих

стран к сектору высшего образования (Андорра, Ватикан, Монако и Сан-Марино). Современные вызовы общественности выдвигают на первый план исторического цивилизационного развития два феномена - бизнес и образование. Бизнес транслируется как предпринимательство, как деятельность составляющая социума, как процесс производства (распределения, обмена) благ во всех секторах общественной жизнедеятельности. Анализ данного феномена - бизнеса - с философской точки зрения акцентирует внимание на формировании духа предпринимательства, целеполагании и реализации человеком заложенных в нем индивидуальных способностей.

Обзор международных исследований показал существование тесной связи между образованием, производительностью и доходом, и было определено большое значение инвестиций в развитие образования и улучшение его качества. Папа Римский Иоанн Павел II в 1991 году в одной из своих работ писал, что «одно время решающим фактором производства была земля, затем капитал... Сегодня решающий фактор - сам человек и его знания».[1] Развитие образования должно быть основой, которая станет гарантом будущего экономического процветания страны.

Образование, будучи объектом теоретико-практического исследования, выступает как своеобразный «испытательный полигон», что проявляется в неоднозначной реакции со стороны и теоретиков, и практиков образовательного процесса. Неоднозначность обусловлена попытками ответа на вопрос: «зачем нужны инновации?». На первый взгляд все просто - меняются общественные ценности, соответственно меняются и формы их постижения и приобщения к ним. Но каким путем идти, что взять за основу, в конце концов, на чем остановиться как на определенном критерии, идеале? Здесь и возникают своего рода «метания», т.е. мы во главу угла ставим альтернативу - «или - или», а не пытаемся найти «золотую середину», которая давала бы правильные ответы на поставленные вопросы.

К примеру, изменение экономических оснований производства, потребления, обмена подвело общество к необходимости внедрения в образовательный процесс западных методик. Начиная с конца 80-х - начала 90-х годов XX века, активное внедрение западных методик образования приобретает массовый характер по формам обучения, но совершенно не затрагивает содержательный аспект, что откликается в других сферах социальной жизни. Наша образовательная система копирует внешний «заграничный» опыт, а не реализует сущностные возможности собственного наработанного опыта, который, по мировому признанию, фундаментальнее, чем европейские системы обучения. Вселенский бум «хотим как у них» не всегда отвечает интересам и ментальным установкам нашего общества. Психология комплекса неполноценности, доставшаяся нам по наследству еще от советских времен, мешает новаторам в науке и образовании искать ответы в реалиях

настоящего наличного факта - уровня образования в обществе. Ученые нашей страны должны не просто улучшать качество образования, но и разрабатывать собственные технологии в системе образования и выходить с ними на международный уровень.

Совершенствование системы образования обусловлено и тем фактором, что принципы мировой экономики определяются развитыми странами, такими как США, Япония и т.д. Чем более развита страна и чем более развитыми технологиями она обладает, тем выше ее экономический уровень в мировом пространстве.

Образование является одним из важнейших критериев Стратегии «Казахстан - 2030».[2] Основной целью образовательных программ является адаптация образовательной системы к новой экономической среде. Президентом Республики Казахстан была поставлена задача о вхождении республики в число 50-ти конкурентоспособных стран мира. Также, согласно Закону РК «О национальной безопасности Республики Казахстан», одной из угроз является ухудшение качества образования и интеллектуального потенциала страны, что доказывает огромное значение создания и совершенствования качественной системы образования.[3]

Развитие человеческого капитала является стратегически важной целью в процессе развития государства. Для развития системы образования на уровне мировых стандартов, в настоящее время в Казахстане проводится активная политика, акцентирующая внимание на интеллектуальном развитии нации и обеспечении равных образовательных возможностей для разных слоев населения. Одним из важных шагов в развитии человеческого капитала страны является реализация программы Президента РК «Болашак», дающая возможность одаренным молодым казахстанцам получить образование в лучших университетах мира.[4] Это показывает, что за годы независимости в целом изменилось массовое сознание казахстанцев и молодое поколение открыто для новых идей и думает категориями будущего. Согласно государственной политике, образование должно стать общенациональным приоритетом, что активно мотивируется нашей страной посредством увеличения количества государственных грантов на различные специальности и развития международного обмена.

Республика Казахстан стала страной с рыночной экономикой, в которой изменился социальный статус граждан и требования к специалистам. Поэтому должны измениться требования к образованию, которое должно стать мобильным и быстро приспосабливающимся к современным требованиям экономики и технологий. Выпускники ВУЗов будут востребованы только тогда, когда они будут соответствовать законам рынка, потому что «кадры решают все».

Бизнес ориентированные высшие учебные заведения ставят во главу угла экономические, инженерно-технические, информационно-технологические,

правовые специальности и только потом обращают свои взоры и интересы на общеобразовательные дисциплины. Данная ситуация проглядывается в целом по всему образовательному пространству в стране. Такой подход обусловлен попытками выровнять в соответствии с запросами и потребностями общества положение, сложившееся еще со времен СССР, когда идеологизация доминировала во всех сферах общественной жизни. И сегодня данная ситуация требует внедрения инновационных подходов в ранжировании высших учебных заведений по их статусной роли в экономике, политике и культуре страны, что вызывает необходимость и потребность в тесной взаимосвязи бизнеса, науки и производства.

В самом общем смысле инновации представляют собой создание новых и значимых идей и внедрение этих идей в общественную жизнь. Образование - это процесс трансляции новых идей от социальных институтов, специализирующихся на производстве и воспроизводстве знаний, к людям, не специализирующихся на производстве знаний. Анализ абстрактных определений инноваций и образования позволяет сделать вывод, что эти два социальных института имеют нечто общее. Их взаимодействием обусловлена взаимодетерминированность в том, что инновации как «внедрение» новаций и есть их «распространение в народе», т.е. образование.

История общества наглядно демонстрирует консерватизм института образования, который проявляется в необходимости транслировании устойчивых знаний, идей. Как считает К. Пигров «транслируемое знание только тогда транслируется, если оно неизменно. Нельзя транслировать знание, если оно неустойчиво, если я не верю, что это знание «останется» навсегда» [5].

Выстраивается самостоятельная модель взаимоотношений образования и инноваций. В этой модели приоритетным началом должна стать толерантность, терпимость обоим феноменам по отношению друг к другу. И именно бизнес, как основная форма современной экономической деятельности, способствует проявлению такой толерантности, терпимости.

Трансформация ценностных ориентаций бизнеса в сторону рыночных отношений, акцентирование внимания на развитии конкурентной среды, внедрение и становление качественно новых форматов взаимодействия бизнеса и образования вызывает необходимость поиска креативных подходов в тандеме - бизнес и образование.

Многие государства, в том числе и Казахстан, разрабатывают государственные стратегии инновационного развития, имеющие в своей основе перестройку системных связей и отношений между бизнесом и образованием. Все это, в конечном счете, определяет конкретные вызовы бизнеса к образованию и наоборот.

В образовательном процессе многих вузов страны внедряются инновационные дисциплины (философия бизнеса, критическое мышление и т.д.), интерактивные методики, формируется языковая среда, нацеленная на

триязычие, развивается международное сотрудничество и партнерские программы по обмену студентами, что отражает амбициозные интересы и потребности общества. Поэтому не случайно, что одним из приоритетов ключевого направления «Инвестиции в будущее» Стратегического плана РК до 2020 года является образование [6].

В соответствии с меняющимися условиями, повышение качества образовательных услуг будет сопровождаться как улучшением системы финансирования образования, так и расширением инфраструктуры системы образования за счет введения неправительственных, некоммерческих агентств, созданием независимой национальной системы аккредитации учебных заведений по международным стандартам с учетом независимых рейтингов, внедрением элементов корпоративного управления в учебных заведениях, совершенствованием механизмов контроля качества образования.

Система подготовки квалифицированных кадров должна быть увязана с планами по индустриализации страны. И поэтому в техническом, профессиональном и высшем образовании будет осуществлен переход к системе, соответствующей требованиям современного рынка труда, а образовательные стандарты станут формироваться на профессиональных стандартах через Национальную квалификационную систему, что требует предоставления ВУЗом академической свободы с внедрением принципов корпоративного менеджмента.

Согласно стратегическому плану развития РК к 2020 году планируется повысить качество высшего образования, чтобы оно во всем соответствовало лучшим мировым практикам. 90% выпускников должны быть трудоустроены в течение 3 месяцев после окончания вузов.

Будут достигнуты следующие результаты:

- 14% вузов пройдут международную специализированную аккредитацию;
- 50% вузов внедрит европейскую систему перевода кредитов (ESTC);
- 20% вузов осуществляют дудипломное образование с зарубежными вузами;
- 50% вузов - с инновационными структурами, научными лабораториями, технопарками, центрами.

Процесс обучения представляет собой постоянно развивающийся динамичный феномен, и задача государства состоит в том, чтобы выпускники ВУЗов вносили в экономику страны инновационные идеи.

Современное молодое поколение (моложе 30 лет) составляет почти одну треть от общего населения, является тем субъектно-объектным фактором, который активно проявляет себя в предпринимательстве и бизнес-структурах. Это отдельная категория людей со своими мнениями и амбициями, потенциалом и перспективами, формирование которых во многом зависит от реалий современного общества. И один из причинных факторов, способствующих развитию разносторонней личности, - это качественное

образование, позволяющее в дальнейшем стать высококвалифицированным специалистом и профессионалом.

Казахстан является страной с большим интеллектуальным потенциалом. Наша задача - направить его на повышение экономической мощи государства и его независимости.

### Список литературы

1. Нордстрем К.А., Риддерстрале Й. Бизнес в стиле фанк. СПб, 2009г.
2. Стратегия «Казахстан - 2030», октябрь 1997г.
3. Закон РК «О национальной безопасности Республики Казахстан» от 06 января 2012 года, статья 5.
4. Казахская международная образовательная программа «Болашак», 2013г.
5. Пигров К.С. Диалектика инноваций и образования. СПб, 2007г.
6. Стратегический план развития Республики Казахстан до 2020 года. Астана, 2010г.

### ТҮЙІН

**Канабекова М.А.** – э.ғ.к., аға оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ. **Білімнің жоғары деңгейі - Қазақстан Республикасының бәсекеге қабілеттілігінің кепілі.**

Мақалада мемлекеттердің әлемдік кеңістікте экономикалық даму мен интеграцияға әсер ететін негізгі факторларды тандауы қарастырылған. Қазақстан Республикасы әлемдік экономика талаптарын қанағаттандыратын, халықтың жалпы әл-ауқатын және өмір сүру деңгейін көтеретін негізгі фактор ретінде білім алуды қояды. Көп мемлекеттердің өкіметі экономикадағы бәсекеге қабілеттіліктің негізгі міндеті ретінде білім беру қызметінің сапасын санайды. Ол қоғамның білім алу деңгейі мен ғылыми әлеуеті экономикалық дамудың негізгі шарты болып табылады. Заманауи жаһандану үрдісінде ұлттық өзара байланыс жүйесінің жиынтығының негізінде халықаралық жоғары білім алу жүйесі қалыптасады. мысалы, олардың бірі - қытысушы мемлекеттердің ұлттық ерекшеліктерін және жалпы мүдделерін қарастыратын еуропалық жоғары білім аймағы сияқты аймақтық топтар.

**Түйін сөздер:** экономикадағы бәсекеге қабілеттілік, халықаралық жоғары білім жүйесі, экономикалық интеграция.

### RESUME

**Kanabekova M.A.** – Candidate of Economic Science, working currently at KazNPU named after Abai. **A high level of education –the key to competitiveness of the republic of Kazakhstan.**

It is unquestionable to say, that high level of education- is the key component of competitiveness of the Republic of Kazakhstan. Each country chooses distinct factors, which impact on economic development and integration in world space. Republic of Kazakhstan, in this case chooses education as one of these factors, because it meets world economics requirements, raises living standards and general well-being of the population. Governments of many countries assumes that one of the main challenges of increasing economic competitiveness is to enhance quality of educational services. Indeed, this is due to the fact that the educational level of society and scientific capacity is an essential condition for economic growth. In the conditions of modern globalization processes an international system of higher education develops, which is a set of interconnected national systems is. For example, regional groupings such as the European Higher Education Area, which will be a space where national identities and common interests can interact and strengthen each other for the benefit within the participating countries as well as within the regional association as a whole.

**Keywords:** economic competitiveness, international system of higher education, economic integration



# МАКРОЭКОНОМИКАЛЫҚ РЕТТЕУ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ

---

---

УДК 657; 311.216;336.717,6

## БЮДЖЕТИРОВАНИЕ ЗАТРАТ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ

**Еспергенова Л.Р.** – к.э.н., старший преподаватель КазНПУ имени Абая  
**Кан Чунь Ю** – магистр 2 курса научно-педагогического направления  
специальности – 6М050800 «Учет и аудит» КазНПУ имени Абая

### Аннотация

Бюджетирование, то есть создание технологии планирования, учета и контроля денег и финансовых результатов – это первый экзамен на зрелость для каждой компании, в случае неудачи которого, она перестает расти или начинает разоряться. Построение бюджетов помогает понять, что и почему происходит с фирмой на рынке, и учит экономить на затратах. Бюджетирование связано, с одной стороны, с предотвращением ошибочных действий в области финансов, с другой – с уменьшением числа неиспользованных возможностей. Разработка бюджета является процессом планирования. Бюджеты являются ключевым инструментом системы управленческого контроля. Практически все компании, за исключением самых мелких, составляют бюджеты. Многие компании в качестве годового бюджета рассматривают план прибыли, который показывает планируемую деятельность компании по центрам ответственности для получения прибыли. Таким образом, бюджет представляет собой финансовый документ, созданный до того, как предполагаемые действия выполняются. Его также часто называют финансовым (в данном контексте следует понимать как выраженный в стоимостном измерении) планом действий.

Для повышения эффективности организации работ в процессе бюджетирования на предприятии необходимо создать отдел бюджетного планирования и анализа (ОБПиА). ОБПиА, в частности, выступает исполнительным органом, который реализует решения бюджетного комитета и организует мероприятия по их выполнению, работая с конкретными исполнителями.

В статье рассмотрены теоретические основы и определения бюджетирования, в том числе виды и типы бюджетов, преимущества и недостатки создания центров ответственности. Также рассмотрены функции, возлагаемые на отдел бюджетирования и преимущества.

## Ключевые слова

Бюджетирование, бюджетный комитет, затраты, бюджетный цикл, центры ответственности, виды бюджетов, фаза планирования, фаза реализации, планирование, отклонения, прогнозирование.

Произошедшие в последние годы структурные, имущественные и правовые изменения в отечественной промышленности неизбежно вызывают необходимость стратегически ориентированные программы развития промышленных предприятий дополнять бюджетированием, которое, представляя собой специфический подход к организации управления хозяйственно-финансовой деятельностью предприятия, обеспечивает полное участие всех подразделений предприятия в процессах становления комплексных планов на основе своевременной и достоверной информации о состоянии разработки и внедрения бюджетных систем планирования и отчетности.

Бюджетирование, то есть создание технологии планирования, учета и контроля денег и финансовых результатов – это первый экзамен на зрелость для каждой компании, в случае неудачи которого, она перестает расти или начинает разоряться. Построение бюджетов помогает понять, что и почему происходит с фирмой на рынке, и учит экономить на затратах. Бюджетирование связано, с одной стороны, с предотвращением ошибочных действий в области финансов, с другой – с уменьшением числа неиспользованных возможностей. Разработка бюджета является процессом планирования. Бюджеты являются ключевым инструментом системы управленческого контроля. Практически все компании, за исключением самых мелких, составляют бюджеты. Многие компании в качестве годового бюджета рассматривают план прибыли, который показывает планируемую деятельность компании по центрам ответственности для получения прибыли[1]. Таким образом, бюджет представляет собой финансовый документ, созданный до того, как предполагаемые действия выполняются. Его также часто называют финансовым (в данном контексте следует понимать как выраженный в стоимостном измерении) планом действий. Ключом к пониманию термина «бюджет» является осознание того, что это есть ничто больше, как лист бумаги, на котором представлены финансовые и другие данные. Эти данные планируют серию событий, которые свершатся в будущем. Это есть прогноз будущих финансовых операций.

Бюджетный процесс в организации имеет циклический характер с периодом, равным временному интервалу, на котором осуществляется бюджетирование и для которого разрабатывается бюджет. Этот интервал называется бюджетным периодом[2]. В большинстве случаев он составляет один год. В течении бюджетного периода основные вопросы планирования решаются бюджетным комитетом на своих регулярных совещаниях.

Бюджетирование, однако, касается не только периода, к которому относится план. Очевидно, что разработка плана должна начаться еще до начала бюджетного периода, а процедуры контроля – завершиться после него. Все эти составляющие формируют бюджетный цикл, который включают в себя следующие этапы:

1. постановка целей на бюджетный период;
2. сбор информации для разработки проекта бюджета;
3. анализ и обобщение собранной информации, формирование проекта бюджета;
4. оценка проекта бюджета и корректировка его при необходимости;
5. утверждение бюджета;
6. исполнение бюджета и текущая корректировка показателей;
7. текущий и итоговый анализ отклонений;
8. представление отчета о выполнении бюджета и анализ достижения целей организации за отчетный период;
9. выработка рекомендаций для корректировки бюджета текущего периода и разработки будущих бюджетов[3].

Все эти этапы объединяются в три основные фазы, четко разграниченные по времени. До начала бюджетного периода этапы подготовки бюджета объединены в *фазу планирования*. С началом бюджетного периода начинается *фаза реализации*, которая включает помимо исполнения бюджета все текущие аналитические процедуры. Подготовка итоговых отчетов и анализ ex-post формируют *завершающую фазу* бюджетного цикла. Таким образом, бюджетный цикл, соответствующий одному бюджетному периоду, длится гораздо дольше, чем сам бюджетный период, поскольку начинается задолго до его начала и заканчивается после его завершения, когда уже длится фаза реализации следующего цикла.

Бюджеты разрабатываются как в целом для организации, так и для ее структурных подразделений или отдельных функций деятельности. Функции бюджета состоят в следующем:

- планирование операций, обеспечивающих достижение целей организации;
- координация различных видов деятельности и отдельных подразделений, согласование интересов отдельных работников и групп в целом по организации;
- стимулирование руководителей всех рангов в достижении целей своих центров ответственности (ЦО);
- контроль текущей деятельности, обеспечение плановой дисциплины;
- основа для оценки выполнения плана центрами ответственности и их руководителей;
- средство обучения менеджеров[4].

Очень важным, причем не только для процесса бюджетирования, является определение и разграничение полномочий и ответственности отдельных служб. Ситуация, когда интересы служб пересекаются, а полномочия дублируются, редко приводит к положительным результатам.

Выделим, в итоге, следующие требования к организации бизнес-процесса бюджетирования:

- наличие на предприятии единого документа регламентирующего бюджетный процесс;
- организация бюджетного комитета;
- установление жесткой финансовой дисциплины;
- выстраивание приоритетов в финансах;
- четкое разграничение полномочий и ответственности служб.

Управление бюджетированием начинается с назначения директора по бюджету: он отвечает за подготовительный процесс, стандартизацию проектных форм, сбор и сопоставление данных, проверку информации и предоставление отчетов.

Для повышения эффективности организации работ в процессе бюджетирования на предприятии необходимо создать отдел бюджетного планирования и анализа (ОБПиА). Основными задачами ОБПиА является руководство и организация работ по:

- бюджетному планированию;
- проведению системного анализа всех видов деятельности предприятия и его структурных подразделений;
- организации и методическому обеспечению разработки перспективных и краткосрочных прогнозов экономического развития предприятия в соответствии с потребностями рынка;
- проведению контроля за выполнением подразделениями предприятия планов-бюджетов;
- организации статистического учета по всем производственным и технико-экономическим показателям работы предприятия и сдачи отчетности в установленные сроки.

Структура отдела может состоять из пяти групп:

- аналитической группы по системному анализу и формированию главного бюджета;
- группы планирования доходов;
- группы планирования управленческих, коммерческих расходов, капитальных вложений, расходов по социальной сфере;
- группы планирования производственных расходов и запасов;
- группы управления имуществом.

ОБПиА, в частности, выступает исполнительным органом, который реализует решения бюджетного комитета и организует мероприятия по их выполнению, работая с конкретными исполнителями.

Эффективность процедуры бюджетирования определяется детализацией бизнес-прогнозов. По возможности все прогнозные данные должны быть структурированы таким образом, чтобы каждый сотрудник, инициирующий появление какой-либо совокупности данных отвечал за определенный бизнес-прогноз.

Обработка бизнес-прогнозов происходит под контролем ОБПиА, который выступает внутренним экспертом и координирующим органом деятельности центров планирования. Основная цель обработки бизнес-прогнозов – получение реалистичных бизнес-заданий и доведение их до центров финансовой ответственности. Каждый центр планирования должен взаимодействовать со строго определенными центрами финансовой ответственности.

Центры финансовой ответственности (ЦФО) – структурные подразделения предприятия или должностные лица, в функциональные обязанности которых входит контроль над составлением плана деятельности предприятия состоящего из совокупности бизнес-заданий, а также за движением материально-финансовых ресурсов по закрепленным за ними статьям на этапе фактической реализации запланированных мероприятий[5].

Процесс бюджетного планирования на предприятии с технологической точки зрения можно представить в виде последовательности этапов и процедур, имеющих между собой прямые и обратные связи.

Таким образом, анализ основных принципов построения системы бюджетов предприятий приводит к формированию методологии бюджетного планирования состоящей из следующих этапов:

1. Определение прогнозных макроэкономических показателей. На данном этапе необходимо определить индексы изменения цен по основным бюджетным статьям, а также темпы инфляции и курсы валют, используемых предприятием.

2. Определение состава потенциальных потребителей продукции и услуг предприятия, а также потенциальных поставщиков сырья и материалов. Главная задача этого этапа проранжировать основных контрагентов предприятия для выбора наиболее оптимальных с учетом вероятности контрактов, формы оплаты, отсрочки платежа и т.д.

3. Определение величины запасов. Данный этап имеет целью определение величины предполагаемых запасов готовой продукции и ТМЗ, незавершенного производства на начало планового периода, а также нормируемых запасов, необходимых для стабильной работы предприятия.

4. Анализ производственных мощностей предназначен для характеристики производственной специфики предприятия: определения максимальных возможностей по выпуску продукции в зависимости от мощностей используемого оборудования (откорректированных с учетом планируемых остановок), а также пересечения технологических маршрутов отдельных видов изделий (конкурирующих продуктов).

5. Анализ производственных норм отражает потребности предприятия в ресурсах для производства продукции с учетом сложившихся технологий.

6. Составление смет условно-постоянных затрат структурных подразделений предназначено для детального определения потребности каждого подразделения в различных ресурсах, необходимых для нормальной работы в течение анализируемого периода.

7. Бюджет продаж предприятия формируется при составлении программы производства на основании ранжирования спроса клиентов, определения величины нормируемых запасов и внутренней потребности в полуфабрикатах и продуктах вспомогательного производства, производственных мощностей с учетом остановок производства, а также ранжирования предложения поставщиков и устранения дефицита сырья и материалов.

8. Бюджет закупок сырья, материалов и энергоресурсов показывает потребность предприятия на производственную программу с учетом определения закупок у конкретных поставщиков.

9. Бюджет оплаты труда определяет расходы на заработную плату основных производственных рабочих в зависимости от полученной производственной программы.

10. Бюджет постоянных расходов подразделений обобщает совокупную потребность каждого конкретного подразделения в различных видах материально-финансовых ресурсов в плановом периоде.

11. Прогноз себестоимости основной и прочей продукции. Данный этап необходим для определения производственной и полной себестоимости продукции предприятия, а также величины прибыли и рентабельности реализованной продукции. После определения прибыли от основной деятельности прогнозируют внепроизводственные доходы.

12. Прогноз доходов и расходов предприятия обобщает результаты финансово-хозяйственной деятельности за период и показывает финансовую эффективность принятых управленческих решений.

13. Прогноз движения денежных средств состоит из двух частей – ожидаемые поступления денежных средств и ожидаемые выплаты. Для определения ожидаемых поступлений за период используется информация из бюджета продаж, данные о продажах в кредит или с немедленной оплатой. Также планируется приток денежных средств и из других источников. Суммы ожидаемых платежей берутся из различных периодических бюджетов[6].

14. Анализ прогнозных финансовых отчетов в сравнении с базовым годом. Последним шагом в процессе подготовки общего бюджета является разработка прогноза финансового положения и проектного бухгалтерского баланса для сравнения с базовым годом.

## Список литературы

1. В. Л. Назарова, Д. А. Фурсов, С. Д. Фурсов, Управленческий учет, учебник, Алматы: Экономика, 2004г., 308 стр.
2. В. Э. Керимов, Учет затрат, калькулирование и бюджетирование в отдельных отраслях производственной сферы, учебник, М.: ИТК «Дашков и Ко», 2006г., 415 стр.
3. А. Д. Шеремет, Управленческий учет, учебное пособие, М.: ИД ФБК – Пресс, 2005 г., 512 стр.
4. К. Друри, Введение в управленческий и производственный учет, уч. Пос.- 3 издание, М.: Аудит, ЮНИТИ, 2007г., 560 стр.
5. Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер, Учет затрат: управленческий аспект – 6 издание, 2007., 489 стр.
6. К. Друри, Управленческий и производственный учет, учебник, перевод с английского языка, М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009г. 1007 стр.

## ТҮЙІН

**Еспергенова Л.Р.** – э.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ – нің аға оқытушысы., **Кан Чунь Ю** - Абай атындағы ҚазҰПУ 6М050800 – Есеп және аудит мамандығының 2 курс магистранты. **Кәсіпорынды басқаруда шығындарды бюджеттеу жүйесі.**

Бюджеттеу, технология жоспарлау, ақшаны есепке алу, бақылау және қаржылық нәтижелерін құру, яғни - бұл әрбір компания үшін алғашқы сынақ болып табылады. Бюджеттеу әр кәсіпорынға нарықта компаниясымен не болып жатқанын түсінуге және шығындарды үнемдеуге көмектеседі.

Бюджеттеу бір жағынан қаржы саласында қателіктер жібермеуге көмектесе, басқа жағынан пайдалана алмаған мүмкіндіктер санын азайтады.

Бюджеттеу жоспарлау процесі болып табылады. Бюджеттер бақылауды басқару жүйесінің шешуші құралы болып келеді. Кішігірім компанияларды қоспағанда барлық компаниялар бюджет құрастырады. Көптеген компаниялар жылдық бюджет ретінде пайда алу үшін жауапкершілік орталықтары бойынша компанияның жоспарланған әрекетін көрсететін пайда алу жоспарын қарастырады. Осылайша бюджет қаржылық құжат болып табылады. Басқаша, оны әрекеттердің қаржылық жоспары деп те атайды (бұл жерде ол құндық көрсеткіш ретінде сипатталып отыр).

Бюджеттеу процесіндегі жұмыстарды тиімді ұйымдастыруды арттыру үшін кәсіпорында бюджеттік жоспарлау мен талдау бөлімін қалыптастыру керек. Бұл бөлім жекелеп алғанда, нақты орындаушылармен жұмыс істеу арқылы бюджеттік комитет шешімдерін жүзеге асыра отырып оларды орындау бойынша шараларды ұйымдастыратын орындаушы орган болып табылады.

Мақалада бюджеттеудің теориялық негіздері және жауапкершілік орталықтарын құру түрлері мен бюджеттер түрлері қарастырған. Сонымен қатар, бюджеттеу бөлімшесіне арттырылған функциялар мнe артықшылықтар қарастырылған.

Түйін сөздер: бюджеттеу, бюджет комитеті, шығындар, бюджеттік цикл, жауапкершілік орталықтары, бюджет түрлері, жоспарлау, ауытқу, болжау, жоспарлау фазасы, орындау фазасы.

## RESUME

**Espergenova L. R.** – candidate of economic Sciences, senior lecturer at KazNPU named after Abai, **Kang Chunyu** - Master of 2 course of scientific and pedagogical direction specialty - 6M050800 Accounting and Auditing. **Budgeting cost in the control system of company.**

Budgeting, ie the creation of technology planning, accounting and control of the money and financial results - this is the first test of maturity for each company, which in case of failure, it stops growing or starts to splurge. Budgeting helps us to understand why and what is happening with the company in the market, and learn to save on costs. Budgeting is due, on the one hand, to the prevention of erroneous actions in the areas of finance, on the other - with the decrease in the number of unused opportunities. Budgeting is the process of planning. Budgets are a key tool of management control. Almost all companies except for the smallest, up budgets. Many companies in the annual budget as a plan view of profit, which shows the company's planned activities on the responsibility centers for profit. Thus, the budget is a financial document created before the alleged actions are performed. It is also often referred to as the financial (in this context should be understood as expressed in terms of value) of the Plan of Action. To improve the efficiency of the organization of work in the process of budgeting in the enterprise need to create a Department of Budget Planning and Analysis (DBPaA). DBPaA, in particular, the executing authority, which implements the decisions of the Budget Committee and organizes activities for their implementation, working with specific performers.

The article deals with the theoretical foundations and the definition of budgeting, including the kinds and types of budgets, the advantages and disadvantages of creating centers of responsibility. Also consider the functions assigned to the department budgeting and benefits.

Keywords: Budgeting, budget committee, costs, budget cycle, responsibility centers, planning phase, implementation phase, planning, deviations, forecasting.



## **ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСІПКЕРЛІКТІ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ**

**Сапарбаева А.М.** – *Абай атындағы ҚазҰПУ – нің аға оқытушысы*

### **Аңдатпа**

Бүгінгі күні шағын кәсіпкерлік саласының дамуы біздің мемлекеттегі экономикалық саясаттың басым бағыттарының бірі. Шағын кәсіпкерліктің дамуы экономикалық дағдарыстан тез арада шығуға, бәсекелестік орта мен экономиканың нарықтық құрылымын қалыптастыруға, жұмыс орындарымен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Шағын кәсіпкерліктің дамуын тежеп отырған факторлар: шағын кәсіпкерліктің қаржылық ресурстарға қол жеткізудің жеткіліксіздігі; бәсекелестік ортаның әлсіздігі; кәсіпкерлікті жүргізудің мәдениетінің төмендігі, ол ең алдымен, ШОК-тің басым бөлігінің бүгінгі таңдағы ақпараттық-зерттеушілікпен қамтамасыз етушілікті көтере алмай отырғандығымен байланысты. Әлемдік экономикалық дағдарыстың кең өріс алып отырған жағдайында Қазақстан Үкіметі шағын кәсіпкерлікті қолдау көрсетуді дағдарысқа қарсы бағдарламаның негізгі бағытына айналдыруда. Мұның өзі біздің елімізге дағдарыстың апаттарынан айналып өтудің факторларының біріне айналды. Дегенмен, шағын кәсіпкерліктің құрылымдық және сапалық бағыттарда дамытудың мемлекеттік бағдарламалардан туындайтын міндеттері бүгінгі күнге дейін толығымен орындала қойды деп айту қиын.

### **Түйін сөздер**

Шағын кәсіпкерлік, экономикалық дағдарыс, мемлекеттік бағдарламалар, экономикалық саясат, бәсекелестік орта, мемлекеттік қолдау, жұмыспен қамту, инвестиция, мемлекеттік субсидия, несие беру, қаржыландыру.

Бүгінгі күні шағын кәсіпкерлік саласының дамуы біздің мемлекеттегі экономикалық саясаттың басым бағыттарының бірі. Шағын кәсіпкерліктің дамуы экономикалық дағдарыстан тез арада шығуға, бәсекелестік орта мен экономиканың нарықтық құрылымын қалыптастыруға, жұмыс орындарымен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Кәсіпкерлік қызмет өзінің табиғаты бойынша жаңа өнім шығару үшін, жаңа шикізат көздерін, өтім нарықтарын ашу, өндірісті қайта құру үшін әртүрлі мүмкіндіктерді жедел пайдалануға тез бейімделеді. Ел экономикасын дамытуда шағын кәсіпорындардың маңыздылығы өте жоғары. Ал, осы шағын кәсіпорындар іс бастау үшін ірі көлемде инвестицияларды талап етпейді және ресурстар айналымының жоғары жылдамдығына кепілдік береді. Сол арқылы экономиканы қайта құрылымдау

проблемаларын ұтымды шешуді, нарықты тұтыну тауарларымен толықтыруды, бәсекелік ортаны күшейту арқылы өндірілетін өнімдер мен көрсетілетін қызметтер сапасын жақсартуға, жаңа жұмыс орындарын құра отырып жұмыссыздық мәселесін шешуге қол жеткізуге болады. [1] Нарықтық қатынастардың қалыптасуы кезінде әсіресе шағын кәсіпорындардың дамуы мен тиімділігіне мемлекеттік қолдау шамасы айтарлықтай ықпал ететіндігіне, ал кәсіпкерлер мұндай қолдауға мұқтаж болатындығына әлемдік тәжірибе куә. Бұл ретте, бизнесті бәсекеден қорғауға немесе ол үшін ерекше «жұмсақ» жағдайлар құруға емес, технологиялық жетілдірудің генерациясы фирмашілік үрдісті үнемі ынталандыратын және фирманың бәсеке қабілеттілігін арттыру үшін оқытатын жағдайларды қамтамасыз етуге әкелуге тиіс шағын кәсіпкерлікті қолдаудың мемлекеттік саясатының нысаны мен мақсаты шешуші мәнге ие. Мұны соңғы уақытта экономикада ілгерілік жасаған көптеген елдердің тәжірибесі көрсетеді.

#### Шағын кәсіпорынды қолдау шаралары:

- жаңа технологияларға (технологиялар мен экономикалық ақпараттар ұсыну, кеңес беру және оқыту) қол жетімділікті жеңілдетуге;
- нарық капиталына (салық жеңілдіктері, амортизацияның ерекше нормалары, мемлекеттік субсидиялар, нарықтық және жеңілдікті несиелі ставкалар арасындағы айырмашылықты қаржыландыру түріндегі жеңілдікпен несие беру) қол жетімділікті жеңілдету;
- кәсіпкерліктің инфрақұрылымын дамытуға жәрдемдесетін кластерлік-желілік ұстанымды енгізу арқылы шағын компаниялар мәселелері бойынша туындайтын проблемаларды шешуге бағытталған.

#### Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау мыналарды:

- шағын кәсіпкерлік субъектілерінің мемлекеттік қаржылық, статистикалық, материалдық-техникалық және ақпараттық ресурстарды, сондай-ақ ғылыми техникалық әзірлемелер мен технологияларды пайдалануы үшін жағдайлар жасауды;
- шағын кәсіпкерлікті дамытудың мемлекеттік, салалық және өңірлік бағдарламаларын әзрлеуді;
- шағын кәсіпкерлік субъектілерін мемлекеттік тіркеудің және таратудың оңайлатылған тәртібін белгілеуді;
- оңтайлы салық режимін белгілеуді;
- шағын кәсіпкерлікке кредит берудің бағдарламаларын қабылдауды;
- шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамыту үшін инвестицияларды, оның ішінде шет елдік инвестицияларды тарту мен пайдалану жүйесін жасауды;

- мемлекеттік мұқтаждықтар үшін тауарларды сатып алудың кепілдендірілген көлемін қамтамасыз етуді;
- жұмыс істеп тұрған оқу және зерттеу орталықтарын, консалтингтік ұйымдар мен шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамытудың ақпараттық жүйелерін дамыту және жаңаларын құру жолымен кадрларды даярлауды, қайта даярлауды және олардың біліктілігін арттыру бойынша жүзеге асырылады.

Қазақстан Республикасы Президентінің «Нұрлы жол» инфрақұрылымды дамытудың 2015 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында айтылғандай, «Іскерлік белсенділікті арттыру мақсатында өңдеуші өнеркәсіп саласында шағын және орта бизнесті, ірі кәсіпкерлікті қаржыландырудың қолжетімділігін ұлғайту бойынша қолдау жалғастырылатын болады. Экономиканы дамытуда, ел халқын жұмыспен қамтуда шағын және орта бизнеске негізгі рөл беріледі. Бүгінде мемлекеттік қолдау шараларымен бизнесті жүргізудің барлық дерлік салалары қамтылған».

Шағын кәсіпорын өндірісі тұтастай және кез келген жағдайда қалыпты кәсіпкерлік жұмыс істеуі үшін ішкі және сыртқы ортаны қалыптастыру қажет. Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, шағын кәсіпкерліктің тиімді қызмет ету шарты еркін шауашылық жүргізуде (ішкі орта) және оны мемлекеттік қолдаудың (сыртқы орта) ұтымды үйлесуін көрсетеді. [2]

Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерлікті қолдау жүйесі:

➤ Президент:

-Президент жанындағы Кәсіпкерлер кеңесі

➤ Үкімет:

- Дағдарысқа қарсы кеңес;
- Әкімшілік тосқауылдарды жою және ШОК үшін бизнес-ахуалды жақсарту жөніндегі комиссия;
- «Самұрық -Қазына» ҰӘҚ.

➤ Экономикалық даму және сауда министрлігі

➤ Кәсіпкерлікті дамыту департаменті:

- «Самұрық -Қазына» ҰӘҚ;
- «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры АҚ;
- Экспорттарды дамыту мен ілгерілету жөніндегі «Kaznex» корпорациясы;
- Инжиниринг және технологиялар трансферті орталығы;
- Қазақстанның Даму банкі;
- Қазақстан Инвестициялық қоры;
- Ұлттық инновациялық қор.

➤ Индустрия және жаңа технологиялар министрлігі:

- Экспорттарды дамыту мен ілгерілету жөніндегі «Kaznex» корпорациясы;
  - Инжиниринг және технологиялар трансферті орталығы;
  - Қазақстанның Даму банкі;
  - Қазақстан Инвестициялық қоры;
  - Ұлттық инновациялық қор.
- Облыстар және Астана, Алматы қалалары әкімдерінің аппараттары
  - Кәсіпкерлік департаменттері
  - Қалалар мен аудандар әкімдігі
  - Жергілікті жерлердегі (қалалар мен аудандардағы) кәсіпкерлік басқармаларының бөлімдері.

2014 жылы Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының қаражатынан өңдеуші өнеркәсіпте жұмыс істейтін кәсіпкерлік субъектілеріне жеңілдікті кредит беруге 100 млрд. теңге бөлінді, оларды екінші деңгейдегі банктер 6 айдың ішінде толық көлемде игерді. Қайтарымды қаражаттың пайдаланылуын ескере отырып, барлығы 100 млрд. теңгеден астам сомаға 438 жоба қаржыландырылды, 4 мыңнан астам жұмыс орны құрылды. 2014 жылдың соңына дейін бұл мақсатта 100 млрд. теңге мөлшерінде тағы бір траншты орналастыру жоспарланып отыр, ол ШОБ субъектілеріне кредит беруден бөлек, 50 млрд. теңге мөлшерінде ірі кәсіпкерлікті қаржыландыруды да көздейді. ШОБ секторының және ірі кәсіпкерліктің іскерлік белсенділігін қолдау үшін қаржыландыру көздеріне қолжетімділікті арттыру арқылы өңдеуші өнеркәсіптегі және өңдеуші өнеркәсіпке қатысты көрсетілетін қызметтер саласындағы бизнесті қолдауды жандандыру қажет. Кәсіпкерлік субъектілерінің бәсекеге қабілеттілігін олардың қаржыландыруға қолжетімділігін жақсарту арқылы жоғарылату бұл міндетке қол жеткізу тікелей нәтижелердің мынадай көрсеткіштерімен өлшенетін болады:

Кесте -1.

Тікелей нәтижелер көрсеткіштері	өлшем бірлігі	2014 (бағалау)	2015	2016	2017	2018	2019
Мемлекеттік бағдарлама шеңберінде қолдау алған кәсіпкерлік субъектілерінің өнімдерді	млрд. теңге	-	246	549	651	717	761

шығаруы							
---------	--	--	--	--	--	--	--

Кәсіпкерлікті қолдаудың басым бағыты ИИДМБ-да айқындалған өңдеуші өнеркәсіп секторлары болады. Сонымен қатар, Бағдарламада көзделген көлік-коммуникациялық, энергетикалық, әлеуметтік және тұрғын үй-коммуналдық инфрақұрылымды дамыту өнеркәсіптік өнімге, ең алдымен, құрылыс материалдарына, машина мен жабдыққа, металл конструкциялары мен бұйымдарына едәуір сұраныс туындатады. Ішкі сұраныстың артуы іскерлік және экономикалық белсенділікті өсірудің қосымша көзіне айналады. Бұл жаңа өндірістер ашу, іскерлік байланыстарды және бизнес пен халық үшін жаңа мүмкіндіктерді ұлғайту үшін қолайлы жағдайлар жасауға мүмкіндік береді. Осыған байланысты бизнестің бастамалары мен жобаларын қолдау мақсатында Ұлттық қор мен ХҚҰ кредиттік желілерінің қайтарымды қаражаты есебінен ШОБ пен ірі кәсіпкерлік субъектілеріне ұзақ мерзімді жеңілдікті кредит беру арқылы кәсіпкерлік субъектілері үшін қаржыландырудың қолжетімділігін арттыру көзделген.[3]

ШОБ субъектілеріне жеңілдікті кредит беру инвестициялық мақсаттарды қаржыландыруға әрі өңдеуші өнеркәсіптегі және өңдеуші өнеркәсіпке қызмет көрсетуге жататын көрсетілетін қызметтер саласындағы жобаларды іске асыру шеңберінде айналым қаражатын толықтыруға бағыттталатын болады. Ірі кәсіпкерлік субъектілеріне жеңілдікті кредит беру өңдеуші өнеркәсіптегі жобаларды іске асыру шеңберінде инвестициялық мақсаттарды қаржыландыруға бағыттталатын болады. Соңғы қарыз алушы үшін сыйақы мөлшерлемесі 10 жылдан аспайтын кредит мерзімімен жылдық 6 %-дан аспайды. «Даму» КДҚ» АҚ және «Қазақстанның даму банкі» АҚ ШОБ пен ірі кәсіпкерлік субъектілеріне қаржыландыруды ұсыну жөніндегі операторлар болады. ШОБ пен ірі кәсіпкерлік субъектілеріне тікелей кредит беруді екінші деңгейдегі банктер жүзеге асыратын болады. Бұл мақсаттар үшін «Даму» КДҚ» АҚ мен «Қазақстанның даму банкі» АҚ-ның банкаралық кредиттеу құралдары пайдаланылады.

ХҚҰ кредиттік желілерін тарту Дүниежүзілік банктің, Еуропа Қайта құру және Даму банкінің және Азия Даму банкінің пайдасына мемлекеттік кепілдікпен жүзеге асырылады. ХҚҰ қарыздарын «Даму» КДҚ» АҚ мен екінші деңгейдегі банктер инвестициялық мақсаттарды қаржыландыру үшін және ШОБ субъектілерінің жобаларын іске асыру шеңберінде айналым қаражатын толықтыруға пайдаланады. ХҚҰ қарыздары бойынша ШОБ жобаларын қаржыландыру шарттары қарыздар туралы тиісті келісімдерде айқындалады. Кәсіпкерлік субъектілерін қолдауға барлық көздерден қаржыландырудың жалпы көлемі 255 млрд. теңге құрайды, оның ішінде: ШОБ және ірі кәсіпкерлік субъектілерінің жобаларына 50 млрд. теңгеден тең үлестермен қаражат орналастыру арқылы кәсіпкерлік субъектілеріне

жеңілдікті кредит беруге 2015 жылы Ұлттық қордан бөлінетін қаражат - 100 млрд. теңге; 2) ХҚҰ қаражаты: Дүниежүзілік Банк - 2016 - 2017 жылдары 37 млрд. теңге; Азия Даму Банкі - 2015 - 2017 жылдары 81 млрд. теңге; Еуропа Қайта Құру және Даму Банкі - 2015 - 2016 жылдары 37 млрд. теңге. ШОБ жобаларын қаржыландыру үшін тартылатын ХҚҰ қарыздарының көлемі қарыздарды дайындау және оған қол қою барысында нақтылануы мүмкін. ХҚҰ-мен жобаларды республикалық бюджеттен қоса қаржыландыру мақсаттары үшін мынадай мөлшерде қаражат бөлінеді: 2015 жылы – 39,2 млрд. теңге; 2016 жылы – 52,3 млрд. теңге; 2017 жылы – 64,1 млрд. теңге.

Шағын кәсіпкерлікті дамыту мен оған қолдау көрсету нәтижесінде сандық, құрылымдық және сапалық деңгейге дейін жеткізу заңды түрдегі шешуші міндеттер ретінде алға тартылады. Мұндай түпкілікті мақсаттарға қол жеткізу үшін тәжірибе жүзінде барша қабылданған мемлекеттік бағдарламаларда мына төмендегідей бағыттарда қамтылып отырған міндеттер жоспарланды: шағын кәсіпкерлікті дамыту үшін қолайлы макроэкономикалық, саяси, әлеуметтік, құқықтық және моральдық жағдайлар тудыру; кәсіпкерлік қызметпен айналысу жолындағы кедергілерді азайту; шағын кәсіпкерлікті қаржылық ресурстарға қол жеткізу үшін қажетті жағдайлармен қамтамасыз ету; қаржылық және қаржылық емес компоненттерден тұратын шағын кәсіпкерлікке деген жан-жақты мемлекеттік қолдаулар көрсету мақсатында арнайы мемлекеттік құрылымдар құру; кәсіпкерлік қызметке тарту үшін халықтың қалың ортасында ынталылықты арттыру.[4]

Шағын кәсіпкерліктің дамуын тежеп отырған факторлар: шағын кәсіпкерліктің қаржылық ресурстарға қол жеткізудің жеткіліксіздігі; бәсекелестік ортаның әлсіздігі; кәсіпкерлікті жүргізудің мәдениетінің төмендігі, ол ең алдымен, ШОК-тің басым бөлігінің бүгінгі таңдағы ақпараттық-зерттеушілікпен қамтамасыз етушілікті көтере алмай отырғандығымен байланысты.

Әлемдік экономикалық дағдарыстың кең өріс алып отырған жағдайында Қазақстан Үкіметі шағын кәсіпкерлікті қолдау көрсетуді дағдарысқа қарсы бағдарламаның негізгі бағытына айналдыруда. Мұның өзі біздің елімізге дағдарыстың апаттарынан айналып өтудің факторларының біріне айналды.

Дегенмен, шағын кәсіпкерліктің құрылымдық және сапалық бағыттарда дамытудың мемлекеттік бағдарламалардан туындайтын міндеттері бүгінгі күнге дейін толығымен орындала қойды деп айту қиын.

## Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» 18.01.2014ж.

2. Елшібаев Р.Қ. Кәсіпкерлік қызметті ұйымдастыру. Алматы, Экономика, 2009ж.-180б

3. Малый и средний бизнес:эволюция понятий, рыночная среда, проблемы развития М:Финансы и статистика Акимов О.Ю, 2011г-192с

4. Үмбеталиев А.Д. Кәсіпорын экономикасы және кәсіпкерлік. Оқулық / - Алматы: Экономика, 2009.-462 б.

## РЕЗЮМЕ

**Сапарбаева А. М.** – старший преподаватель, КазНПУ имени Абая. **Теоретические аспекты системы государственной поддержки малого и среднего предпринимательства.**

В настоящее время развитие отрасли малого предпринимательства является одним из главных направлений экономической политики нашего государства. Развитие малого предпринимательства способствует незамедлительно выходить из кризиса, формирование рыночной структуры экономики и конкурентной среды, обеспечение рабочими местами. Основными факторами, сдерживающими развитие малого предпринимательства в каждой отрасли называются:ограниченность финансовых средств, выделяемых на поддержку предпринимательской деятельности, серьезные различия в ценообразовании на промышленную и предпринимательскую продукцию, взаимные неплатежи предприятий, резкий скачок цен, приток некачественной продукции из зарубежа, низкий уровень конкурентоспособности местных предпринимателей. Во время широкого распространения Всемирного экономического кризиса, Правительство Казахстана превращает поддержку малого предпринимательства основным направлением программы против кризиса.Для нашей страны это является одним из факторов обходить кризисные бедствия.Однако, вытекающие обязанности государственной программы, в области развития малого предпринимательство структурных и качественных направлений, до сегодняшнего дня полностью не выполнены.

**Ключевые слова:** малое предпринимательство, экономический кризис, государственные программы, экономическая политика, конкурентная среда, государственная поддержка, занятость, инвестиции, государственные субсидии, кредиты, финансирование.

## RESUME

**Saparbaeva A. M.** – senior teacher, KAZNPU of a name of Abay. **Theoretical aspects of system of the state support of entrepreneurship.**

Now development of branch of entrepreneurship is one of the main directions of economic policy of our state. Development of entrepreneurship promotes immediately to leave crisis, formation of market structure of economy and the

competitive environment, providing with workplaces. The main factors restraining the development of entrepreneurship in each industry are: the limited financial resources allocated to support businesses, large differences in the pricing of industrial and business products, mutual non-payments of enterprises, a sharp jump in prices, the inflow of substandard products from abroad, the low level competitiveness of local entrepreneurs. During a wide circulation of the World economic crisis, the Government of Kazakhstan turns support of entrepreneurship by the main direction of the program against crisis. For our country it is one of factors to bypass crisis disasters. However, the following duties of a state program, in the field of development small business of the structural and qualitative directions, till today are completely not executed.

**Keywords:** entrepreneurship, economic crisis, government programs, economic policies, the competitive environment, government support, employment, investment, government grants, loans and financing.

УДК 336.717

## **ДИСТАНЦИОНДЫ БАНКТИК ҚЫЗМЕТТЕР**

**Адельбаева А.К.** – *Абай атындағы ҚазҰПУ – нің аға оқытушысы*

### **Аңдатпа**

Бүгінгі таңда адамзат үшін уақыт маңызды орынға ие. Банк клиенттері жеке уақыттарын банк бөлімшелеріне барып кезекте тұру үшін жұмсағысы келмейді. Осыған орай банктер өз клиенттеріне ыңғайлы болу үшін дистанционды қызметтер көрсетуге дайын.

Банктік қызмет офис шеңберінен шығып күннен күнге тұтынушыларға жақындап келуде. Қаржылық өнімдер мен қызметтерді банкке бармай – ақ компьютер, телефон немесе үй маңындағы терминал арқылы пайдалануға болады. Мақала дәл осы дистанционды банктік қызмет көрсету немесе дистанционды банкингке арналған. Мұнда дистанционды банкингтің дәстүрлі клиент – банк жүйесінен төлем терминалдары сияқты инновациялық өніміне дейінгі дистанционды банктік қызмет көрсетудің сегменттері қамтылған.

Нарықтық қатынастар жағдайында көптеген банктер дистанционды жолдарды үнемді әрі тез даму үлгісі ретінде қарастырады.

Ұялы және интернет технологиялардың қарқынды дамуы, компаниялардың клиенттермен қарым – қатынас тәжірибесі – осының бәрі қаржылық институттар үшін жаңа мүмкіндіктер жасайды.

### **Түйін сөздер**

Банк, дистанционды қызмет, ұялы банкинг, дистанционды банкинг, интернет банкинг, терминал.



Дистанционды банктік қызмет көрсету 1980 жылдардың басында пайда болып жыл өткен сайын бір жағынан қаржылық институттардың екінші жағынан олардың клиенттеріне кеңінен танылуда.

Банктік қызмет дамуының заманауи кезеңі дистанционды банктік қызмет көрсету технологияларының кең таралуымен сипатталады. Телекоммуникациялық жүйелер мен ақпараттық – телекоммуникациялық желілер арқылы дамып отырған дистанционды банктік қызмет көрсетудің көптеген түрлері бар.

Дистанционды банктік қызмет көрсетуді ендіру мен жетілдіру клиенттерге қызмет көрсетудің жаңа технологияларын енгізу жолымен несиелік ұйымдарға корпоративті басқаруды жетілдіруге бағытталған. Банк ішіндегі көптеген процестер персоналмен қоса автоматтандырылған жүйелер арқылы іске асып отырғаны баршамызға мәлім.

Банктер өзара бәсекелес ортада дамып отырғандықтан басты міндет халыққа сапалы әрі икемді қызмет көрсету. Әрине банктер әр аудандар мен алыс орналасқан мекендерде филиалдарын көптеп ашуда, алайда техникалық жетістіктер көмегімен көптеген оңды нәтижелерге қол жеткізу ыңғайы туып отыр. Яғни клиент интернет желісі арқылы банкке келмей – ақ қажетті қызметті уақытын үнемдей отырып пайдалана алады [3]. Ақпараттық технология дамыған заманда нарықта бәсекеқабілеттілігін сақтап қалу үшін банкке мұндай қызмет түрін клиенттеріне ұсыну шарт деп есептеймін.

Шет елдерде дистанционды банктік қызмет көрсету жүйесін 80 жылдардың басында орын алған. Алғашқы дистанционды банктер Ұлыбританияда пайда болды. 1983 жылы Midland Bank дистанционды банк тәртібінде ағымдық банктік операцияларды атқаратын First Direct жасады.

Ал қазір First Direct Батыс елдерінде дистанционды банктік қызмет нарығының көшбасшысы, 500 мыңнан аса клиенттерге қызмет көрсетуде.

Дистанционды банктік қызмет көрсету дегеніміз клиенттің банкке келмей – ақ компьютер немесе телефондық желілерді қолдана отырып банктік қызмет түрін пайдалануды айтамыз. [1]

Ағылшын тілінде дистанционды банктік қызмет көрсету технологияларын сипаттау үшін мәндері ұқсас терминдер қолданылады: on-line banking, remote banking, directbanking, home banking, Internet-banking, PC-banking, phone-banking, mobilebanking, WAP-banking, SMS-banking, GSM-banking, TV-banking. [3]

Дистанционды банктік қызмет көрсетуді клиенттік сегмент бойынша 2 категорияға бөлуге болады:

- 1) жеке тұлғаларға қызмет көрсетуге арналған бөлшек дистанционды банкинг;
- 2) корпоративті клиенттерге, яғни заңды тұлғаларға қызмет көрсетуге арналған корпоративті дистанционды банкинг.

Дистанционды банкинг қызметін көптеген елдерде банк мекемелерімен қоса ұялы байланыс операторларымен, сондай – ақ төлем терминалдары көмегімен жүзеге асырып жатқаны белгілі. Осыған орай дистанционды банктік қызмет көрсету операторларына байланысты банктік дистанционды банкинг және банктік емес дистанционды банкинг деп ажыратуға болады. Көрсетілетін қызмет сапасына қарай 2 категорияға бөлеміз.

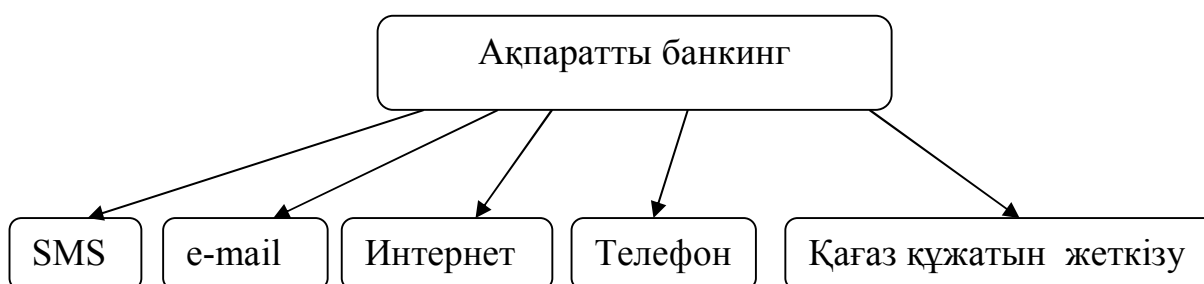


Сурет 1. Дистанционды банкинг құрылымы. [1]

*Ақпараттық банкинг* пайдаланушыға көшірме алу және соңғы жасалған операциялар жайлы ақпарат беру, әр жасаған транзакция туралы SMS хабарлама беру деген сияқты қаржылық мәліметтер ұсынуға бағытталған.

*Транзакциялық банкинг* – ақша құралдарын аудару, төлемдерді жүзеге асыру, шоттардан аударым жасау сияқты қаржылық транзакцияларды жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Ақпараттық банкинг қызмет көрсету технологиясы бойынша жіктеледі. Соның ішінде кеңінен таралған 5 негізгі жолын көрсетсек болады, шындығына келгенде олардың түрі одан да көп болуы ықтимал, алайда біз банктік мүмкіндіктері шеңберінде қарастырайық.



Сурет 2. Ақпаратты банкинг түрлері. [1]

*SMS* – клиентке қаржылық ақпарат беретін технологияның ең кең тараған түрі. Ұялы телефонға SMS жіберу арқылы қаржылық транзакцияның орындалуы (орындалмауы) жайында, сондай – ақ, банктік карта шотына келіп түскен қаражаттар жайлы қысқаша мәлімет алуға болады.

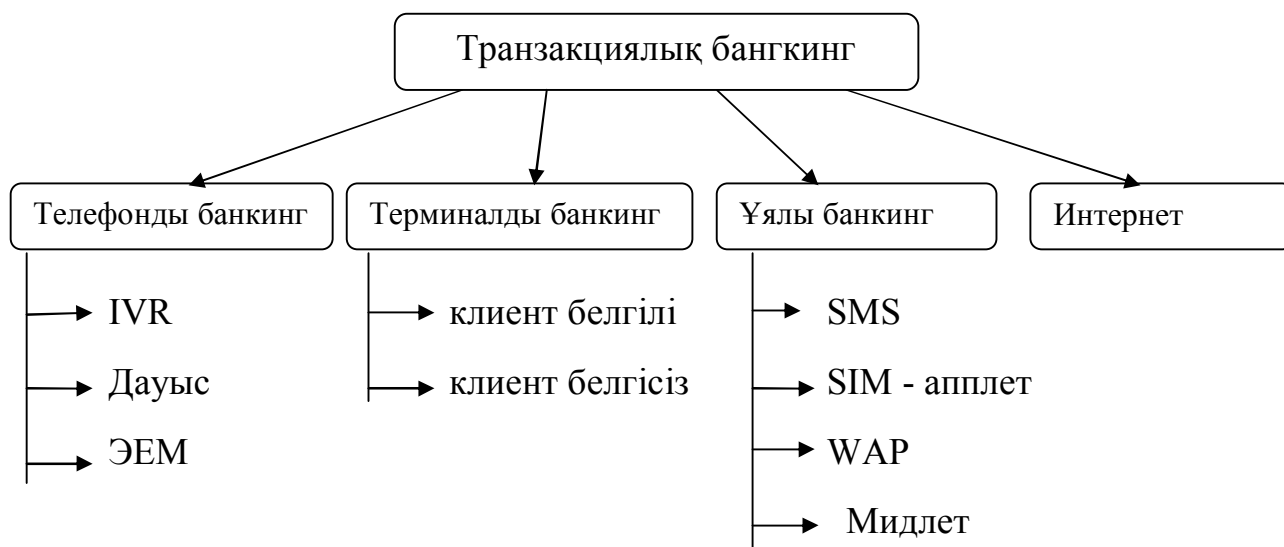
*e-mail* – бұл технология көбіне Интернет желісін пайдалану арқылы көрсетілетін қаржылық қызметтермен сипатталады. Электронды хат арқылы қаржылық қызмет жайлы кез – келген ақпараттарды беруге болады.

*Интернет* – клиентпен онлайн режимінде кері байланысты қамтамасыз ете алатын ақпаратты банкингтің интерактивті түрі. Өз кезегінде бұл технология жалпыға қолжетімді қаржылық ақпарат (қызмет, тарифтер, қызмет көрсету шоттары және т.б.) пен жекелеген қаржылық ақпарат (шоттағы қалдық шот бойынша көшірме беру т.б.) болып бөлінеді. Осыған байланысты клиентке жекелеген ақпарат беру мақсатында сайтқа кіру үшін логин мен пароль беріледі.

*Телефон* – хабарлама жіберу сияқты ақпаратты банкингтің қол жетімді әрі кең тараған түрі. Call – орталыққа телефон шалу арқылы клиент қажетті ақпарат алады.

*Қағаз құжатты жеткізу* – қымбат түсетіне қарамастан пайдаланылып отырған әдіс. Кейбір клиенттер көшірмелерді пошта арқылы алып отыруды жөн көреді, *SMS* – ке қарағанда қағаз құжат қаржылық ұйыммен қарым – қатынас үшін салмақты құрал саналады.

Транзакциялық банкинг қызмет көрсету технологиясына байланысты жіктелуі мүмкін. Оны 3 суреттен көре аламыз.



Сурет 3. Транзакциялық банкинг түрлері [1]

Қызмет көрсету технологиясы бойынша дистанционды банкингтің 4 түрін бөліп көрсетеміз: телефонды, терминалды, интернет және ұялы банкинг.

**Телефонды банкинг** – қарапайым телефонды қосу арқылы дистанционды қаржылық көмек көрсетуді білдіреді. Телефонды банкинг өзара қатынасты ұйымдастыру технологиясына байланысты 3 бөлімнен құралған.

*IVR* – клиенттің тапсырысын өңдеу үшін қолданылатын интерактивті ақпараттық жүйе. *IVR* қызметі нақты мезгілді ақпаратты бере отырып клиент

командасын (тапсырысын) орындай алады. Команданы енгізу құралы болып телефондағы белгілі бір басқышты басу табылады, яғни дистанционды телефондық қызмет көрсету жүйесінде дауыстық хабарламаға жауап ретінде сандық командаларды енгізу үшін тиісті сандарды басу.

*Дауыс* (дауыстық банкинг) – диалогты қажет ететін қаржылық ұйым мен клиент арасындағы қатынастың ескірген жүйесі. Бұны клиент жоғалтқан төлем картасын блокка қойғанда көп пайдаланылады.

*ЭК* – интернет технологиялардың дамуына байланысты ескіріп бара жатқан қызмет көрсету түрі және «клиент - банк» жүйесі дамыған сайын оған жол беруде. «Клиент – банк» жүйесі клиент компьютері мен банк сервері арасында тікелей байланысты білдіреді. Интернетке қол жетімділіктің арқасында клиенттер интернет – банк жүйесіне жаппай көшуде.

**Терминалды банкинг** – халықпен өте көп пайдаланылатын дистанционды банкингтің кең тараған түрі. Ол алыс аймақтарда орналасқан банк бөлімшелері жоқ жерлерде әлдеқашан орнатылған. Банктер жай төлем ғана қабылдайтын терминалдардың орнына жаңа жетілдірілген көпқызметті банкоматтарды орнатуға тырысуда. Ол банкоматтар арқылы валюта айырбастауға, әр түрлі төлемдерді жүзеге асыруға картадан картаға ақша аударымын жасауға мүмкіндік береді.

*Клиент белгілі* – бұл қызмет өзіне – өзі қызмет көрсету құрылғыларында көрсетіледі, ол үшін банкте клиенттің шоты болуы тиіс. Мұнда клиент жеке картасы арқылы шотын өзі басқарады. Сонымен қатар картасы болмаған жағдайда логин мен пароль арқылы шотты басқара алады.

*Клиент белгісіз* - төлем терминалдарындағы көптеген төлемдер клиентті анықтаусыз – ақ жүргізіліп жатады. Көптеген операциялар ұялы телефон шотын толықтыру болғандықтан бұл операцияның түрі таңдандырмайтыны сөзсіз.

**Интернет банкинг** – қолма – қолсыз операциялардың шексіз санын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін қызмет түрі. Бұған интернет желі базасындағы электронды ақшалар жүйесін жатқызсақ болады. Басында бұл корпоративті клиенттерге арналған «банк – клиент» жүйесіне негізделген. Пайдаланушының компьютерінде банкпен байланысы бар, мысалы модем арқылы арнайы бағдарламалық қамтамасыз ету орнатылатын. «Интернет - банк» бағдарламасы үшін интернетке қосылған компьютер болса жеткілікті. Қазіргі таңда бұл қызметті корпоративтік клиенттермен қоса жеке клиенттерде пайдаланып отыр.

**Ұялы банкинг** – халық қолындағы ұялы телефонды ескерсек, ағымдағы жағдай бойынша болашағы зор қызмет болып есептеледі.

Дистанционды банктік қызмет көрсету терминалы ретінде ұялы телефон 4 технологияға негізделген:

*SMS(SMS банкинг)* хабарлама арқылы берілген команда көмегімен қаржылық транзакцияларды жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бұл телефонның әр түрлі моделі үшін қолжетімді қызмет.

*SIM – апплет* – бұл қызмет түрінде төлем қосымшасы телефонның SIM – картасына жазылады және қаржылық транзакцияларды жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бұл технологияны пайдалану үшін клиентке алдын – ала төлемдік қосымшасы орнатылған жаңа SIM – карта сатып алу керек.

*Мидлет* – мобильді құрылғы жадында жұмыс істейтін және қорғалған режимде қаржылық транзакцияларды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін төлемдік қосымша. Алдыңғы технологиядан ерекшелігі SIM – картаны ауыстыру қажеттілігінің жоғында.

*WAP* – ол ұялы құрылғыға арналған ұялы банкинг. Ол қаржы ұйымдарының интернет сайтына кіре алады. Бұл сайтпен жұмыс компьютер арқылы жұмыс істейтін қарапайым интернет – банкингке ұқсас. [1]

Дистанционды банктік қызмет көрсетудің аталып өткен түрлері жалпы бар түрлері болып келеді. Енді елімізде бар дистанционды банктік қызмет көрсету түрлері келесідей құрылғыларды пайдалану арқылы жүзеге асырылып отыр:

- банкомат;
- төлем терминалдары;
- POS – терминалдар;
- Ақпараттық киоск.

**Банкомат** – төлем карталарын пайдалану арқылы қолма – қол ақша – қаражаттарын қабылдау немесе беруге, сондай – ақ қызметтер мен тауарларларға төлем төлеуге сияқты өзге де операцияларды орындауға арналған ақпаратты – технологиялық кешен.

*Банктік киоск* – ақшалай немесе банктік карта арқылы төлемдерді қабылдауға арналған электронды құрылғы. Қазіргі таңда ақпараттық киоск қызметін атқаруда.

**Төлем терминалы** келесідей қызметтер атқаруда :

- Ұялы байланыс, коммуналдық қызметтер үшін төлемдер қабылдау;
- Төлем жүйелерінде дербес шоттарды, банктік карта шоттарын толықтыру.

**POS – терминалдар** – пластикалық карталар бойынша төлемдер қабылдайтын электрондық құрылғы.

*Ақпараттық киоск* – автономды тәртіпте анықтамалық ақпарат беруге арналған автоматтандырылған ақпараттық құрылғы.

*Банктік карталар бойынша есептер жүйесі* – әр түрлі банктердің банкоматтарын біріктіретін төлем жүйесі. Есептеу жүйесімен біріктірілген басқа банктердің банкоматтарын пайдаланғанда тек балансты тексеру мен ақша алу сияқты қарапайым қызметтер көрсетіледі.

Есеп айырысу жүйесі ғаламдық (Visa мен Master Card) және бір ғана елдің аумағында қызмет ететін ұлттық болып бөлінеді.

Қазақстанда дистанционды банктік қызмет көрсетудің өз тарихы бар. 2000 жылы Техакабанк елімізде бірінші болып «клиент – банк» жүйесін енгізді. Одан кейін Халық банкте осы жүйені қолдана бастады. Бүгінгі күні

дистанционды банктік қызмет көрсету бінеше каналдар бойынша жүзеге асырылып келеді:

- АТМ – банкинг, мұнда клиент банк қызметтерімен электронды құрлығылар арқылы пайдаланады (банкомат, терминал, киоск, POS – терминалдар).
- Банк клиент, мұнда толыққанды қызмет көрсетіледі (интернет – банкинг, электронды ақша).
- Ақпараттық банкинг, клиент байланыс құралдарын пайдалану арқылы банктен қажетті ақпарат алады. Яғни ұялы банкинг, телефонды банкинг, SMS – банкинг, WAP – банкинг.

АТМ – банкинг инфрақұрылымындағы өзгерістерді ҚР ҰБ берген мәліметтерге сүйене отырып келесідей көрсетуге болады:

Кесте -1. АТМ – банкинг инфрақұрылымы [2]

Жылдар	Төлем құралдары			
	Банкоматтар	Банктік киоск	Төлем терминалдары	POS-терминалдар
2009	6956	1040	10089	22913
2010	7605	1200	10721	25914
2011	8110	1422	12033	28597
2012	8652	1678	14173	33318
2013	8965	3982	17900	46432

2011 жылы төлем терминалдары арқылы күн сайын 400 мың төлемдер жасалып ай сайын онымен 2,5 млн адам пайдаланылған. Төлем терминалдары арқылы жасалған төлемдердің 90 % ұялы байланыс еншісінде.

2013 жылы қазақстандық эмитенттердің төлем карталарын пайдалану арқылы төленген төлемдер көлемі 6537,3 млрд.теңгені құраған. Ол 2012 жылмен салыстырғанда 17,5% өскендігін көрсетіп отыр. 2013 жылғы транзакция саны 215 млн. құрап, 2012 жылмен салыстырғанда 14,6 % артқан.

Қолма – қол ақша беру операциялары негізінен банкоматтармен жүзеге асырылған. Өзіне – өзі қызмет көрсету құрылғылары бойынша банктердің рейтингі келесідей.

Кесте – 2. Өзіне – өзі қызмет ету құрылғылары бойынша банктердің рейтингі[2]

№	Банк атауы	Банкоматтар	Киосктар	Төлем терминалдары
1	"Қазақстан Халық Жинақ Банкі" АҚ	1900	275	590
2	"Kaspi Bank" АҚ	184	312	1962
3	«Казкоммерцбанк» АҚ	1365	232	

4	«БТА банк» АҚ	843		144
5	«Ресей Жинақ банкі» АҚ ЕБ	518		205
6	"АТФБанк" АҚ	689		
7	"Банк ЦентрКредит" АҚ	541	26	
8	"Еуразиялық банк" АҚ	375		156

Кестеге қарап келесідей қорытынды жасасақ болады:

1. Қолданыстағы өзіне –өзі қызмет ету құрылғыларының саны бойынша бірінші орында "Қазақстан Халық Жинақ Банкі" АҚ. (10% )
2. Көшбасшыдан аз артта қалған "Kaspi Bank" АҚ (8,5%), мұнда көп үлесті терминалдар алады.
3. Бірінші үштікке «Казкоммерцбанк» АҚ кіреді (5,5%).

Негізі рейтингтер банктермен көрсетілетін қызметтерді, пайдаланушылардың санын және интерфейс сапасын ескере отырып жасалады. Көрсетілетін қызметтерді бағалау банктің клиентке өз қаражатын басқаруға берілген мүмкіндігімен анықталады. Мысалы, АТМ – банкинг банкомат, терминал және киосктардың санына байланысты. Интернет – банкинг жеке және заңды тұлғаларға арналып бөлінуі қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында жасалған.

Кесте – 3. Дистанционды банктік қызмет көрсету каналдары бойынша банктердің рейтингі[2]

№	Банк атауы	Атм - банкинг	Ұялы банкинг	SMS – банкинг	Телефо нды банкин г	WAP – банкинг	Смарт фон қызмет і
1	«Казкоммерцбанк» АҚ	+	+	+		+	+
2	"Қазақстан Халық Жинақ Банкі" АҚ	+	+	+			+
3	"Банк ЦентрКредит" АҚ	+	+	+			
4	"Альфа-банк" ЕБ АҚ	+	+				+
5	"Еуразиялық банк" АҚ	+	+				
6	«БТА банк» АҚ	+	+	+			
7	"Kaspi Bank" АҚ	+		+			
8	«Ресей Жинақ банкі» АҚ ЕБ	+		+			

Кестедегі мәліметтерді келесідей қорытындыласақ болады:

1. Дистанционды банктік қызмет көрсету бойынша қызметтердің толық түрін Казкоммерцбанк , одан кейін Халық банк пен ЦентрКредит банк жүзеге асыруда.

2. Ұялы банкинг қызметін алғашқы төрт банк көрсетеді.

3. Клиенттерге смартфонды қызмет көрсетумен үш – ақ банк алдыңғы орында, қалған банктер SMS – ақпараттандыру қызметімен шектелуде. [2]

Дистанционды банктік қызмет көрсету банк үшін де клиент үшін де үздіксіз төленіп отыратын коммуналдық қызметтер, банк картасын толықтыру, несие төлеу және интернет – дүкендерден сатып алуларды жүзеге асырғанда ыңғайлы.

Жоғарыда дистанционды банктік қызмет көрсетудің көптеген түрлерін қарастырдық. Енгізілген кезде бұл қызметтер түсініксіздеу болғанымен, кейіннен олар уақытты үнемдейтін өте қарапайым және ыңғайлы құрал екенін дәлелдеді. Бүгінгі таңда ғылыми – техникалық прогресстің қарқындап дамуы тұсында дистанционды банктік қызметтер өте кең таралуда, бұл банк үшін де халық үшін де өте ыңғайлы екені сөзсіз. Технологияның дамуы банктермен көрсетіліп отырған қызметтердің дәстүрлі түрлерінің өзгеріп, жетілдіруіне, сондай – ақ инновациялық қызмет түрлерінің енуіне септігін тигізіп отыр.

#### **Әдебиеттер тізімі**

1. Томилова О. Дистанционное банковское обслуживание: учебник.- КноРус, ЦИПСИР, 2010г.
2. Антонов О.Б. Банковская деятельность в Казахстане. Обзор 2013. – Самиздат, 2014г.
3. М.Е. Горчакова. Дистанционное банковское обслуживание: Учебное пособие. – Иркутск Издательство БГУЭП 2009 г

#### **РЕЗЮМЕ**

**Адельбаева А.К.** – старший преподаватель КазНПУ имени Абая. **Дистанционные банковские услуги.**

В наше век время играет для человека очень большую роль. Клиенты банков не хотят тратить время на личное посещение отдела банка, выстаивать в очередях для получения той или иной услуги, в связи с этим для удобства клиентов банки предлагают системы дистанционного банковского обслуживания. Банковское обслуживание стремительно приближается к потребителям, выходя за пределы банковских офисов. Очень большое количество финансовых продуктов и услуг можно получить, не посещая банк, а используя домашний компьютер, телефон или терминал около дома. Именно этому сегменту – дистанционному банковскому обслуживанию или дистанционному банкингу, посвящена статья. Она охватывает почти все сегменты дистанционного банкинга, от традиционных систем клиент-банк, до инновационных продуктов, таких, как платежные терминалы.



В условиях рыночных отношений многие банки рассматривают дистанционные каналы как наиболее экономичную и быструю модель развития.

Бурное развитие мобильных и интернет-технологий, опыт взаимодействия с клиентами, уже приобретенный компаниями, все это создает и постоянно поддерживает поле новых возможностей для финансовых институтов.

**Ключевые слова:** банк, дистанционные услуги, мобильный банкинг, дистанционный банкинг, интернет банкинг, терминал.

## RESUME

**Adelbaeva A.K.** – senior teacher of KazNPU named after Abai. **Remote banking services.**

In our age plays a very big role. Bank customers do not want to spend time on a personal visit to the Department of the Bank, stand in queues to receive a particular service or not, in this regard, for the convenience of the customers the banks offer remote banking service system. Banking is rapidly approaching consumers outside of Bank offices. A very large number of financial products and services you can get without visiting the Bank and using your home computer, phone or terminal around the house. This segment of remote banking or remote banking dedicated article. It covers almost all the segments of online banking, from traditional systems client-Bank, to innovative products, such as payment terminals.

In conditions of market relations, many banks consider remote channels as the most economical and fast model development. The rapid development of mobile and Internet technologies, experience of interaction with the customers already acquired companies, all this creates and maintains a field of new opportunities for financial institutions.

**Keywords:** Bank, remote services, mobile banking, remote banking, Internet banking, terminal.

УДК: 336.2

## САЛЫҚ МЕХАНИЗМІ – ҚАРЖЫ МЕХАНИЗМІНІҢ ҚҰРАМДАС БӨЛІГІ

**Маткаримова Л.К.** – *Абай атындағы ҚазҰПУ-нің аға оқытушысы.*

### Андатпа

Салық саясаты, салық механизмі арқылы жүзеге асырылады. Салық механизмі – бұл салық саясатын іске асыру мақсатында қамтамасыз етілетін салықтық қатынастар тәртібі мен әдістерінің жиынтығы.

Салық саясатының ішкі мазмұны салықтың мақсатынан қалыптасатын екі қызметімен тікелей байланысты: қазыналық және реттеу. Бұл қызметтер жалпы мемлекеттік, корпоративтік және жеке қызығушылықтар арасындағы байланысты реттеп отырады.

Жоспарлаудың негізгі мақсаты – құрастырылған және қабылданылған салық заңдылықтарын пайдалана отырып, мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық даму бағдарламасы көрсеткіштерін сандық және сапалық қамтамасыз ету.

Мемлекеттік деңгейде салықтық жоспарлаудың рөлі салық түсімдерін талдау, салық салу базасының өсу факторлары мен тенденциялары және осының негізінде бюджетке түсетін салық түсімдерінің көлемін арттыруды анықтау.

Салықтық реттеу әртүрлі әдістер мен тәсілдермен жүзеге асырылады. Олар:

- Тәсілдері : жеңілдіктер мен санкциялар;
- Әдістері: инвестициялық салықтық несие, мерзімді ұзарту, төлем мерзімін ұзарту, трансферттер және т.б.

Көптеген елдерде салықтық реттеулерді жүзеге асыру негізгі салық заңымен – Салық кодексімен реттеледі.

Салықтық реттеудің негізгі, әрі соңғы мақсаты – мемлекет, шаруашылық жүргізуші субъектілер мен мемлекет арасындағы қызығушылықты теңестіру.

### **Түйін сөздер**

Салық саясаты, салық механизмі, салық элементтері, салық ставкалары, салықтық реттеу, нарықтық экономика.

Қазіргі заманғы қоғамның дамуының айырықша ерекшелігі, оған мемлекеттің кең ауқымды ықпал етуімен сабақтасады. Мемлекеттің орталықтандырылған қаржы құралдары кешені ішіндегі экономикалық процестерді басқарудың бірден - бір тетігі салық саясатын жатқызуға болады. Салық саясаты дегеніміз - мемлекеттің салық салу саясатында мақсатты түрде белгілі бір экономикалық құқықтық, және ұйымдастырушының - бақылау шараларын жүзеге асыру болып табылады. Мемлекеттің салық саясатын жүзеге асыру үшін салық механизмінің барлық жиынтық элементтерін іске қосу керек.

Салық механизмі - қаржы механизмінің құрамдас бөлігі болып табылады және ол салық саясатын ұтымды жүзеге асыру үшін қолданылады. Ол өзінің мағанасына байланысты салықтық қатынастарды ұйымдастыру ережелерін білдіреді, осылардың көмегімен ауқымды жүйеде бөлу және қайта бөлу қатынастарын қамтиды, оның функцияларын орындау үшін мемлекеттің орталықтандырылған қорын құру және қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуын, шаруашылық субъектілерін қорландыру мен тұтынуын жандандыру

болып табылады. Орыс тіліндегі түсіндірме сөздігінде "механизм" машина, құрылғы, апаратты іске қосып тұрған ішкі құрылым деп түсіндіріледі.

Осы анықтаманы өзгерте отырып салық механизмінің буындар жүйесінің салықтық қатынастарын мемлекеттің салық саясатын іске қосуын айтуға болады.

Салық саясатының құрамына мемлекетте жинақталатын, қалыптасқан салықтардың түрлері, заңнамалық және нормативтік актілерді қабылдауды жүзеге асыру, салық төлеушілер, салық ставкалары, салық жеңілдіктері кіреді. Салықтарды қабылдау ретімен төлеу мерзімдері, салықтық құқық бұзушылыққа жауаптылық, бюджет жүйесі буындары арасындағы салықтардың бөлінуінің салық механизмі арқылы жүзеге асырылады. Салық саясатын жүзеге асырудың тұрақтылығы мен нақтылығы салық механизмінің салықтық заңдар жүйесі немесе салық кодексі сияқты ерекше элементтерден тұрады. Осы қатынастар мемлекеттің салықтық құқық қатынастарының халықпен және шаруашылық жүргізуші субъектілерімен негізделеді, сонымен бірге жергілікті атқарушы органдар салықтарды басқару және біртұтас салық механизмін орындау кезінде айқындалған құқығы мен құзыреті шегінде қызмет атқарады.

Мемлекеттің салықты орындау сферасында қалыптасқан қатынасты салықтық құқық реттейді. Салық салу жөнінде қабылданған нормативтік актілер, сонымен қатар салық кодексі, барлық қызмет көрсету сферасындағы заңды және жеке тұлғаларға біркелкі салық саясатын жүргізу. Салықтық механизмге салықтық қатынастарды ұйымдастыру түрлері, нысандары, тәсілдері жатады. Олардың сандық және сапалық қабілетіліктерін анықтайды. Жалпы ішкі өнім бөлігін салықтардың қалыптасуымен жиналған орталықтандырылған мемлекеттік қорын және салық салумен салықтарды жинау деңгейін жатқызуға болады.

Сапалық параметрлерін салықтың әсерімен қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуы, экономикадағы салықтық басқаруды, сұраныс пен ұсынысты, инвестициялық саясатты, салықтық түсімдердің барлық түрлерін және жоспарлы (болжамды) көрсеткіштердің орындалуын жатқызамыз. Сандық параметрлерінің салық механизмінің мобильді блогы элементіне оперативтік таңдауға мемлекет және шаруашылық жүргізуші субъектілер пайдасына сол немесе басқа уақыт шеңберінде есептелінеді. Салық механизмінің көмегімен мемлекет оның элементтерін біртұтастыра отырып, екі қарама - қарсы түсінік бастауларын біріктіреді. Олар: бір жағынан мемлекет басқаратын орталықтандырылған экономика болса, екінші жағынан нарықтық және өркениеттік қатынастар болып табылады. Салық механизмі мемлекет қолындағы ең күшті құрал. Осы құрал арқылы орталықтандырылған экономикалық саясатты еркін бәсекелестік және кәсіпкерлік жағдайында қоғамның экономикалық дамуының нақты алға қойған мақсатына сәйкес, экономикалық және қаржы саясатының стратегиялық және тактикалық бағдарламаларын ұсынады.

Салық механизмінің функцияларының басты мақсаты болып, мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуының игеріміне қатаң түрде қарау және осының негізінде жалпы ішкі өнімнің, ұлттық табыстың бір қалыпты өсуін қамтамасыз ету болып табылады. Бұл, ставка және салық дифференциясы, салықтық жеңілдіктер мен салықтарды пайдалану және т.б.

Салық механизмінің құрылымы келесі элементтерден тұрады:

- салық түрлерінің жиынтығы (салық жүйесі);
- салықтық төлемдерді жоспарлау және болжамдау;
- салықтық құқық және салықтық заңдылықтар;
- салық салу қағидалары;
- салықтарды басқару жүйесі;
- салық элементтері;
- салықты төлеу қабілеттілігі және реттілігі;
- салықтық федерализм;
- салықтық бақылау;
- ақпараттық қамсыздандыру;
- салықтық есеп қисаптар.

Көрініп тұрғандай салық механизмі салықтарды басқарудан бастап, салықтық есеп қисаптарға дейінгі барлық жиынтық ережелері, формалары, салық салу қабілеттілігінің барлығын өз құрамына кіргізіп отыр. Ол кім, қашан, қалай, қандай көлемде, қайда салық төлейтінін анықтап, салық салуға не жатады және салықтың қайнар көзі неде, оның объектісінің өлшем бірлігін, қандай айыппұлдар салық құқығын бұзушылар үшін, және басқа да салықтық түсімдермен алымдардың теориялық және практикалық сұрақтарынан тұрады [1].

Қазақстан Республикасының салық жүйесі құрылымының және территориялық қағидасына сәйкес салық механизмін республикалық және жергілікті салықтарға бөлуге болады.

Салықтардың қоғамдық өндіріске ықпалдылықтарын қарасақ олардың функционалды звенолары бөлініп шығады. Олар: фискалдық ынталандыру, реттеу, бөлінушілік, қоғамдық және бағыттаушы. Әр буынға салықтық басқаруда және салық механизмінде өз элементтері жатқызылған, жақсы және шебер ұйымдастырылса, салық функциялары нақты, мақсаттарында орындалады.

Нарықтық экономиканы реттей отырып, әлеуметтік- экономикалық саясаттың негізгі төрт мақсатын ескеріп отыру қажет:

- тұрақты экономикалық өсуге жету;
- негізгі тауар мен қызмет түрлерінің бағасының тұрақтылығын қамтамасыз ету;
- еңбекке жарамды халықтың толық жұмыс бастылығын қамтамасыз ету;

- тауарлардың экспорты мен импортын ескере отырып, сыртқы экономикалық қызметте теңдікті қамтамасыз ету.

Бұл төрт мақсат сиқырлы төртбұрыш тәрізді, өйткені олардың барлығын бірмезгілде қол жеткізуге болмайды. Сондықтан олардың арасында белгілі-бір балансты табу керек. Мысалға, егер бағалар өсетін болса, онда оларды шектеу, мен реттеу саясатын жүргізу қажет. Алайда бағаны шектеу экономикалық өсудің баяулауына және жұмыссыздықтың артуына әкеледі. Дәл сол сияқты толық жұмыс бастылыққа жету бағалардың өсуіне әкеледі, себебі еңбек ақыны көп адамға төлеу қажет болады, соған орай халықтың сұранысы артады. Нарықтық экономиканың бұл ішкі қайшылықтарын мемлекетке үнемі жұмсартып, олардың оптималды мөлшерін табу керектігі осыдан көрінеді. Тікелей экономикалық реттегіштердің көмегімен (салық салу, несиелеу т.б.) мемлекет өзінің функцияларын, мақсаттары мен саясатын іске асыра алады. Бұл мақсаттарда: жаңа және тапшы өнімдер өндірісін қаржыландыру, салықтық жеңілдіктер беру, халықтық тұтыну тауарлар шығаруда несиелік және салықтық жеңілдіктер беру, нақты тауар массасын өсірмей- ақ мүмкін болатын кәсіпорынның шаруашылық есепті табысының өсуіне тежейтін инфляцияға қарсы салықты ендіру, капиталдық сала аралық қозғалысына экономикалық және құқықтық жағдай, шағын кәсіпорындарға қаржылық көмек; нарық инфрақұрылымын қалыптастыру, коммерциялық ақпараттық байланыс жүйесін құру т.с.с. шаралар жүргізуге болады. Мұндай түбегейлі экономикаларды жүргізуде, бюджеттік қаржылық қатынастарды өзгертуде салық жүйесіне маңызды орын беріледі. Әр-түрлі қоғамдық құрылыс формасындағы мемлекеттердің ешқайсысы өндіріске қатысушылардың бір бөлігін орталықтандырмай қызмет етуі мүмкін емес. Бұл қаржы-қаражаттарды шоғырландырудың негізгі формасы болып салықтар табылады. Таза фискалдық қызметімен қатар, салықтар алымдар жүйесі мемлекет тарапынан экономикаға әсер ету механизмі қызметін атқарады. Сонымен бірге, негізгі мақсаттардың бірі - салықтардың әлеуметтік әділеттілігін қамтамасыз ету, қоғамдық өндіріске қатысушылардың олардың шаруашылық жүргізу әдістерінің және меншік формаларының өзгешелігіне қатыссыз, мемлекет алдында тең салықтық жауапкершіліктің экономикалық жағдайларын жасау. Нарықты экономикада салықтар түбегейлі қоғамдық өзгерістер факторының рөліне ие болады: олар тең барлық деңгейдегі бюджеттердің негізгі кірістері, әлеуметтік кепілді қамтамасыз ету, жергілікті басқарудың қаржылық негізі ретінде болып қана қоймай, сонымен қатар мемлекеттің, шаруашылық субъектілердің және халықтың қызығушылығы мен қаржысының үйлестірушілік функциясын атқарады.

Салық жүйесі төмендегідей негізгі шарттарда жасалуы тиіс: олардың ерекшеліктеріне және меншік формаларына байланыссыз, барлық кәсіпорындар мен шаруашылық жүргізуші ұйымдарының теңдігі; нақты және тұрақты салық заңымен қамтамасыз етілген кәсіпорындар мен ұйымдардың

мемлекет пен тұрақты және ұзақ мерзімді қаржылар; министрліктер тағы басқа орталықтардың волонтаризмінен қорғау, салық төлегеннен кейінгі қаржы ресурстарын пайдаланудағы негізгі өндіріс бөлімшелерінің толық дербестілігі; кәсіпорын ұйымдарының ақша - қаражаттар тартудағы және оны тиімді жұмсаудағы қызығушылығы; кәсіпорындардың өзін-өзі ақтау, өз қаржылары есебінен ұлғаймалы ұдайы өндірісті қамтамасыз ету; экономика дамуының приоритеттерін нақты анықтау және экономикалық реттеу құралы ретінде салық жеңілдіктері кеңінен қолдану; қаржылық санкцияларының бар болуы және оларды қолдану. Олар белгілі - бір салалардың, өндірістің және де қызмет түрлерінің дамуын шектей алады; бюджетпен есеп айрысуда түсінікті, қарапайым және ыңғайлы әдістер мен формаларды қолдану. Салық жүйесінің моделі қолданылатын салық салу объектісінің, яғни табыстар мен шығыстардың әртүрлі арақатынасында жасалуы қажет. Салық объектісі ретінде табысты көп бөлігіне бағытталған модель табыс моделі АҚШ- та қолданылады. Онда халықтан жиналатын табыс салығы мен корпорациялар табысына салынатын салық үлесі салықтық түсімдердің басты бөлігі болып табылады.

Яғни салық салудың объектісі ретінде шығыстардың басым бөлігін алатын модель ТМД елдері ішінде, соның ішінде Қазақстанда (49%) кең өріс алды.

Бұл модельдер арасындағы принципіалды ерекшелік экономиканы салықтық реттеу мақсаттары мен мәселелеріне әртүрлі келу жолдарының шегінен шығып кетеді. Ол сонымен қатар салық салуды ұйымдастырудың сапасымен, яғни салық аппаратының жағдайымен, олардың салық төлемдерін толық және уақытылы алу мүмкіндіктерімен белгіленеді. Әрбір салықтық алымдар салық төлеушілердің тұтытудағы мүмкіндіктерін шектейді. Алайда салықты алу әдістері төлеушілердің экономикалық жағдайына дифференциалды түрде әсер етеді.

Бірінші модельде бұл әсер әдресті болады, және ең үлкен дәлділікке бұл жерде жеке тұлғаларға салынатын табыс салығы ие. Кәсіпорындарға салынатын табыс салығы осы кәсіпорын ұйымының, иелері мен акционерлерінің қызығушылығына әсер етеді. Оның әдрестілігі төмендеп, жеке тұлғалар топтарына бағытталады. Сондықтанда болар, АҚШ- тың федералдық бюджет түсімдерінің 41% жеке тұлғаларға салынатын табыс салығы құрайды [2].

Бұл модельді қолдану, яғни тікелей салықтарды қолдану табыс пен салық түсімдерінің мөлшері арасында қажетті байланыстылықты орнатуға мүмкіндік береді. Мұндай байланыстылықты мемлекеттің фискалды мақсаттарына және қолда бар табыс мөлшерін реттеу мәселелерін шешуде кең көлемде қолдануға болады.

Тікелей салық салудың маңызды аспектісі болып салықтардың табыс құрамына (табыс ішінде) орналасып және табыс алушылардың ол табысты алу кезінде олардың қызығушылығына әсер ететіндігі табылады. Тікелей салықтар,

заң бойынша, тауар бағасына әсер етпейді. Тікелей салық салу шығындарын жабу мақсатын өндіруші бағаларды көтерсе, оған кедергі болып бәсекелестік орта табылды. Сәйкесінше бәсекелестік механизмі нақты тауар, өнім, қызмет түріне салық салынғанда, салық салынатын пайда, табыс көлемін азайту мақсатында өндіріс шығындарын көбейтуге жол бермейді. Тікелей салық көлемдері алдын-ала жеңіл есептелінеді, төлеушілердің қолында қалатын табыс көлеміне алдын-ала жұмсау жолдарын белгілеуге көмектеседі.

Екінші модельдің қызметінде, төлеушілердің тұтынуы кезінде, яғни тауарлар мен қызметтерге ақша қаражаттарын жұмсау кезінде төленетін жанама салықтар қолданылады. Жанама салықтардың басты ерекшелігі тауарлардың, өнімдердің, қызметтердің бағасының өсуі болып табылады. Жанама салықтарды қолданғанда салық төлеушінің табысын дәл, адресті реттеуге қол жетпейді. Сонымен қатар жанама салықтар регрессивті сипатқа ие. Төмен табысты төлеушілер жанама салықтарды төлеуге жоғарыларға қарағанда көп ақша қаражаттарын жұмсайды. Бұл фактор өмірге қажетті өнімдерді, қызметтерді иемдену қажеттілігінде басқа құрамына енгізілген салықтарды төлеумен қызмет етеді.

Тікелей және жанама салықтардың экономикалық мазмұнын талдау белгілі бір қоғамдық-экономикалық жүйеге қатысты олардың мәні мен қолданылуын анықтауға мүмкіндік береді:

1) негізінен тікелей салықтарды қолдану реттелген, жоғарғы ұйымдастырылған жүйелерге тән. Оларда шаруашылық жүргізуші субъектілер әсер ету үшін салықтық мүмкіндіктері тиімді қолданылады;

2) негізінен жанама салықтарды қолдану ұйымдастырушылық-экономикалық мүмкіндіктері аз жүйелерге тән: халық шаруашылығының салық базасы және салық аппараты бар жүйелерге тән.

Мұндай жағдайда мемлекетке жанама салықтар арқылы фискалды саясатты жүргізуге қолайлы. Бұл салықтарды бюджетке аккумуляциялауға оңай, себебі мемлекетке табыстар қозғалысына қарағанда тауар қозғалысын есепке алу жеңілірек, ал төлеушілерге салық салудан құтылу оңай емес. Жанама салықтардың маңызды қасиеті болып олардың тауар бағаларымен фискалды сәйкестілігі табылады, инфляция жағдайында бұл мемлекетке тұрақты табыс көзі қызметін атқарады, бағалардың өсуіменен жанама салықтардың түсімдері өседі. Сондықтан да болар, қазіргі өтпелі кезеңде, экономикалық тұрақсыздық, инфляция, жұмыссыздық кезінде біздің еліміздің осындай жанама салықтардың моделін таңдап алуы, тікелей және жанама салықтардың ерекшеліктері мен мүмкіншіліктерін қарастыру, салық жүйесін салықтардың оптималды құрамымен құруға, қаржылық және макроэкономикалық теңдікке жету мақсатында олардың мөлшерін өзгертуге мүмкіндік береді.

Салықтық реттеудің тағы бір тетігі салық салу ставкасы. Салықтық реттеу кәсіпорындар мен халықтың экономикалық белсенділікке қызығушылығын қамтамасыз етуге бағытталған. Бұл салық салу ставкасының мөлшері арқылы мүмкін болады. Салық салу мөлшері ең алдымен қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыру жүйесімен байланысты. Егер, олар салық түсімдерінің есебінен құрылатын жалпы мемлекеттік ақша қорлары арқылы қанағаттандырылса, онда салық салу деңгейі жоғары, ал егер қоғамдық қажеттіліктерді өтеу жүйесі халықтың жеке табысымен кәсіпорындардың қаржы - қаражаттарына бағытталса, онда сәйкесінше салық салу деңгейі де төмен болады. Мемлекеттік шығындарды қаржыландыруға қажетті салық түсімдері сомаларының жетіспеушілігі бюджет тапшылығын тудырады, ал ол өз кезегінде инфляцияға әкеледі. Қаржыландырудағы тапшылық ақшалардың сатып алу қабілетілігінің түсуіне әкеліп, оның нәтижесінде зардапты кәсіпорындар мен халық шегеді. Бұл әсер қысқа мерзімді болуы мүмкін, егер қаржылық тапшылық кезінде мемлекеттің мобилизацияланған ақша қаражаттары тиімді қолданылса және айналымдар кезінде экономикалық өсуге әкелсе. Ал, егер керісінше болса, онда қаржыландырудағы, тапшылық экономиканың натуралды затының теңсіздігінің ұлғаюына, инфляцияның артуына және ақша бірлігінің сатып алу қабілетінің түсуіне әкеледі.

Салықтық реттеудегі салық ставкаларына байланысты маңызды аспект болып ішкі нормаларды ұстап қалу және шетел инвестицияларын тарту мүмкіндігі табылады. Жоғары салықтар капиталдың сыртқа қашуын тудырады, яғни капиталды қолданудан, түскен табыстардан аз салық көлемі алынатын қоздырма салықтық климаты бар елдерге ағылуы мүмкін. Бұл механизмнің әсер етуіне сонымен бірге офшорлық зоналар ықпалын тигізуі мүмкін. Екінші жағынан, жоғарғы салық ставкалары елге шетел капиталының көптеп ағылуын тежейді, себебі шетел капиталы ішкі қорлардың жеткіліксіздігі жағдайында экономиканың дамуын тежейді. Сондықтан да салықтық реттеу бұл факторларды есепке алуы керек және экономикалық қатынастардағы елдердің салықтық жағдайларының теңестірілуіне үлес қосу керек.

Салықтық реттеуде салық ставкалары факторларымен қатар, салықтық жеңілдіктер жүйесі маңызды мәнге ие.

Жеңілдіктер арқылы қоғамға қажетті даму бағыттары ынталандырылады. Әлеуметтік сфераға ақша қаражаттарын салу, табиғатты қорғау және қайырымдылық шараларын қолдау, жаңа қызмет, өнім түрлерінің дамуына, тіпті әлеуметтік маңызды өнім мен қызмет түрлерінің өсуіне ықпал етеді. Алайда жеңілдіктер беру шекаралар экономиканың негізделген шектерде болуы тиіс. Шаруашылық субъектілердің өзін-өзі қаржыландырудағы әр түрлі мүмкіндіктеріне байланысты салықтық жеңілдіктер шаруашылық жүргізудің тиімділігінің шынайы нәтижелерін бұрмалайды. Сонымен қатар, жеңілдіктер



беру кезінде салық салудың негізгі принципі: субъектілердің салық алдындағы теңдігі бұзылады [3].

### Әдебиеттер тізімі

1. «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсім, реформалар, даму» атты Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2015 жыл 30 қараша.
2. «Нұрлы жол – болашаққа бастар жол» Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылғы 11 қараша.
3. Google.kz сайтының арнайы мәліметтері.

### РЕЗЮМЕ

**Маткаримова Л.К.** - старший преподаватель КазНПУ имени Абая.  
**Налоговый механизм – как составная часть финансового механизма.**

Налоговая политика, реализуется через налоговый механизм. Налоговый механизм - это совокупность способов и правил налоговых отношений, с помощью которых обеспечивается реализация целей налоговой политики.

Внутреннее содержание налоговой политики формируется исходя из сущности налогов, из паритета двух функций: фискальной и регулирующей, предполагающих равновесие между общегосударственными, корпоративными и личными интересами.

Основная задача планирования - обеспечение качественных и количественных показателей программ социально-экономического развития страны исходя из разработанных и принятых налоговых законов.

На государственном уровне роль налогового планирования определяют анализ поступления налогов, тенденций и факторов роста налогооблагаемой базы и на этой основе определение объемов налоговых поступлений в бюджеты.

Налоговое регулирование осуществляется различными способами и методами, такими, как:

- способы: льготы и санкции;
- методы: инвестиционный налоговый кредит, отсрочка, рассрочка, трансферты и др.

Принципиальные подходы к регулированию налоговых правоотношений во многих странах определяются основным налоговым законом - Налоговым кодексом.

Конечная цель налогового регулирования - уравновесить интересы трех субъектов: государства, хозяйствующих субъектов и граждан.

**Ключевые слова:** налоговая политика, налоговый механизм, элементы налога, налоговые ставки, налоговое регулирование, рыночная экономика.

## RESUME

**Matkarimova L.K.** - Senior teacher The Kazakh national pedagogical university named after Abai. **Tax mechanism - as component part of financial mechanism.**

Tax politics, realized through a tax mechanism. A tax mechanism is totality of methods and rules of tax relations by means of that realization of aims of tax politics is provided.

Internal maintenance of tax politics is formed coming from essence of taxes, from the parity of two functions : fiscal and regulative, supposing an equilibrium between national, corporate and personal interests.

A basic task of planning is providing of quality and quantitative indexes of the programs of socio-economic development of country coming from the worked out and accepted tax laws.

At state level the role of the tax planning is determined analysis of receipt of taxes, tendencies and factors of height of taxable base and on this basis determination of volumes of tax receivables in budgets.

The tax adjusting comes true of and methods, such, as, different ways:

- methods are privileges and approvals;
- methods are an investment tax credit, postponement, arranging on the installment system, трансферты of and other

The fundamental going near adjusting of tax legal relationships in many countries is determined by a basic tax law - Internal revenue code.

Ultimate goal of the tax adjusting - to balance interests of three subjects : the state, managing subjects and citizens.

**Keywords:** tax policy, tax what, tax, tax rates, tax regulation, market economy

## **ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҢ МІНБЕСІ ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

---

---

ӘОЖ 657;311.216;336.717,6.

### **ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕП БЕРУДІҢ СТАНДАРТТАРЫ: ҚОЛДАНЫЛУЫ, МӘСЕЛЕЛЕРІ, ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ**

*Д.Е. Ерғали - Абай атындағы ҚазҰПУ ғылыми- педагогикалық бағыттағы  
БМ05800 «Есеп және аудит» мамандығының 2 курс магистрі*

#### **Андатпа**

Әлемнің көптеген елдерінде халықаралық қаржы есептілігі стандартын қолданып келеді. Қазіргі таңда бұл жүйені барлық мемлекеттер өздерінің бухгалтерлік есеп жүйесіне енгізген. Қазақстанда да ХҚЕС өту жолы оңай болған жоқ және өзіндік ерекшелікке ие болғаны белгілі. ХҚЕС-ке өту бойынша үкімет бағдарламасы қабылданды, министрліктер мен мекемелерге сәйкес материалдарды жасау бойынша тапсырмалар берілді. Дегенмен де, ХҚЕС-ке қатысты түйткілді мәселелер әлі де жетерлік.

Аталмыш мақалада қазіргі уақытта қаржы жүйесіндегі болып жатқан ең өзекті деп табылатын мәселені қарастырылған. Бухгалтерлік есепті толықтай халықаралық стандартқа сәйкестендіру әлемдік экономикаға енді қадам басып келе жатқан біздің еліміз үшін оңай болған жоқ. 10 жылдан астам уақыт тәжірибемізге енгізілгенімен де, әлі күнге дейін экономика саласында өзектілігін жоғалтқан жоқ. Мақалада халықаралық стандарттың мемлекеттің бухгалтерия саласына енгізіліп, қолданылған уақытынан бастап, қазіргі жағдайына дейін қарастырылған.

Халықаралық қаржы есептілігі стандартын кәсіпорындардың есеп жүйесінің ерекшелігіне байланысты қалыптастыру, оның артықшылықтары мен кемшіліктері, жетілдіру мәселелері осы мақалада қарастырылады.

#### **Түйін сөздер**

Қаржылық есеп беру, халықаралық қаржы есептілігінің стандарты, қаржылық есеп берудің ұлттық стандарттары, инвестор.

Еліміздің қаржы жүйесін, соның ішінде қаржы есептілігін халықаралық стандарттарға сәйкестендіру, осы жөніндегі дамыған елдердің қолданатын соңғы тәсілдерін меңгеру бәсекелестікке қабілетті экономиканы қалыптастырып, дамытудың сенімді тетіктерінің бірі болып табылады. Бүкіләлемдік сауда ұйымына қосылған уақытта да бұл мәселенің маңызы барынша артпаса кеміген жоқ.

Сондықтан ұйымдар мен кәсіпорындардың қаржылық есептілік жөніндегі ақпараттық қызметінің дұрыс жолға қойылуы қазіргі уақытта ұйымның өз үшін ғана емес, сонымен қатар олардың қызметтері мен өнімдерін пайдаланушылардың қалың тобы үшін де өте маңызды бола бастағандығы байқалады. Себебі, есептің дұрыс жүргізілуі кез келген сала үшін пайдалы. Ол елдің әлеуметтік-экономикалық жағдайын дәл айқындауға, өмірлік маңызы бар шешімдердің дұрыс, әрі тиімділікпен қабылдануына ықпал етеді

Әлемдік экономикалық жағдайдағы соңғы жылдары болған шапшаң өзгерістер бухгалтерлік есепке алуға және қаржылық есептілікке арналған ережелерді жасау кезінде елдердің қолданатын тәсілдерін айтарлықтай дәрежеде өзгертті. Капитал нарықтары ұлттық шекарадан тыс жерлерде кеңейіп, ұлттық экономиканың дамуына байланысты кірігу процесі нығаюда. Капитал нарықтарының кемелдене дамуы олардың даму үрдісін инвесторлардың жоғары дәрежеде түсінуін, олардың нығайтылуына, тұрақтылығына және өтімділігіне сенімділігін талап етеді. Халықаралық қаржылық есептіліктің стандарттарының бірыңғай топтамасын қабылдау кредиттердің құнын және инвесторлар үшін маңызды емес стандарттар бойынша есептілікті дайындау жөніндегі әкімшілік шығыстарды қысқарту арқасында ұйымдардың инвестицияларды тарту бойынша шығыстарын қысқартуға себепші болады.

Қаржылық есеп берудің стандарты - бұл бухгалтерлік есеп жүргізу мен қаржы есептілігін жасаудың қағидалары мен әдістері белгіленетін құжат.

Стандарттар ұлттық және халықаралық болады.

Қаржылық есеп берудің ұлттық стандарттары – бухгалтерлік есеп пен қаржылық есеп беру саласындағы қызметті реттеудегі жүзеге асыратын орталық мемлекеттік орган бекіткен стандарт болып табылады.

Қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары (ХҚЕС) – бұл бүкіл әлемде ұйымдардың қаржы есептерін жасау үшін қаржы-шаруашылық операцияларын тануға, бағалау мен ашып көрсетуге талаптар қоятын ережелер.

Қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары бойынша кеңесімен құрастырылған ХҚЕС бүкіл дүние жүзінде ұйымның қызметі туралы ашық және түсінікті ақпаратты ұсыну үшін тиімді құрал ретінде танылады.

ХҚЕС-ты әзірлеп, жетілдірумен Канада, Германия, Франция, Австралия, Мексика, Жапония, Ұлыбритания және Ирландияның, сондай-ақ АҚШ-тың бухгалтерлік органдары жасаған келісімге сәйкес 1973 жылғы 29 маусымда құрылған Халықаралық қаржылық есеп берудің стандарттары жөніндегі комитет (ХҚЕСК) айналысты. 2001 жылғы сәуірден бастап көрсетілген Комитет осы стандарттарды бекітетін қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары жөніндегі комитет Қорының органы болып табылатын қаржылық есеп берудің стандарттары жөніндегі кеңес болып қайта құрылды[1].

ХҚЕС - қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары жөніндегі комитет қабылдаған стандарттар мен түсініктемелер. Оларға:

- 1) Халықаралық бухгалтерлік есеп стандарттары (IAS);
- 2) Қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары (IFRS);
- 3) Түсініктеме түріндегі ресми құжаттар - қаржылық есеп берудің стандарттарын түсіндіру жөніндегі комитет дайындаған және шығаруға бекіткен ХҚЕС-на түсініктемелер;

- 4) Түсініктеме беру жөніндегі тұрақты комитет дайындаған және ХҚЕСК шығаруға бекіткен түсіндірмелер кіреді.

ХҚЕСК әзірлеген халықаралық стандарттар жүйесі ұйымдардың қаржылық есеп беруін жасаумен байланысты барлық негізгі мәселелерді қамтиды.

Сонымен ХҚЕСК 41 стандарт әзірледі, алайда нормативтік шаруашылық жүргізудің кеңеюіне орай олардың кейбіреуі алынып тасталды, сондықтан қазіргі кезде 37 стандарт, оның ішінде халықаралық бухгалтерлік есеп стандарттары 30 және қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары 7 қолданылады.

Халықаралық қаржылық есептілік стандарттары әлемдегі аса дамыған және алдыңғы қатарлы бухгалтерлік есепке алу стандарттары болып табылады деп есептеледі. Сондықтан да көптеген елдерде, мысалы Австралияда, Германияда, Ұлыбританияда шетел эмитенттері биржалардағы өздерінің есептілігін осы елдердің ұлттық стандарттарына емес, халықаралық стандарттарға сәйкес ұсына алады. Басқа мемлекеттерде, мысалы Канадада, Жапония мен АҚШ-та бұған да жол беріледі, алайда ХҚЕС бойынша есептілік дайындайтын компаниялар оның осы елдердің ұлттық стандарттарына сәйкес дайындалатын есептіліктен айырмашылығының тізімін қосымша ұсынуы тиіс. Кейбір елдерде (мысалы Чехияда, Балтық елдерінде) есептілікті ХҚЕС бойынша барлық ірі кәсіпорындар жасауы тиіс. Қазақстан Республикасында бухгалтерлік есепке алу мен қаржылық есеп беру жүйесін дәйекті түрде реформалау Тәуелсіздік алғаннан бері жалғасуда. «Бухгалтерлік есепке алу туралы» заң күші бар Жарлығын 1995 жылы қабылдау - бастапқы кезеңі болды. Халықаралық стандарттардың негізінде әзірленген Қазақстандық бухгалтерлік есепке алу стандарттарын 1996 жылы енгізу, ХҚЕС-ке көшудің бастамасы ретінде қызмет етті.

ХҚЕС-ті ойдағыдай енгізу мақсатында ХҚЕС-ті қолдану жөніндегі әдістемелік ұсынымдар әзірленіп жарияланды, қаржылық есеп беру нысандары, сондай-ақ Қаржылық есеп беруді ХҚЕС-ке сәйкес жасайтын ұйымдар үшін бухгалтерлік есепке алу шоттарының жұмыс жоспарын әзірлеу жөніндегі нұсқаулық бекітілді.

Қазақстанда 2003 жылдан бастап барлық қаржы ұйымдары, 2005 жылдан бастап акционерлік қоғамдар, ал 2006 жылдан бастап өзге де ұйымдар (мемлекеттік мекемелерден басқа) есептілікті ХҚЕС бойынша дайындауда.

Ал мемлекеттік мекемелердің қолданыстағы бухгалтерлік есеп жүйесі кассалық әдіске негізделген. 2013 жылғы 1 қаңтардан бастап барлық мемлекеттік мекемелер есептеу әдісіне және қоғамдық секторға арналған

Халықаралық бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік стандарттарына сәйкес бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілікке көшуді жүзеге асыруда.

Мемлекеттік мекемелерде бухгалтерлік есепті қайта қалыптастыру мақсаты – бұл мемлекеттік сектордың операциялары мен ахуалы туралы толық және бәрін қамтитын деректерді қалыптастыру, мемлекеттік сектордың активтері, міндеттемелері мен қызметінің нәтижелері туралы деректерді объективті көрсететін транспарентті және салыстырмалы қаржылық есептілікті қалыптастыру.

Елбасының тапсырысы бойынша «Нұр Отан» ХДП сайлауалды тұғырнамасының 2013 жылғы 1 жартыжылдыққа арналған «Қазақстан. 2017 мақсаттары. Іс-қимылдың ұлттық жоспары» іс-шаралар жоспарының жүзеге асырылуы туралы ақпаратын мәлімдегенде ерекше зерттеуді қажет ететін салаға Қоғамдық секторға ХҚЕС енгізу екені көрсетіліп, маңызды құжат актілері қабылданды. 2012 жылы ҚР Қаржы министрлігі ҚСХҚЕС енгізу жөніндегі нормативтік-құқықтық актілерді әзірледі[2].

2013 жылғы бірінші жартыжылдықта ведомстволық бағыныстағы ұйымдарға ҚР Қаржы министрлігінің ҚСХҚЕС сәйкес бухгалтерлік есеп жүргізу жөніндегі, сондай-ақ бухгалтерлік қызметтер мамандарының біліктілігін арттыру семинарлары жөніндегі түсіндірме хаттары жіберілді. Қоғамдық секторда да жеке секторда қолданылатын 1С Бухгалтериясының бағдарламалық өніміне бухгалтерлік есептің жаңа стандарттарына бейімделген жаңа нұсқасы (версия 8,2) алынды.

Мемлекеттік мекемелерді бухгалтерлік есепті ҚСХҚЕС –ке сәйкес есептеу әдісіне ауыстыру бойынша көшпелі кезеңде (2013 жылы) мемлекеттік мекемелерге кеңес беру бойынша көмек көрсету үшін қазынашылықтың аумақтық бөлімшелерінде, сондай-ақ облысты, аудандық (қалалық) әкімдіктердің жанында облыстар мен Астана және Алматы қалаларының әкімдіктерінің Қаржы басқармаларының мамандарын тарта отырып, жұмыс топтары құрылды.

Біздің мемлекетіміз Тәуелсіздік алған сәттен бастап халықаралық тәжірибені зерттеу нәтижесінде өзінің бухгалтерлік жүйесін реформалауға кірісті. Есеп пен аудитті дамыту мен жетілдіруге байланысты нормативтік-құқықтық актілерді іске асыру мақсатында елімізде қаржылық есеп беруді ХҚЕС-қа сәйкес жасауға бірте-бірте көшу жүзеге асырылуда. ХҚЕС көшу есеп берудің өзінің дайындау принциптерін және оның сапасын бақылау - аудит принциптерін де өзгертеді.

Әлемдік тәжірибе түсініктілік, орындылық, сенімділік және салыстырмалылық сияқты ақпараттың тиімділігін айқындайтын сапалық сипаттамалар халықаралық стандарттарды тікелей пайдаланумен немесе оларды бухгалтерлік есепке алу мен қаржылық есеп берудің ұлттық жүйесін құрудың негізі ретінде қолданумен қол жеткізетіндігін көрсетеді. ХҚЕС пен ХАС-ты қолданудың экономикалық перспективасы капиталды тиімдірек

бөлуден, іске жұмсалатын қаржының әр алуандығынан және оның табыстылығының өсуінен тұрады, әлемдік нарыққа шығу жеңілдейді, капиталды тартуға жұмсалатын шығындарды азайту мүмкіндігі туады. Мұның өзі жаңа бизнес құрылымдарды дамытуға, жаңа жұмыс орындарының пайда болуына, жұмыссыздықтың төмендеуіне, халықаралық нарықтарда қазақстандық ұйымдардың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, тұтастай алғанда елдің экономикалық өсуіне әкеп соғады[4].

Алайда, Қазақстандағы бухгалтерлік есепке алу мен қаржылық есеп беру жүйесін дамытудағы кейбір жетістіктерге қарамастан, туындаған мәселелер де жеткілікті:

- Бухгалтерлік есептің талаптары мен қағидаларын әдістемелік қамтамасыз ететін реттеуші органдардың жоқтығы;
- Қаржылық есептіліктің сапасын бақылау жүйесінің тиімсіздігі, жоғары оқу орындарында дайындық деңгейінің жеткіліксіздігі, бухгалтерлерді кәсіби дайындаудың әлсіздігі;
- ХҚЕС сәйкес жасалған қаржылық есептіліктің ресми статусының айқын болмауы;
- Жоғары еңбексыйымдылығы мен шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындау шығындары, аталмыш есептілікті алудағы кәсіпорын басшыларының құлықсыздығы;
- өзгеріп отыратын ХҚЕС ережелеріне заңдардың тәуелділігі;
- ХҚЕС-тің кешенділігі мен әдістемелік күрделілігіне байланысты шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері үшін қолданылмайтындықтан, ХҚЕС-тің осы санаттарға қолданылу қиындығы;
- бухгалтерлік есепке алу мен қаржылық есеп беруді реттеуге, сондай-ақ бухгалтер мен аудитор мамандықтарын дамытуға кәсіби қоғамдық бірлестіктер қатысуының жеткіліксіздігі;
- ХҚЕС-ті қолдану жөніндегі мемлекеттік тілде ақпараттық-әдістемелік материалдардың (оқулықтардың, кітаптардың) жоқтығы;
- бухгалтерлер мен аудиторлардың біраз бөлігінің кәсіби дайындығы деңгейінің төмендігі, сондай-ақ ХҚЕС бойынша дайындалған ақпаратты пайдаланудағы дағдының жеткіліксіздігі;
- кадрларды қайта даярлаудың ретке келтірілген жүйесінің жоқтығы;
- шаруашылық жүргізуші субъектілердің бухгалтерлік есепке алу мен қаржылық есеп берудің ХҚЕС белгілеген көптеген принциптеріне және талаптарына немқұрайды қарауы.

Сонымен бірге, ХҚЕС-ті мемлекеттік немесе орыс тілдерінде уақтылы жарияламау бөлігінде мәселелер бар, мұның өзі ағылшын тілін меңгермеген мамандардың ХҚЕС-тің ескірген редакциясын амалсыздан қолдануға және Халықаралық қаржылық есептілік стандарттары комитетінің қоры жаңадан бекіткен стандарттарды уақтылы пайдалана алмауына әкеп соқтырады. Осы жағдайға, Халықаралық қаржылық есептілік стандарттары комитеті қорының

ережелеріне сәйкес ХҚЕСКҚ басылымдарының ешқандай да бөлігі ХҚЕСКҚ-нің жазбаша рұқсатынсыз аударылмайтыны, қайта басылмайтыны, көшірмесі алынбайтыны немесе кез келген нысанда толық немесе ішінара пайдаланылмайтыны себепші болып отыр.

Тағы да бір мәселе, ол ХҚЕС бойынша Кеңеспен жасалған және бекітілген ХҚЕС ешбір мемлекетте нормативті құжат болып табылмайды және ЕО директивасы европалық биржада бағалы қағаздары айналымда жүрген ұйымдарға ХҚЕС бойынша шоғырландырылған қаржылық есептілікті жасауды міндеттейді. Демек, ХҚЕС акциялары биржада айналатын ұйымдар үшін ғана міндетті. Бұл жағдайда ХҚЕС мемлекеттік мекемелерде, шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінде қолданудың қаншалықты қажеттілігі бар екені түсініксіз[4].

ҚР «Бухгалтерлік есеп және қаржылық есеп беру туралы» Заңында барлық ұйымдар міндетті түрде ХҚЕС қолдануы қажет екені айтылған. Бухгалтерлік есеп жүргізуде бұрмаланушылықтың болуы әкімшілік жауапкершілікке әкеліп соғады. Соған сәйкес, көптеген ұйымдар асығыс ХҚЕС көше бастады, ХҚЕС бойынша есеп саясатын жасауға қомақты ақша қаражаттарын бөлді, кеңесшілер мен арнайы ұйымдардың қызметіне жүгінді. Бірақта бұл үрдіс пен оның нәтижесі (ХҚЕС көшу) ешқандай өкілетті орган тарапынан бақылау жүргізілмегендіктен, ұйым бухгалтерлері жасаған есептілік бақыланбайтын бухгалтерлік есеп шығармашылығы ғана болып қала берді...

Бухгалтерлік есепке алу мен қаржылық есеп беру жүйесін одан әрі дамытуды ХҚЕС-ке сәйкес бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілікте қалыптастырылатын ақпараттың сапасын, ашықтығын және салыстырмалылығын арттыру мақсатында мынадай негізгі бағыттар бойынша жүзеге асыру қажет деп ойлаймыз:

- қаржылық есептіліктегі бухгалтерлік ақпараттардың сапасын жоғарылату;
- бухгалтерлік есеп пен аудит саласындағы бақылау сапасын күшейту;
- бухгалтерлік есепке алуды, қаржылық есептіліктің аудитін ұйымдастырумен және жүргізумен айналысатын мамандарды даярлау және қайта даярлау;
- шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері үшін бухгалтерлік есепке алу мен қаржылық есеп беруді жүргізу тәртібін оңайлату;
- халықаралық тәжірибенің негізінде бухгалтерлік есепке алу мен қаржылық есеп беруді реттеу жүйесін өзгерту және жетілдіру;
- бухгалтерлік есепке алу мен аудитті дамытудың халықаралық процесіне қатысу.

Қорытындылай келе, қаржылық есеп беру мекеменің өнімді өндірудің және өткізудің жалпы көлемі мен түрлері бойынша қабылдаған тапсырыстарын орындауын жүйелі тексеруге, материалдық, еңбек және қаржылық ресурстарды



пайдаланудың тиімділігін арттыру мен экономикалық көрсеткіштерін жақсарту және мекеменің қаржылық-шаруашылық қызметінің болашақта өркендеудің ішкі пайдаланбаған резервтерді анықтап, оларды іске қосуға мүмкіндік береді.

Осындай көрсеткіштерге көз жүгіртетін болсақ, қазіргі уақытта халықаралық стандарттың әлемде қолдану аясының кеңейіп келе жатқандығын көреміз. Бірақ та, барлық мемлекет осы аталған стандартты негізге ала отырып, бірыңғай талаптарды орындау арқылы қаржылық есептілікті жасап және ұсынса нұр үстіне нұр болар еді, себебі, қаржылық есептілік тек сол мемлекетте ғана емес, барлық әлем елдерінің пайдаланушыларына түсінікті, қол жетімді, шынайы болып табылады. Демек, ХҚЕС өз заңнамамызға енгізбестен бұрын, мемлекеттің экономикалық жағдайына, мемлекеттің құрылымы мен басқа да көңіл бөлуге тиісті жақтарына назар аударып отырып өзімізге сәйкестендіріп алуымыз керек деп ойлаймыз.

### Әдебиеттер тізімі

1. “Copyright © July 25 2013 by the International Federation of Accountants (IFAC). All rights reserved. Түпнұсқалық амауы: “Қоғамдық сектор үшін қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарының анықтамалығы”: Handbook of International Public Sector Accounting Pronouncements (IFAC). ISBN: 978-1-60815-151-6
2. «Нұр Отан» ХДП сайлауалды тұғырнамасының 2013 жылғы 1 жартыжылдыққа арналған «Қазақстан. 2017 мақсаттары. Іс-қимылдың ұлттық жоспары» іс-шаралар жоспарының жүзеге асырылуы туралы ақпаратты [http://www.mz.gov.kz/files/NurOtan\\_7\\_08\\_13\\_kz](http://www.mz.gov.kz/files/NurOtan_7_08_13_kz)
3. ҚР Қаржы министрлігінің ресми сайты <http://www.minfin.gov.kz>
4. Астана қаласында 2013 жылдың 9-10 қазанда өткізілген «Басқарушылық шешімдерін қабылдаудағы ҚСХҚЕС рөлі мен маңызы» атты семинардың баспасөз релизі, <http://www.minfin.gov.kz/irj/go/km/docs/documents>
5. Дүйсембаев К.Ш. Қаржы есептілігін талдау. Оқулық. Алматы: «Экономика» баспасы, 2011ж.
6. Толпаков Ж.С. Бухгалтерлік есеп: Оқулық – Қарағанды, «Қарағанды полиграфиясы» АҚ, 2009ж.
7. Чайковская Л.П. Инновации: менеджмент, статистика, учет и аудит. Учебное пособие. Алматы. Издательство «Бастау» 2011г.

### РЕЗЮМЕ

**Ергали Д.Е.**- магистрант КАЗНПУ имени Абая, специальности 6М05800-«Учет и аудит». **Международный стандарт финансовой отчетности: применение, проблемы, пути совершенствования.**

На сегодняшний день МСФО внедрены в систему бухгалтерского учета многих стран мира. Для Казахстана переход на МСФО имел свои определенные сложности. Была принята государственная программа по переходу на МСФО, министерствам и ведомствам были даны задания по разработке соответствующих для этого материалов. Но все еще, вопросы применения МСФО имеют свою актуальность.

Данная статья рассматривает проблемы, которые являются в настоящее время актуальным в финансовой системе. Вести бухгалтерский учет в полном соответствии с международными стандартами бухгалтерского учета для нашей страны, которая в настоящее время движется в направлении глобальной экономики не легко.

В данной статье рассматривается организация, достоинства и недостатки, проблемы развития применения МСФО на предприятиях с учетом их особенностей.

**Ключевые слова:**финансовая отчетность, международный стандарт финансовой отчетности, национальный стандарт финансовой отчетности, инвестор.

## RESUME

**Yergali D.E.**-Master of 2nd course of scientific and pedagogical direction speciality-6M050800 «Accounting and auditing». **International Financial Reporting Standard: application, problems, ways of improving.**

Nowadays, International standards of the financial reporting IFSR introduced in the accounting system of many countries. For Kazakhstan, transition on IFSR had its own certain difficulties. It was adopted the state program for the transition to IFSR, the ministries and agencies have been given the tasksto develop the appropriate material. But still, thequestions of applicationof IFSR are valid.

This article considers the issues that are currently relevant to the financial system. Accounting in compliance with international accounting standards for our country, which is moving to the direction of the global economy is not easy.

This article discusses the organization, advantages and disadvantages, the problems of the adoption of IFRS in the enterprises, taking into account their specific features.

**Keywords:** financial statements, , International standards of the financial reporting, the Nationalstandards of the financial reporting, the investor.

## КОММЕРЦИЯЛЫҚ БАНКТЕРДІҢ НЕСИЕЛІК ТӘУЕКЕЛДІЛІГІН БАСҚАРУЫН «KASPI BANK» АҚ МЫСАЛЫНДА ТАЛДАУ

**Байшымыров Д.Ж.** - *Абай атындағы ҚазҰПУ-нің 2 курс магистранты*

### Аңдатпа

Несиелік тәуекел – қарыз алушының негізгі қарызын және несие бойынша пайызын өтемеуі, пайыздық ставка тәуекелі және т.б. болып келеделеді. Несиелік тәуекелден алыстауға қарыз алушыларды мұқият таңдау, несие беру талаптарын анализдеу, қарыз алушының қаражат жағдайын, оның несиені төлеуге мүмкіндігін үнемі бақылап отыруға мүмкіндік береді. Осы жағдайлардың орындалуы банктің маңызды операциясы, несие берудің сәтті өтуіне кепілдік береді. Несиелік тәуекелді басқару – бұл әрі процесс, әрі ауыр жүйе. Процесс “**мақсатты нарық**” деп жиі айтылатын несиелеу нарығын анықтаудан басталады. Ол қарыздық міндеттерден құтылу барысында жалғасады.

Тәуекел банктің берген несиелері бойынша төлемсіздік туындаған жағдайларда, ресурстық базасы жеткіліксіз болғанда, жалпы міндеттемелері бойынша жауап беру мүмкіндігі азайған жағдайларда пайдасынан айырылып қалу ықтималдылығын бейнелейді. Дей тұрғанымен, қаншалықты тәуекел деңгейі төмен болса, соғұрлым банктің жоғары мөлшерде пайда табуы да мүмкін емес болады. Сондықтан да кез келген кәсіпкер, соның ішінде банк менеджерлері басқару шешімдерін қабылдау барысында табыс пен тәуекел деңгейінің оңтайлы қатынасына мән беруге тиіс.

Бұл ғылыми мақалада несие тәуекелін басқару жүйесіндегі несиелік қабілеттілік арқылы банктің несиелік операцияларының сапасын жоғарылату мен екінші деңгейлі банктің, біздің жағдайда «**Kaspi bank**» АҚ табыстылығын арттыру және де қарыз алушының несиелік қабілеті мен несиелік тәуекелін басқару, оны бағалау жүйесінде талдау әдістері қарастырылған.

### Түйін сөздер

Несиe нарығы, несиелік тәуекел, диверсификация, хеджирлеу, лимиттеу, респондент, скоринг, несиелік портфель, баланс, меншікті капитал, қаржылық леверидж, операция, валюта бағамы.

Банктердің алдында несиелік тәуекелді басқару ісінде жауапты қиыншылықтар бар. Үкімет тарапынан бақылау, саяси сипат жағдайындағы ішкі және сыртқы қысым, өндірістік қиыншылықтар, қаржылық шектеулер, нарық қақтығыстары, өндірістік графиктер мен жоспарлардың үзілуі және бизнес пен өндіріс сферасындағы тұрақсыздық жағдайлары қарыз

алушылардың қаржылық жағдайларын түсіреді. Оған қоса қаржылық ақпарат жиі сенімсіз болады, құқықтық құрылым қарыздың өтелуінің орындалуына ықпал етпейді. Банктердің берік жасалған несиелік тәуекелі басқару процесімен жиі жайғаспайды. Жиі кездесетін кемшіліктер ішінен келесілерді тізуге болады: саясат мазмұнының жазылып бекітілген құжат түрінің болмауы; портфель топтауына қатысты шектеулердің болмауы; несиелік басқарманың артық орталықтандырылуы немесе қайта орталықтандырылуы; несиеленетін саланың нашар талдануы; қарыз алушылардың үстіңгі қаржылық талдауы; кепіл құнының аса жоғары бағасы; клиентпен жиі қатынас ұсталынбау; жеткіліксіз тексерістер және несиелеу кезінде баланс жасаудың болмауы; қарызды бақылаудың болмауы; несиелік сапасының төмендеу деңгейінде кепіл бағасын жоғарылата алмау; қарыздарды құжаттауға бақылаудың нашарлығы; қарыздық қаражаттарды шамадан тыс пайдалану; толық емес несиелік құжаттау; несиелер бойынша шығындарды жабуға резервтерді қалыптастыруда активтер мен стандарттардың классификациясының болмауы; несиелеу процесін тиімді бақылай және аудиттей алмау. Бұл кемшіліктер бір салада не шаруашылық секторында көрсетілетін кредиттердің шектен тыс концентрациясын, несиені жасайтын үлкен портфельдер, несиелер бойынша шығындар, қаршы төлей алмауды есепке ала отырып несиелік портфельдің әлсіздігіне ауысады. Кез келген банктің қызметінің табыстылығы банктің берген несиелерінің сапасына, яғни оның қайтарымдылық дәрежесіне тікелей байланысты. Сондықтан да, несиелік тәуекелін басқару банктің қаржылық жағдайын қамтамасыз етудің ең маңызды жолы болып табылады. Несиелік тәуекелді қайтарылмауы банктің зиян шегуіне итермелейді. Сондықтан да банктер несиелік тәуекелді басқару шараларымен уақытылы айналысып отыруға тиіс [6].

Несиелік тәуекел – қарыз алушының негізгі қарызын және несиелер бойынша пайызын өтемеуі, пайыздық ставка тәуекелі және т.б. Несиелік тәуекелден алыстауға қарыз алушыларды мұқият таңдау, несиелер беру талаптарын анализдеу, қарыз алушының қаражат жағдайын, оның несиелік төлеуге мүмкіндігін үнемі бақылап отыруға мүмкіндік береді. Осы жағдайлардың орындалуы банктің маңызды операциясы, несиелер берудің сәтті өтуіне кепілдік береді. Несиелік тәуекелді басқару – бұл әрі процесс, әрі ауыр жүйе. Процесс “**мақсатты нарық**” деп жиі айтылатын несиелеу нарығын анықтаудан басталады. Ол қарыздық міндеттерден құтылу барысында жалғасады.

Тәуекел банктің берген несиелері бойынша төлемсіздік туындаған жағдайларда, ресурстық базасы жеткіліксіз болғанда, жалпы міндеттемелері бойынша жауап беру мүмкіндігі азайған жағдайларда пайдасынан айырылып қалу ықтималдылығын бейнелейді. Дей тұрғанымен, қаншалықты тәуекел деңгейі төмен болса, соғұрлым банктің жоғары мөлшерде пайда табуы да мүмкін емес болады. Сондықтан да кез келген кәсіпкер, соның ішінде банк

менеджерлері басқару шешімдерін қабылдау барысында табыс пен тәуекел деңгейінің оңтайлы қатынасына мән беруге тиіс[1].

Қазақстанда несиелік тәуекелін басқару жүйесінде жекелеген элементтер ғана қызмет етуде. Несиелік тәуекелін басқарудың толық жүйесіне әлі қол жеткізілген жоқ. Біз оның көптеген себептері бар деп есептейміз. Біріншіден, біздің елімізде несиелік операциялар әлі қалыптасу және даму сатысында, өйткені несиелік ресурстар көбіне шет елдерден тартылатындығы сияқты, қарыз алушының несиелік қабілеттің анықтаудың бірыңғай жүйесі жоқ, тағы да шет елдердің әдістеріне жүгінуге тура келеді. Екіншіден, жоғарыда аталып өткендей, ақпараттық жүйенің әлсіздігі, несиелік бюро қызметінің қалыптасу сатысында болуы, банктің іскерлік тәуекелін тудырады. Еуропалық одаққа кіретін елдерде несиелік берушілер тұрақты негізде несиелік бюролар арқылы қарыз алушылардың төлемқабілеттілігі туралы ақпаратпен алмасады. Қазақстанда жеке несиелік бюролармен қатар несиелерді мемлекеттік тіркеу институттарын құру жоспарлануда, бұл көптеген дамыған елдерде қолданылады. Үшіншіден, ұсынылған несиелер бойынша кепілдеу жүйесінің болмауы, бізде кепілдік қоры депозиттер мен ипотекалық несиелерге қатысты құрылған. Төртіншіден, банктің несиелік тәуекелін есептеудің бірыңғай әдістемесі жоқ, оның ішінде Қазақстанның экономикалық, әлеуметтік т.с.с. ерекшеліктерін ескеріп құрылған. Бесіншіден, банктік несиелер бойынша қабылданған кепіл заттардың барлық уақытта анықталған өтімділікті көрсете алмауы. Алтыншыдан, жақсы дайындалған барлық уақытта несиелік тәуекелінен қарсы әрекет көрсете алатын несиелік саясаттың болмауы. Жетіншіден, банк персоналдарының нашар дайындығы мен әрекеті және тез шешім қабылдай алмауы, Сегізіншіден, қарыз алушыға байланысты келеңсіз немесе күтпеген жағдайлардың орын алуы [2].

Әр банктің тәуекел дәрежесі әр түрлі болып келеді. Ол банктің айналысатын қызметімен тікелей байланысты. Қазақстандық ең ірі банктердің бірі – «**Kaspi bank**» АҚ-дағы тәуекелдерді басқару процесін зерттеу объектісі ретінде қарастырайық.

«**Kaspi bank**» АҚ – ның несиелік тәуекелін басқару процесінде келесі қадамдарды ерекшелеуге болады:

- Банктің несиелік саясатының мақсаты мен міндеттемелерін өңдеу;
- Несиелік тәуекелді басқарудың құрылымын құру және әкімшілік шешімдер жүйесін құру;
- Қарыз алушының қаржылық жағдайын зерттеу;
- Несиелік келісімді өңдеу;
- Несиелік қайтармауынан туындайтын тәуекелдерге талдау;
- Қарыз алушының және қарыз портфелінің несиелік мониторингі;
- Мерзімі өткен және күмәнді несиелерді қайтару және кепілдемені жүзеге асыру шаралары [7].

Кесте 1. 2013 – 2014 жылдардың несиелер көрсеткіштері [8].

<i>Несилер</i>	<i>2013</i>		<i>2014</i>	
	<i>Млн. теңге</i>	<i>%</i>	<i>Млн. теңге</i>	<i>%</i>
<i>Қамтамасыз етілген</i>	<i>173 155</i>	<i>95,5</i>	<i>39 933</i>	<i>95</i>
<i>Қамтамасыз етілмеген</i>	<i>8 175</i>	<i>4,5</i>	<i>3 713</i>	<i>5</i>
<i>Барлығы</i>	<i>181 330</i>	<i>100</i>	<i>73 646</i>	<i>100</i>

Несие портфелінің сапасын жақсарту мақсатында банк мекемесі әрдайым жаңа технологияларды енгізуде 2014 жылдың басында зиянды және белгісіз несиелердің үлесі 8,8 % - дан 3,5 % - ға дейін кеміді. Резервтер деңгейі 2014 жылы 2013 жылмен салыстырғанда 6,5 % - дан 6,2 % - ға жақсаруымен байланысты кеміді.

Сондықтан шығарылған және қайтарылған несиелердің көлемі 2013 жылдың соңында 7 млрд. теңге, несиелер портфелінің 3 % құрайды (2013 жылы 3,3 млрд. теңге несиелер портфелінің 7 %).

Нарықтық экономикаға көшуімізге орай банктің активті операциялары саласында тәуекелдерді дұрыс бағалауға үлкен көңіл бөлінуде. Өйткені әрбір банк олармен көптеген операцияларды жүргізуде кезігеді[1].

Кесте 2. 2013 – 2014 жылдардың несиелер портфелі «Kaspi bank» АҚ мысалында [8].

	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>
<i>1. Санақта жоқ және есептен шығарылған (НЕТТО) несиелер (млн. теңге)</i>	<i>2 763</i>	<i>3 327</i>	<i>6 962</i>
<i>- санақта жоқ несиелер (млн. теңге)</i>	<i>577</i>	<i>1 213</i>	<i>2 312</i>
<i>- есептен шығарылған (НЕТТО) несиелер (млн. теңге)</i>	<i>2 187</i>	<i>2 114</i>	<i>4 680</i>
<i>2. санақта жоқ несиелер мен есептен шығарылған (НЕТТО) несиелердің несиелер портфеліндегі үлесі (%)</i>	<i>3,6</i>	<i>2,2</i>	<i>3,4</i>
<i>3. есептен шығарылған несиелер құрамындағы орны толықтырылған несиелердің үлесі (%)</i>	<i>67,9</i>	<i>15,0</i>	<i>7,8</i>

Қазіргі кездегі банктік нарықта тәуекелсіз қызмет ету мүмкін емес. Олар кез келген активті операцияларда кезігеді және де олардың ауқымы әр түрлі болуы мүмкін. Ендеше банк қызметіндегі маңыздысы олардан қашу емес, оларды көре білу және төмендету болып табылады. (кесте 2)

Міне осыдан тәуекелдерді бағалау негіздерін жасау, олардың жеткілікті болатын деңгейін анықтау және сәйкесінше стратегияларды жасау тәуекелді басқарудың міндеттері болып табылады.

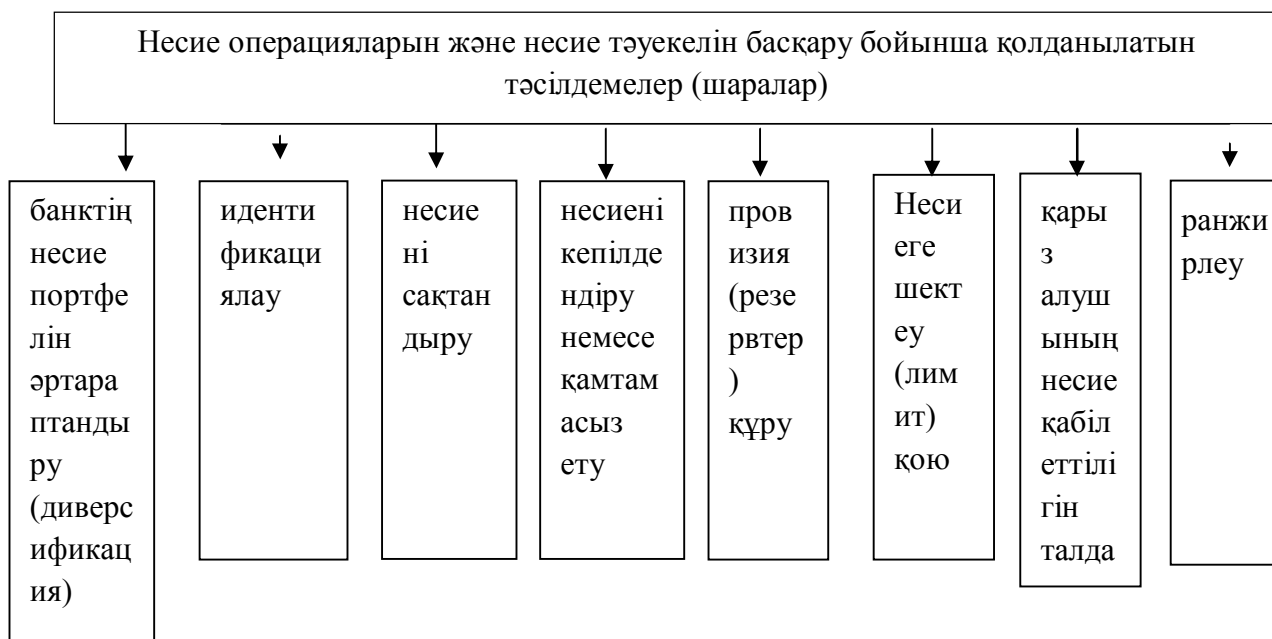
Мысалы, 2013 жыл нәтижелері бойынша «Kaspi bank» АҚ 6251 мың теңге көлемінде немесе активтер саласы 46,2 % шығынмен шықты. Жұмыс істемейтін несиелердің үлес салмағы 63,1% құрады. Оны төменгі 3 кестеден көруге болады.

Кесте 3. «Kaspi bank»АҚ-ның ссудалық портфелінің жіктелуі [8].

<i>Жіктелуге сәйкес несиенің категориялары</i>	<i>1.01.2014</i>		<i>1.01.2015</i>		<i>Ауытқу (+) ұлғаю (-) төмендеу</i>	
	<i>Қарыз қалдығы</i>	<i>Үлес салмағы</i>	<i>Қарыз қалдығы</i>	<i>Үлес салмағы</i>	<i>Қарыз қалдығы</i>	<i>Үлес салмағы</i>
<i>Стандартты</i>	<i>3689526</i>	<i>29,5</i>	<i>5281023</i>	<i>78,8</i>	<i>+1591497</i>	<i>+49,3</i>
<i>Субстандартты</i>	<i>1054943</i>	<i>8,4</i>	<i>471478</i>	<i>7,0</i>	<i>-583463</i>	<i>-1,4</i>
<i>Қанағаттанарлықсыз</i>	<i>359124</i>	<i>2,9</i>	<i>158101</i>	<i>2,4</i>	<i>-210023</i>	<i>-0,5</i>
<i>Тәуекел деңгейі жоғары күмәнді</i>	<i>366204</i>	<i>2,9</i>	<i>169891</i>	<i>2,5</i>	<i>-196313</i>	<i>-0,4</i>
<i>Үмітсіз</i>	<i>7043262</i>	<i>56,3</i>	<i>624811</i>	<i>9,3</i>	<i>-6418451</i>	<i>-4,7</i>
<i>Барлығы</i>	<i>1251305</i>	<i>100</i>	<i>6705304</i>	<i>100</i>	<i>-5807755</i>	<i>-</i>

Кестеден көріп отырғанымыздай, 2014 жылы капиталдың 1 теңгесіне 0,9 т. жұмыс істемейтін несиелер келген. Бұл көрсеткіш 2015 жылы нәтижесі бойынша шамада өсіп, бұл қатынас 0,12 теңгені құрады. Қанағаттанарлықсыз, күмәнді және үмітсіз несиелердің үлес салмағы аз ғана мөлшерде төмендеген тенденциясы байқалды.

Банктік несиелік портфельдің сапасын жоғарылатуда 1997 жылғы коммерциялық банктерді бақылаудың Базельдік стандарттарымен және 1995 жылдың 31 тамызындағы № 2444 “Қазақстан Республикасындағы банктер мен банктік қызметтер туралы” Қазақстан Республикасының Заңымен сәйкес тиімді банктік бақылау және Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінің және банктердің өздерінің қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету механизмдерінің мақсатты кешенінің маңыздылығы ретінде қадағалауы ең маңызды болып табылады[9].



1- сурет. Несие операцияларын және несие тәуекелін басқару бойынша қолданылатын тәсілдемелер (шаралар) [3].

Банктің тұтасымен несиелік қызметінің сапа критеріі болып табылатын несиелік банктік портфельді қалыптастыру және басқару процесі тұтасымен алғанда мыналарды қамтиды:

- 1) жеке алынған қарыз сапасын бағалау критеріін таңдау;
- 2) негізгі топтастырылған несиелер мен оларды алмастыратын тәуекелдер коэффициентін анықтау;
- 3) әр берілген несиенің топтастырылған несиелік топтардың біріне қатысы;
- 4) топтастырылған несие топтарының тілігінде несиелік портфель құрылымын анықтау;
- 5) несиелік портфель сапасын тұтасымен бағасын;
- 6) динамикадағы несиелік портфельдің құрылымының өзгеруіне әсер ететін факторларды шығару және талдау;
- 7) әр берілген несиелерге жасалынатын резервтер көлемі мен банктің несиелік портфелі тәуекеліне резервтік қор сомасын анықтау;
- 8) несиелік портфель сапасының жоғарылауы бойынша шараларын жасау;

Төмендегі 4-кестеде келтірілген деректерге сүйенетін болсақ, «**Kaspi bank**»АҚ-да несиелеудің жоғары қарқыны 2011-2012 жылдарға сәйкес келеді, бұл жылдары өсім 68,9% және 95,7 % құраған. 2011 жылы ағымдағы жаһандық дағдарыс Қазақстанның банк жүйесінің құрылымдық проблемаларына әсерін күшейтіп, сыртқы көтерме қаржыландырудан қазақстандық банктердің тәуелділігінің жоғары болуымен түйінделген 2012 жылы несиелеу (өсім 48,0%) 2011 жылмен салыстырғанда 2-есе шамасында азайса, 2013 жылы бұл көрсеткіш



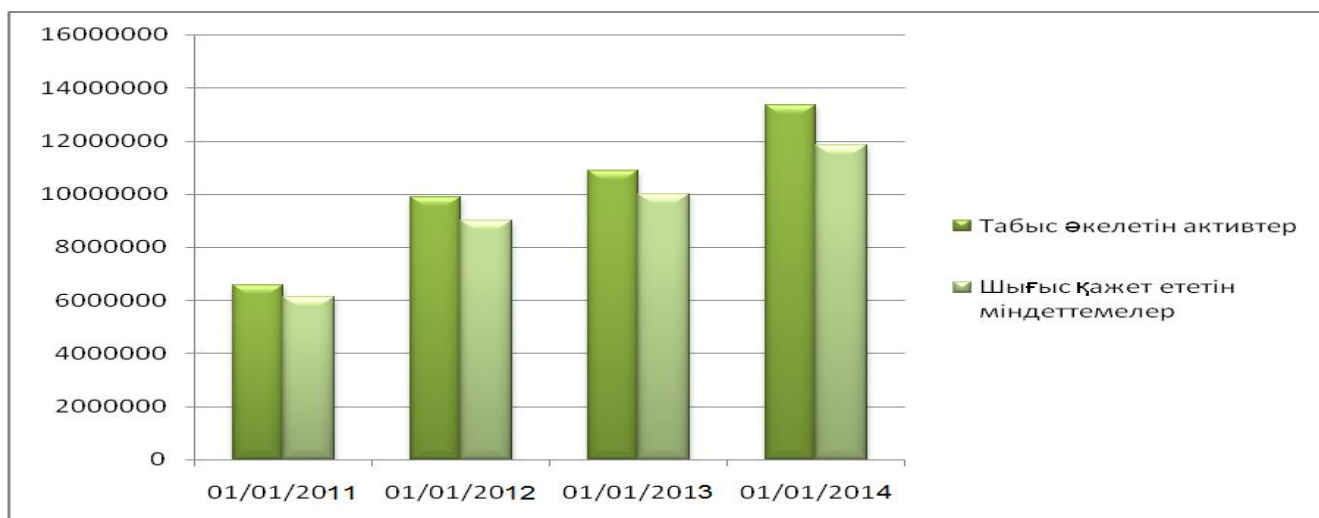
2012 жылмен салыстырғанда 4,2% артқанын көруге болады. Ал 2014 жыл нәтижесі несиелеу көлемінде айтарлықтай өзгеріс болмағанын көрсетті.

Кесте 4. Банктік сектордағы несиелік портфелінің көлемі және өсімі, 2009-2014 жж [5].

Атауы	01.01.09 ЖЫЛ	01.01.10 ЖЫЛ	01.01.11 ЖЫЛ	01.01.12 ЖЫЛ	01.01.13 ЖЫЛ	01.01.14 ЖЫЛ
Несие портфелі, млн теңге	1 813,4	3 062,0	5 991,8	8 868,3	9244,54	9558,9
Өсім, өткен кезеңге %-бен (оң жақ шкала)	66,8	68,9	95,7	48,0	4,2	4,3

Ескерту – 2009-2014 жж. Қазақстандағы екінші деңгейлі банк секторындағы несиелік портфелінің көлемі «Kaspi bank»АҚ мысалында.

Банктің несиелік портфелінің сапасы оның рентабельді жұмысына және қаржылық-шаруашылық жұмысында сенімді серіктес ретінде шешуші болып табылады. Белсенді несиелік операциялар процесінде банктік несиелік портфельдің өтімділік элементі қалыптасады, ал банктің несиелік ресурстарды дұрыс орналастыру және банктерді несиелік портфельді тиімді басқару оларға стратегиялық мақсаттарына қол жеткізуге және банк қызметінде жетістікті қаржылық нәтижеге қол жеткізумен қамтамасыз етеді.



2-сурет. Сыйақы төлеумен байланысты табыс пен міндеттеме әкелетін активтердің өзара қатынасы «Kaspi bank»АҚ мысалында [8].

Біз дамыған нарықтық экономикасы бар елдердің қазіргі кездегі несиелік жүйесін сипаттаушы кейбір маңызды мәселелерге ғана тоқталдық. Өз экономикасын нарықтық жолға қайта құрушы Қазақстан үшін әлемдік банк жүйесінің қазіргі кездегі даму тенденциялары, үлкен қызығушылық –туғызады, өйткені нарықтық экономикаға өту өзіндік нарықтық несиелік жүйесін құруды талап етеді. Республикамыз үшін шет ел тәжірибесін толығымен меңгерген

тиімді болады, өйткені экономика нарыққа өтудің ең басында тұр, ал Батыс елдер болса мұнда бұрыннан қызмет етуде, бірақ осы тәжірибеде барлық жағымды жақтарын алған дұрыс болады, өйткені ол өтпелі кезең жағдайында өз қолданысын табары сөзсіз.

### Әдебиеттер тізімі

1. *Банк ісі . Мақыш С.Б. 2009ж.*
2. *Қазақстан Республикасының Ұлттық Банк Хабаршысы 2014 ж.*
3. *ҚР ҰБ Басқармасының «Екінші деңгейлі банктерде тәуекелдерді бақылау және ішкі бақылау жүйесінің болуына қойылатын талаптар туралы нұсқаулық», 2012ж. 6 желтоқсан.*
4. *«Банктік құқық» қысқаша оқу құрал. Жалпы және ерекше бөлімдері. Алматы: Жеті жарғы, 2010.*
5. *<http://bank-ombudsman.kz> сайтының арнайы мәліметтері.*
6. *Ақша, несие, банктер. Сейтқасымов Ғ.С. Алматы 2005ж.*
7. *Қазақстан Республикасындағы «Банктер мен банктік қызмет туралы» 1995 ж. 31 тамызынан № 2444 Заңы*
8. *<http://www.kaspiibank.kz>*
9. *Крилевский Н.А. Банктің клиенттік базасының дамуының негізгі жолдары // Деньги и кредит, 2001ж., № 9*

### РЕЗЮМЕ

**Байшымыров Д.Ж.** – магистрант 2 курса КазНПУ имени Абая. **Анализ управление кредитным риском коммерческих банков на примере АО «Kaspi Bank»**

Кредитный риск это не уплата кредита по кредитным ставкам и не уплата основного долга, также риск процентной ставки и т.д, и т.п. Чтобы быть вдали от кредитного риска нужно тщательно проанализировать заемщиков , условия кредита, финансового состояния заемщика, так можно будет отслеживать его платежеспособности кредита на регулярной основе. Выполнение этих условий является необходимым для успешного функционирования в банковских кредитованиях. Управление кредитным риском является и процессом, и сложной системой. Процесс начинается с определения кредитного рынка часто называемого "целевым рынком". Это позволит избавиться от долговых обязательств.

Риск отражается в случае неуплаты по кредитам в банк, когда не хватает ресурсной базы, когда общая сумма обязательств уменьшилась и способность реагировать на ситуации в доходах отражает вероятность потери. Между тем, насколько уровень риска низкий, настолько и банк не будет в состоянии извлечь выгоду из более высокой ставки. Таким образом, любой бизнесмен, в том числе и банковские менеджеры в принятии управленческих решений , должны обратить внимание на оптимальную уровень риска.

В этой статье рассматривается управления кредитными рисками и кредитным качеством кредитных операций банка в банке второго уровня, в нашем случае, АО «Kaspi Bank» и повысить рентабельность кредитования и возможность управления кредитными рисками заемщика.

**Ключевые слова:** Кредитный рынок, кредитные риски, диверсификация, хеджирование, лимитировать, респондент, скоринг, кредитный портфель, баланс, собственный капитал, финансовый левэридж, операция, валютный курс.

## RESUME

**Baishymyrov D.Zh** – *undergraduate of 2 course KazNPU Abaya. Analysis of the credit risk management of commercial banks by the example of JSC «Kaspi Bank»*

Credit risk is the failure to pay the loan on the credit rates and the payment of principal, and interest rate risk, etc., etc. To be away from credit risk should be carefully evaluated borrowers, credit conditions, the financial condition of the borrower, so you can keep track of its ability to pay the loan on a regular basis. These conditions are necessary for successful functioning in bank lending. Credit risk management is a process and a complex system. The process begins with the definition of the credit market is often called the "target market." This will get rid of the debt.

The risk is reflected in the case of non-payment of loans to the bank, there are not enough resource base, when total liabilities decreased and the ability to respond to situations in revenues reflects the probability of loss. Meanwhile, as the level of risk is low, and so the bank will not be able to benefit from the higher rate. Thus, any businessman, including bank managers in decision-making, should pay attention to the optimal level of risk.

This article focuses on credit risk management and credit quality of the bank's lending operations in the second-tier bank, in this case, JSC «Kaspi Bank» and improve the profitability of credit and the ability to manage credit risk.

**Keywords:** The credit market, credit risk, diversification, hedging, limit, the respondent, scoring, credit portfolio, balance, equity, financial leverage, the operation, the exchange rate.

## **ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ И ПОРЯДОК УЧЕТА РАСЧЕТОВ С БЮДЖЕТОМ ПО НАЛОГУ НА ДОБАВЛЕННУЮ СТОИМОСТЬ**

**Чжан Мин** – магистрант 2 курса КазНПУ им. Абая специальности «Учет и аудит»

### **Аннотация**

Посредством налогообложения изымаются финансовые средства предприятий в бюджет государства и регулируются условия производства и реализации товаров и услуг. Размер налоговых ставок, порядок уплаты налогов, существующие льготы и скидки по налогам создают дифференцированные условия для капиталовложений, приобретения недвижимости, инвестиций в основные производственные фонды, покупки ценных бумаг и других операций. Вся совокупность законов и правил, регламентирующих уплату налогов в данной отрасли, сфере хозяйства или регионе создают своеобразный "налоговый климат", который необходимо принимать во внимание при выборе сферы бизнеса и его текущей реализации. При исследовании необходимо помнить, что именно через налогообложение происходит основное взаимодействие предприятий с государственным бюджетом, так как основными налогоплательщиками являются именно юридические лица и физические лица, занимающиеся предпринимательством.

В данной статье рассматриваются вопросы бухгалтерского учета расчетов с бюджетом, которые играют не маловажную роль в налоговой системе. Правильно поставленный и эффективный учет расчетов с бюджетом позволяет получить достоверную информацию по уплате налогов предприятием.

### **Ключевые слова**

Налоги, налогообложение, расчеты с бюджетом, налоговый климат.

Налоги существуют столько же лет, сколько существует государство. Для государства установление и сбор налогов — необходимость, так как оно не может существовать без денег, собираемых посредством налогов.

Налог на добавленную стоимость является сравнительно молодым налогом. Налог на добавленную стоимость стал применяться лишь в XX веке. Налог на добавленную стоимость относится к группе косвенных налогов. Необходимо отметить, что для них характерна в основном фискальная функция. Их появление обычно связано с возрастанием потребности государства в доходах в связи с ростом расходов. Исторически первой формой

косвенных налогов выступали акцизы, которые взимались с отдельных видов товаров. В противоположность им налог на добавленную стоимость представляет собой универсальный акциз, так как обложению им подлежат все товары.

В настоящее время НДС взимается более чем в сорока странах мира: почти во всех европейских странах, Латинской Америке, Турции, Индонезии, ряде стран Южной Америки. В США и Канаде применяется близкий по методу взимания к НДС налог с продаж.

Обширная география распространения налога на добавленную стоимость свидетельствует о его жизнеспособности и соответствии требованиям рыночной экономики. Необходимо отметить, что прочному внедрению его в практику налогообложения в немалой степени способствовали следующие факторы:

1. Во-первых, недостатки, имеющиеся у прямых налогов. К их числу можно отнести чрезмерную сложность налогообложения, широкие масштабы уклонения плательщиков от их уплаты.

2. Во-вторых, постоянная потребность в увеличении доходов бюджета путем расширения налогооблагаемой базы и повышения эффективности налогообложения.

3. В-третьих, потребность в усовершенствовании существующих налоговых систем и приведении их в соответствие с современным уровнем экономического развития [1].

Как правило, основным источником доходов бюджета являются налоги или платежи, адекватные им. Состав и структура доходов государственного бюджета Республики Казахстан определяются действующей системой налоговых платежей и поступлениями неналоговых средств относительно нестабильного характера.

Налоги являются важнейшими финансовыми поступлениями в государственный бюджет, и в этом состоит фискальная функция налогов. В нашей стране более 85% доходов государственного бюджета формируется за счет налоговых поступлений.

В настоящее время общий механизм взимания НДС идентичен во многих странах. Как известно, плательщиками этого налога являются юридические и физические лица, занимающиеся коммерческой деятельностью. Объектами обложения выступают оборот товаров, объем произведенных работ и оказанных услуг. Необходимо отметить, что налог взимается многократно на каждом этапе производства и реализации продукции при ее движении от первого производителя до конечного потребителя. Налогооблагаемая база определяется исходя из стоимости, добавленной на каждой стадии производства и обращения, включая заработную плату с начислениями, амортизацию, проценты за кредит, прибыль и расходы общего характера (за электроэнергию, рекламу, транспорт и др.). При этом стоимость средств

производства и материальных затрат исключается из облагаемого оборота. Так же, как и по многим налогам, предусмотрены льготы при расчете и уплате налога на добавленную стоимость, которые определяются историческим и социально-экономическим развитием каждой страны. Однако общей для всех налоговой льготой является необлагаемый минимум оборота реализуемой продукции. Прежде всего, это освобождение направлено на поощрение и стимулирование к развитию мелкого бизнеса[2].

Система начисления налога на добавленную стоимость при использовании метода зачета имеет еще одну важную особенность: объем начисляемого и соответственно взимаемого НДС (при одной и той же его ставке) в значительной степени зависит от использования метода исчисления зачета этого налога. На практике известны три подобных метода.

1. Метод поставки, или начислений. В соответствии с этим методом необходимость исчисления НДС и связанные с этим все налоговые обязательства и для продавца, и для покупателя возникают в момент поставки товара или оказания услуги. Сам этот момент определяется либо по факту отгрузки товара и оказания услуги, либо по выписки счета-фактуры.

2. Метод оплаты, или кассовый метод. В соответствии с этим методом налоговые обязательства возникают в момент оплаты поступившего товара или оказанной услуги.

3. Гибридный метод. В соответствии с ним НДС начисляется и взимается с проданной продукции по моменту ее поставки, а с покупаемой для производства продукции - по моменту ее оплаты[3].

В международной практике находят применение все три метода, но господствующую роль играет метод поставки. В защиту преимущественного использования этого метода выдвигаются два основных довода. Во-первых, момент поставки наиболее тесно связан с объектом обложения налогом на добавленную стоимость, т.е. с текущим потреблением товаров и услуг. Поскольку момент поставки более тесно соотносится с этим потреблением по сравнению с моментом оплаты, то основанное на моменте поставки зачетное начисление и оплата НДС рассматривается как более соответствующая принципу обложения текущего потребления. Во-вторых, при методе поставок облегчается работа налоговых служб по взиманию НДС, поскольку установление факта и момента поставки носит более простой характер, чем установление факта и момента совершения платежа. При этом надо отметить, что преимущественное использование метода поставок в преобладающем большинстве стран с рыночной экономикой базируется на существовании в этих странах нормального финансово-денежного состояния и отсутствия каких-либо жестких препятствий к исполнению оплаты в срок.

Наряду с двумя указанными доводами существует и третий неявный довод в пользу начисления налога на добавленную стоимость по методу поставки. Расчеты показывают, что при заданных условиях (прежде всего при

использовании единого метода зачета) использование этого метода позволяет обеспечить стабильное получение более высокого налога, чем при применении метода оплаты.

Эта особенность налога на добавленную стоимость - возможность увеличивать его поступления лишь путем варьирования методами начисления налога, несомненно, явилась одной из важных причин столь быстрого распространения НДС в международном масштабе и завоевания им роли одного из решающих налогов в налоговой системе стран с рыночной экономикой.

Наибольшую роль налог на добавленную стоимость играет в налоговой системе стран Евросоюза. В программе унификации в рамках этой организации проблемы НДС занимают одно из центральных мест. Более того, наличие НДС является обязательным условием членства в этой организации. И это не случайно. В ретроспективе некоторые ведущие страны ЕС, например, Франция, к началу формирования общего рынка отличались широким использованием косвенных налогов, и поэтому наиболее приемлемым вариантом в постепенном сближении налогообложения стран ЕС - а это рассматривалось в качестве одной из важнейших задач с самого начала интеграционных процессов в Западной Европе - виделся путь формирования единых основ косвенного обложения. За весь период западноевропейской интеграции унификация косвенного налогообложения, в частности НДС, продвинулась достаточно велико: во всех странах Евросоюза налог на добавленную стоимость играет ныне роль единственного налога на потребление.

Экономическим основанием налога на добавленную стоимость является добавленная стоимость, то есть превышение стоимости товаров, работ, услуг над производственными затратами. Хотя прямо это и не указано в Кодексе. Единственное упоминание об экономическом основании налога на добавленную стоимость как о добавленной стоимости содержится только в самом названии налога. Вывод о том, что предметом налога на добавленную стоимость является добавленная стоимость, основан, в частности, на самом порядке исчисления и уплаты налога, выбранном законодателем. Данный порядок основан на косвенном методе (метод зачета по счетам) взимания НДС, применяемом в мировой практике как раз для налогообложения добавленной стоимости. Налогообложение добавленной стоимости при данном методе происходит косвенно и не в момент ее определения бухгалтером, а в момент совершения сделки. Добавленная стоимость налогоплательщиком непосредственно не определяется и объектом налогообложения не является. При данном методе добавленная стоимость облагается налогом (вернее, существует) только тогда, когда налог на добавленную стоимость по "исходящим" счетам превышает налог на добавленную стоимость по "входящим" счетам.

Налог на добавленную стоимость, подлежащий уплате в бюджет, определяется как разница между суммой налога, начисленного за реализованные товары, работы или услуги, и суммой налога, подлежащего уплате за приобретенные товары, выполненные работы и оказанные услуги[4].

Эффективность применения НДС доказана зарубежным опытом, так как именно этот налог (исходя из интересов государства) сочетается с либерализацией цен — чем выше цены, тем больше сумма налога (при неизменной ставке). Первоначально НДС был введен во Франции, а затем распространен в странах Европы. Он по праву называется «европейским налогом», поскольку одним из обязательных условий для вхождения в европейское сообщество является его внедрение. В настоящее время НДС применяется более чем в 40 странах мира. Содержание и порядок уплаты данного налога во многих государствах одинаков. Отличия заключаются лишь в методах определения суммы НДС, различиях — в ставках и льготах. Например, пониженные ставки, в пределах 2-10%, характерны для продовольственных, медицинских и других социально значимых товаров и услуг. К так называемым «стандартным» услугам и промышленным товарам устанавливаются ставки от 12-32 %. И, наконец, к предметам роскоши ставки составляют свыше 25 %. Вместе с тем европейские страны пытаются установить единую ставку НДС — на уровне 15%.

Основной направленностью введения данного налога является предотвращение кризиса перепроизводства, вытеснение с рынка слабых производителей. Поэтому он выступает в роли элемента политики сдерживания производства[5].

В условиях нестабильности экономики неправомерное применение НДС негативно отражается не только на потребителях, но и отрицательно воздействует на производителей.

Несрабатывание в полной мере принципа оборачиваемости приводит зачастую к исчислению НДС на практике не с добавленной стоимостью, а как разницы между налогом, полученным от покупателей, и налогом, уплаченным поставщиком по приобретенным товарам (работам и услугам).

Таким образом, налог на добавленную стоимость (НДС) является одним из широко распространенных косвенных налогов во многих странах с рыночной экономикой. По экономическому содержанию - это часть добавленной стоимости, которая изымается в государственный бюджет. Добавленная стоимость создается на всех стадиях производства и определяется как разница между стоимостью реализованной продукции, работ, услуг и стоимостью материальных затрат, отнесенных на издержки производства и обращения.



## Список литературы

1. Байдуйсенов А.Д. Налоговая система Казахстана // Каржы-Каражат. Финансы Казахстана – 2001. № 4 с. 23-31
2. Кодекс Республики Казахстан "О налогах и других обязательных платежах в бюджет" (Налоговый кодекс) от 31 декабря 2006 года, №125-III.- Алматы: ТОО «Издательство Норма-К», 2007. - 320с.
3. Сейдахметова Ф.С. Современный бухгалтерский учет. - Алматы; «Издательство ЛЕМ», 2005 г-548с.
4. Радостовец В.К., Радостовец В.В., Шмидт О.И Бухгалтерский учет на предприятии, Алматы; Центраудит-Казахстан, 2002 г.-728с.
5. Меньшова Н.И. Самоучитель по бухгалтеру и налогообложению, 2: Знакомство с учетом и налогообложением. – Алматы: Издательский дом БИКО, 2006. - 255с.

## ТҮЙІН

**Чжан Мин** – Абай атындағы ҚазҰПУ–нің «Есеп және аудит» мамандығының 2 курс магистранты. **Косылған құн салығы бойынша бюджетке төлемдер жүргізу есебінің тәртібі және экономикалық мазмұны.**

Салық салу арқылы кәсіпорындардың қаржылық құралдары мемлекеттік бюджетіне алынады және тауарлар мен қызметтерді өндіру мен өткізу шарттары реттеледі. Салық ставкасының мөлшері, салық төлеу тәртібі, салықтар бойынша жеңілдіктер капитал салымы, жылжымайтын мүлік сатып алу үшін, негізгі өндірістік қорларға инвестиция салуға, құнды қағаздар сатып алу және т.б. операциялар үшін сараланған жағдайлар жасайды. Аталған шаруашылық жүргізу саласында салық төлеуді реттейтін заңдар мен ережелер жиынтығы өзіндік салықтық климатты қалыптастырады. Және оны кәсіпкерлік саласын таңдауда міндетті түрде ескеру қажет. Зерттеу барысында салық салу арқылы кәсіпорын мен мемлекеттік бюджет арасында қатынас орнайтынын естен шығармау керек, себебі, салық төлеушілер болып кәсіпкерлікпен айналысатын заңды және жеке тұлғалар табылады.

Мақалада салық жүйесінде маңызды орын алатын және бюджетпен есеп айырысуға қатысты бухгалтерлік есеп мәселелері қарастырылған. Бюджетпен есеп айырысқанда тиімді әрі дұрыс қойылған есеп кәсіпорынның салық төлегені туралы нақты ақпарат бере алады.

**Түйін сөздер:** Салық, салық салу, бюджетпен есеп айырысу, салық ахуалы

## RESUME

**Zhang Min** - the 2nd year master specialty Accounting and audit KazNPU named after Abai. The economic content and the accounting for payments to the budget on value added tax.

Through taxation withdrawn funds of enterprises in the state budget and be governed by the conditions of production and sale of goods and services. Tax rates,

tax payment procedure, the existing benefits and reductions in taxes create differentiated conditions for investment, acquisition of real estate, investments in fixed assets, the purchase of securities and other operations. The whole set of laws and regulations governing the payment of taxes in the industry, the field of economy or region to establish a kind of "tax climate", which must be taken into consideration when choosing the scope of business and its current implementation. In the study it is necessary to remember that it is through the taxation of enterprises there is a basic interaction with the state budget, as the main taxpayer is a legal entity and natural persons engaged in business.

This article deals with the accounting of settlements with the budget and play an important role in the tax system. Properly delivered, and effective integration of calculations with the budget allows you to obtain reliable information on the taxes now. This factor favors the relevance of studying the topic of this work.

**Keywords:** Taxes, taxation, payments to the budget, the tax climate.

УДК 65.012

## **THE REORGANIZATION OF ORGANIZATIONAL STRUCTURES: THE NATURE AND PRINCIPLES OF IMPLEMENTATION**

**Luchkina E.S.** – *master 2 courses of specialty "Management" KazNPU named after Abai*

### **Annotation**

In modern conditions for the preservation of stability and adequate response to changing market conditions, increasing the stability and adaptive capacity to meet consumer demand, to overcome the lag in the development of technology, providing high quality products and services, companies must consistently pursue organizational changes. Currently, the concept and the problem of restructuring of enterprises is often discussed in the economic environment. Based on the study and generalization of scientific works of domestic and foreign researchers studying the characteristics of the domestic practice, conclusions were drawn about the features and trends of development of organizational changes. To achieve an effective result of the restructuring process proposed by researchers to pay attention to a number of essential concepts that were presented in this article.

### **Keywords**

Enterprise, the process of restructuring, organizational structure, management system, design methods, quantitative and qualitative indicators.

At the present stage, we can observe the formation of organizational structures of management, which establish and correlate with basic principles and functions of business sphere. In practice, the process of reorganization of administrative as well as organizational structures becomes permanent and is put in direct dependence on changes at the strategy of the firm.

The major factors causing the need for the restructuring of companies are the following:

- Accelerated development of new products under the influence of scientific and technical progress in the face of highly increasing competition;
- Intensive implementation of the most advanced technologies;
- Systematic implementation of new methods of organization and management of the process of production based on the extensive using of computer technology [1, p.132-136].

There are 3 fundamental areas of reorganization of management structures:

1. Concerning principles of management: a periodic change in the interrelation between centralization and decentralization of management system due to changes in strategic priorities. There is also activation of efficiency of interaction between departments, strengthening of program-oriented management for the consolidation of the company's resources on the most advanced areas of scientific and technological research and in the development and implementation of large-scale projects requiring the unity of specialists of one profile.

2. At the department of top-management: regrouping of departments, changing of the relationships between them, as well as changing of the nature of interaction; redistribution of powers and responsibilities; reorganization of the internal structures in case of the absorption by another companies. That allows to increase the volume of productive effect and to gain more revenues.

3. Regarding management functions: strengthening of strategic planning and forecasting, based on the development of long-term economic and technological policy; strengthening of control over the quality of products within all productive stages; giving priority to economic analysis of the firm.

4. Concerning in-house activity: changing of technological process; using of flexible automated technology, extensive using of robots, machine tools with numerical control; deepening of inter-firm co-operation at international level; wide implementing of scientific productive programs [2, p.280].

To continue the theoretical view we should make the organizational analysis of company. Thus, the model of organizational structure is fundamental basic element.

So, this model of organizational structure includes:

- a hierarchical list of products and services provided by the company;
- a hierarchical list of the functions that support the production and delivery of products and services;
- a hierarchical list of the departments, ensuring the implementation of functions;

– a matrix of organizational projections describing the consolidation of functions for departments.

It is also very important to pay attention to the following constituents: Activities, products and services of the company; the list of support functions; the list of management functions; the list of institutional (structural) units; organizational block diagram.

Restructuring of the management system, the searching for the “right” organizational aimed at implementing the company's strategy. The organizational structure should absolutely correlates the main strategy of the firm. The strategy should be also adequate.

However, there exist two general directions of making of deep analysis of external and internal factors with the aim to adopt a successful organizational structure:

The first phase is characterized by a qualitative analysis of the business environment (SWOT-analysis, tree of objectives), the results of which formed the list of priorities for the development and reforming of objects, as well as developed the operation to neutralize the weaknesses of the company and enhance its benefits;

The second phase of strategic planning is modeling of business future. Professionals need to develop core business processes and logistics to ensure the release of the planned products, responsible for the management system.

Then there is a setting of the following chain of dependencies (Figure 1).

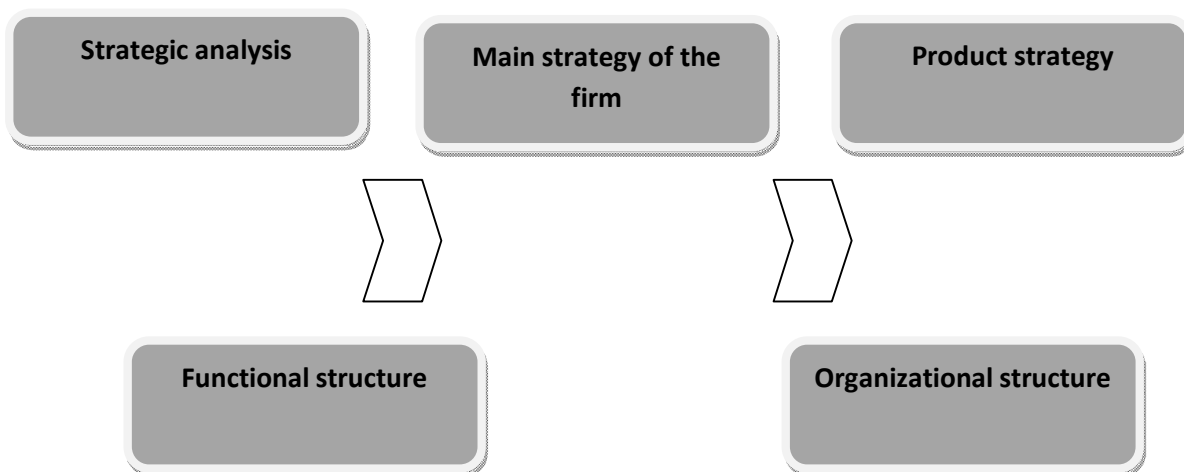


Figure 1 – Chain of dependencies of modeling of business future [3, p.118]

The efficiency of the organizational structure is determined by the main principle: how it promotes for the development of target areas of the enterprise using of implementation of the most interactive functional subsystems. It also depends on the degree of ordering of its interrelated associated elements and their possibility to stay stable.

Interaction of the elements for a better effect is provided through a set of procedures or through the mechanism of control. That's why the task of the estimation of the efficiency of the organizational structure is achieved only by the reference with the complex of the evaluation of the efficiency of the institutional mechanism.

In a large sense, the efficiency of the production system is determined by the measures of how the enterprise realizes its opportunities with the maximizing utilization of its capacity to produce.

Therefore, during the evaluation we can spot the following elements:

1) Indicators within the production organizational system in terms of using of the external opportunities;

2) Indicators that characterize the capacity of the organization in terms of its internal resources [4, p.314].

The criterion of the efficiency of each element of the organizational structure of management must also be characterized as a positioning of the main goals and objectives.

The need for restructuring is usually found as a response to changing market and technological conditions of the external environment of the enterprise. Under the pressing of such changes, the top managers come to conclusion that there is a need to reorganize the organizational structure.

This process is connected with the deep analysis of involved factors. Therefore, we need to create a table that allows us to observe the main steps of restructuring (Table 1) [3, p.124].

Table 1 -Methods of management at the stage of reorganization

<b>TASKS</b>	<b>USED METHODS</b>
Identifying the need for reorganization	Analysis of changes (on market level, technological sphere, external factors)
Maintenance of the compliance on the top-management level	Discussions to develop a common approach and support for setting certain goals
Training of Group for restructuring	Formation of the group. Creating of a system of motivation and interest
Planning of changes	Create a management system for changes. Project management

[3, p.124]

The fundamental point of the analysis is connected with the gathering of information and determination of problems. Here existing and prospective organizational diagrams are developed, that require to notify specific resources, the

amount and frequency of production and services [5]. There are also some Key questions that need to get answers:

- 1) What are the key processes of the organization?
- 2) How these processes are related to the processes of customers and suppliers?
- 3) What are the strategic processes of the organization?
- 4) What processes need to be reorganized during the quarter, a year, a period of more than one year?

Then it is essential to identify customer needs; to plan activities required to understand them. The main thing is to prove the feasibility of certain organizational changes directly oriented to satisfy consumer demand. This concerns not only the internal structure of the enterprise, but also ensure that effective channels of communication and interaction with suppliers and customers are set [6].

Next stage of reorganization - is the development of general and complete understanding of the problems that must be solved. The purpose of this stage is to develop a vision of the problems that can lead to a certain goal.

On this stage it is important to apply such constructive methodic that lead to successful results within the reorganizational process. They are:

- Analysis of the labor process;
- Evaluation analysis of time cycles;
- Comparison of the achievements and shortcomings with the same of similar companies;
- The conceptual vision;
- Integration of external and internal processes.

Nevertheless, it is worth to pay close attention to social planning [7]. The aim of this step is to identify the social aspects of the restructuring process. At the stage of planning of the social program, it is obvious to make a description of the company and its personnel, interaction of social and technical elements, the nature of work incentives used during the reorganization plan.

At this stage, we discuss the consistency of characteristics of current types of work and those that need to be satisfied, we need to identify new work processes as well as new groups of executants.

With a view to implement the most effective programs, we can develop preliminary plans for the adoption of social policies, including recruitment of personnel, training and personnel changes. These plans are divided into time periods that are accompanied with plans for the technical equipment.

Practical step of the analysis is to develop an experimental complete version of organizational project. The objectives of this step include finalization of a model of the organization, its final technical design. We should assess existing staff in terms of skills of people, their knowledge and orientation, the extent of their interest in the changes and their possible practicing within the new structure of the organization.

In order to ensure a process of continuous improvement of the organizational structure, the firm need to meet the following requirements:

1. Personnel involved in the reorganization must know the clear purpose; it should bring them certain activities to achieve main goals.

2. Personnel must provide the means for effective implementation of the necessary reforms.

3. Personnel should be assigned well-defined responsibilities and be provided with specific powers.

Evaluating of the effectiveness of the changes implemented at each stage and for all activities related to the reorganization carried out on the basis of a specific system of quantitative and qualitative indicators.

Thereby, to conclude, the design of organizational structures of management is based on the following key complementary methods:

- analogies;
- expert analysis;
- structuring purposes;
- organizational modeling.

So, the design process or the reorganization of the organizational system must include a number of stages, concerning training, collection of information and statistic, identification of areas of work and their implications, organizational, technological and social development, the practical implementation of the prepared changes.

### **List of literature**

1. Шеремет А.Д., Баканов М.И. Теория экономического анализа. М.: Финансы и статистика, 2002.

2. Ансофф И. Стратегическое управление/ Сокр. пер. с англ.; Науч. ред. и предисл. Л.И. Евенко.– М.: Экономика, 1989.– 519 с.

3. Мильнер Б.З. Теория организаций — М.: ИНФРА-М, 2005.

4. Гибсон Дж., Иванцевич Д., Донелли Дж. Х.-мл. Организации: поведение, структура, процессы.— М.: ИНФРА-М, 2000. — 662 с.

5. Орлов А. Применение теорий жизненного цикла организации для оптимизации процессов управления персоналом // Сборник статей аспирантов Высшей школы экономики, 2007, с. 119-120

6. Article of MontGuide / MT199708HR Web Revisions 4/13/ by Joel Schumacher, Extension Economics Associate Specialist, Extension Family Economics Specialist and Professor, Montana State University-Bozeman.  
[URL:http://store.msuextension.org/publications/FamilyFinancialManagement/MT199708HR.pdf](http://store.msuextension.org/publications/FamilyFinancialManagement/MT199708HR.pdf)

7. Blankenship L.V., Miles R.V. Organizational Structure and Managerial Decision Making // Administrative Science Quarterly, vol. 13 (1968), pp. 106-170.

## ТҮЙІН

**Лучкина Е.С.** – Абай атындағы ҚазҰПУ – нің «Менеджмент» мамандығының 2 курс магистранты. **Ұйымдық құрылымдарын қайта ұйымдастыру: сипаты мен жүзеге асыру принциптері.**

Нарықтық жағдайлардың өзгерістеріне сай кәсіпорындар әрекет етіп, аман қалуы, тұтынушылық сұраныстарды қанағаттандыруда тұрақтылыққа ие болып, бейімделу қабілеттілігін көтеруі, техникалық дамуы сатысында артта қалушылықты жеңуі, шығарылатын өнім мен қызмет көрсету сапасының жоғары деңгейін қамтамасыз етуі үшін мақсатты түрде ұйымдастырушылық өзгерістерді іске асыруы қажет. Қазіргі таңдағы кәсіпорынды қайта ұйымдастыру ұғымы экономикалық ортада жиі талқылануда.

Отандық тәжірибенің ерекшеліктерін зерттеу, отандық және шетелдік зерттеушілердің ғылыми еңбектерін зерттеу мен жалпылау негізінде ұйымдық өзгерулердің бағыттары мен ерекшеліктері жайлы қорытындылар жасалды. Қайта ұйымдастыру процессінде тиімді нәтижеге жету үшін берілген мақаладағы бірқатар тұжырымдамаларға назар аудару қажет.

**Түйін сөздер:** кәсіпорын, экономика, қайта ұйымдастыру процессі, ұйымдық құрылым, басқару жүйесі, жобалау әдістері, сандық және сапалық көрсеткіштер.

## РЕЗЮМЕ

**Лучкина Е.С.** - магистрант 2-го курса специальности «Менеджмент» КазНПУ им. Абая. **Реорганизация организационных структур: сущность и принципы реализации.**

В современных условиях для сохранения устойчивости и адекватного реагирования на изменения рыночных условий, повышения устойчивости и адаптационной способности в удовлетворения потребительского спроса, преодоления отставания в развитии техники, обеспечения высокого качества выпускаемой продукции и предоставляемых услуг, предприятия должны целенаправленно проводить организационные изменения. В настоящее время понятие и проблемы реорганизации предприятий обсуждаются довольно часто в экономической среде. На основании исследования и обобщения научных трудов отечественных и зарубежных исследователей, изучения особенностей отечественной практики были сделаны выводы об особенностях и направлениях развития организационных изменений. Для достижения эффективного результата процесса реорганизации исследователями предлагается обратить внимание на ряд необходимых концепций, которые были представлены в данной статье.



**Ключевые слова:** предприятие, процесс реорганизации, организационная структура, система управления, методы проектирования, количественные и качественные показатели.

УДК 339.138

## **ВИДЫ МОДЕЛЕЙ МАРКЕТИНГА И ИХ РОЛЬ В УПРАВЛЕНИИ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ФИРМЫ**

**Махмутова Г.Л.** - магистрант 2 курса специальности 6М051100-  
*Маркетинг КазНПУ им. Абая.*

### **Аннотация**

Маркетинг, в соответствии с его широкого понимания - это социальная и управленческий процесс, с помощью которого отдельные лица и группы людей путем создания продуктов и обмена им получить то, что им нужно. Эта статья направлена на современных подходов для удовлетворения потребностей целевого рынка, на основе маркетинговых целей, для улучшения качества товаров народного потребления, в связи с усилиями по повышению эффективности маркетингового продвижения, мерчендайзинга и маркетинга. Рассмотрение различных моделей можно отметить, что с их помощью, исследователи пытаются праздновать различные инструменты, которые позволяют повысить эффективность бизнес-операций. Добавление традиционного маркетинга дополнительных компонентов позволяет особенно обратить внимание на маркетинг услуг и важности организации процессов обслуживания, качества персонала, поставщиков услуг, и создание реальной поддержки

### **Ключевые слова**

Маркетинг, модель, концепция

Маркетинг, согласно его широкому пониманию, — это социально-управленческий процесс, посредством которого индивидуумы и группы людей путем создания продуктов и их обмена получают то, в чем они нуждаются.

Существует ряд маркетинговых концепций, каждая из которых имеет свои сущностные особенности. Понимание их сущности, ключевых отличий представляется важным для анализа проблем выбора инструментария их реализации.

Именно поэтому следует обратить особенное внимание на классификацию маркетинговых концепций, представленную в таблице 1 [1,2].

Таблица 1 – Виды маркетинговых концепций

Концепции маркетинга	цель реализации маркетинга	инструменты реализации концепции
Традиционная	организация маркетинговой деятельности, направленной на удовлетворение потребностей целевого рынка	Модель 4P
Товарная	Совершенствование потребительских свойств товаров	Товарная политика (элементы модели 4P)
Производственная	Совершенствование производства, рост продаж и максимизация прибыли	Управление себестоимостью продукции, производительностью компании
Сбытовая	Интенсификация сбыта товаров за счет маркетинговых усилий по продвижению и продаже товаров	Сбытовая политика (элемент модели 4P)
Социально-этическая	Удовлетворение нужд и потребностей целевых рынков, при условии сбережения человеческих, материальных, энергетических и других ресурсов, охраны окружающей среды	Модель 4P
Отношений	Установление долгосрочных взаимовыгодных отношений с потребителями и партнерами в процессе формирования компании	Модель 4P
Примечание : таблица приведена по источнику [1,2]		

Существует также ряд маркетинговых концепций, не включенных в приведенную таблицу по той причине, что их существенные отличия от названных выше концепций проявляются не в различии целей и инструментов их реализации, а в кардинальном смещении акцентов в понимании маркетинговой деятельности.

В частности, следует обратить внимание на такие концепции, как:

- «сферическая» концепция маркетинга, которая рассматривает рыночное пространство как совокупность зон «видимости» (изученные и освоенные

рыночные ниши) и «невидимости» (потенциальные ниши для развития и расширения бизнеса компании);

- коммуникационная концепция, которая отводит ключевую роль в реализации маркетинговой деятельности системе маркетинговых коммуникаций [3].

Как видно из приведенной выше таблицы, различные маркетинговые концепции ставят перед собой различные цели, варьирующиеся от роста продаж компании и максимизации финансовых поступлений до установления долгосрочных отношений с контрагентами, основанных на осознании взаимной выгоды от такого партнерства. Однако инструментарий их реализации традиционно сводится к использованию модели 4P (Product – товар, Price – цена, Place – сбыт, Promotion – продвижение) или его отдельных компонент.

Кроме того, также получили широкое распространение новые подходы к реализации маркетинговых концепций, которые сводятся к формированию новых маркетинговых моделей.

Первой и наиболее распространенной моделью остается модель 4P,. Ее широкая известность объясняется достаточно универсальным характером данной модели. Некоторые исследователи предполагают, что модель 4P в настоящее время теряет свою актуальность в силу того, что происходит постепенная трансформация понимания целей маркетинга и существует объективная необходимость разработки альтернативных маркетинговых моделей [4, с. 6–9].

Существует альтернативный вариант развития модели 4P – модель 5P, которая помимо традиционных элементов включает также Positioning – процессы позиционирования компании на рынке. Преимущества данной модели представляются в следующем:

- «позиционирование» оказывает влияние на продукт компании;
- «позиционирование» оказывает влияние на цену продукта;
- «позиционирование» оказывает влияние на размещение продукта в точках продажи [2].

То есть, при обобщении данных преимуществ предполагается, что внедрение пятого элемента в традиционную модель 4P позволит повысить эффективность существующих элементов маркетингового комплекса, таких как товар, цена и сбыт.

Еще одна модель, ориентированная на применение в среде интернет, – это модель 4S. Ее создатели предполагают, что включенные в ее состав элементы – Scope (масштаб), Site (сайт), Synergy (синергия) и System (система) – позволяют стратегически взглянуть на проблемы успешного онлайн-присутствия, подчеркивают необходимость интегративного подхода к вопросам сетевого менеджмента, а также стратегическую роль маркетологов.

Также известна маркетинговая модель 7S, или модель McKinsey. Ее составными элементами являются Structure (структура), Systems (системы),

Style (стиль), Staff (персонал), Skills (навыки), Strategy (стратегия), а ключевая составляющая – Shared Values (общие ценности). Предполагается, что комплексное использование данных элементов позволяет определить, каким образом функционирует компания. При этом относительная важность каждого элемента – величина динамическая, поэтому следует уделять особое внимание каждому из них в любой момент времени в целях достижения максимальной эффективности [2].

Еще одна модель, которую следует отнести к группе моделей социально-этического маркетинга, это модель 4E, которую иначе называют гуманистической моделью маркетинга. Ее элементами являются: Ethics (этика), Esthetics (эстетика), Emotions (эмоции), Eternities (преданность). Отличие данной модели от модели 7S проявляется в большей ориентации на внешнюю среду; механизмы ее функционирования направлены на формирование привязанности, преданности потребителей путем воздействия на их эмоции с использованием этических и эстетических каналов [4]. В то же время модель 7S более соответствует целям внутреннего управления, решает задачи создания единой команды, разделяющей общие цели и сберегающей каждого отдельного сотрудника.

Следует отметить, что отнюдь не все маркетинговые модели предлагают комплексное решение процессов практической реализации концепции маркетинга. Так, существует ряд моделей, направленных на решение частных практических вопросов. Примером может служить модель 5E, ориентированная на построение брендинга компании с использованием следующих элементов:

- Education – обучение клиентов компании;
- Exploration – исследование, изучение клиентской базы;
- Elevation – улучшение жизни клиентов компании;
- Entertainment – получение удовлетворения от контактов клиента с компанией;
- Estimation – оценка эффективности маркетинговых мероприятий, построенных на базе предыдущих четырех E [5].

Одна из наиболее новых маркетинговых моделей – это модель лояльности 4L. Это комплекс действий, базирующийся на опыте западных и российских маркетинговых компаний, стандартов измерения удовлетворенности потребителей ISO 9001:2000, адаптированный для современного российского рынка и различных видов бизнеса. Само название модели формируется несколько иным образом по сравнению с уже описанными. 4L означает формирование лояльности (Loyalty) 4 целевых групп:

- потребителей продукта: как адресатов программ лояльности и как лиц, влияющих на лояльность других;
- сотрудников компании;
- лидеров мнений (СМИ, профессиональные ассоциации и т. п.);
- конкурентов [5].

Данная модель является ярким примером модели, построенной исходя из видения маркетинга, соответствующего концепции маркетинга отношений.

Рассмотренные маркетинговые модели не охватывают все существующие модели, так как их число постоянно увеличивается и многие из них не находят достаточного освещения в научных источниках.

Очевидно, что современный маркетинг тесно связан с производственной деятельностью предприятия, направленной на изготовление продукции, пользующейся спросом или же приведение всех ресурсов предприятия в соответствии с требованиями и возможностями рынка для получения прибыли.

На практике производственное предприятие всегда сталкивается с проблемами и поиском ответа на вопрос: что и сколько производить, кто является потенциальным потребителем продукции, какой уровень цен необходимо установить, как конкурировать на рынке, удовлетворяя запросы потребителей, и т.д. по мнению руководства предприятий основной задачей служб маркетинга, с точки зрения руководителей предприятия, остается продвижение продукции на рынок и реклама. Однако, в его задачи входит определение характера и масштабов производства, а также путей рентабельного использования производственных мощностей предприятия и инженерно-технических возможностей с учетом перспектив сбыта. Следовательно, современный маркетинг тесно связан с производственной деятельностью предприятия, направленной на изготовление продукции, пользующейся спросом или же приведение всех ресурсов предприятия в соответствии с требованиями и возможностями рынка для получения прибыли [6].

Разработка и управление системой маркетинга являются сложным процессом, требующим соответствующих трудовых, материальных и финансовых затрат. Маркетинг отличается своей системностью, и отказ хотя бы от одного из его элементов сделает его неэффективным, а порой и просто убыточным занятием. Исключение составных элементов комплекса маркетинга – самая большая ошибка при управлении маркетинговой деятельностью на промышленном предприятии.

Рассмотрение маркетинга как одного из взаимосвязанных бизнес-процессов предприятия с использованием процессно-задачного подхода и применение методики управления сбалансированной системой показателей эффективности выполнения задач бизнес-процесса позволит осуществлять маркетинговую деятельность более эффективно.

### **Список литературы**

1. Тульятев Т.А. 5Р, 7Р, 4С: основные концепции маркетингового комплекса. Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.elitarium.ru/osnovnye-koncepcii-marketingovogo-kompleksa/>

2. Попкова Е.Г., Суворина А.П. Особенности использования маркетинговых моделей в процессе управления маркетинговой деятельностью компании // Маркетинг в России и за рубежом, 2010, № 2

3. Göran Svensson The spherical marketing concept: A revitalization of the marketing concept // European Journal of Marketing, 2005. Vol. 39 Iss: 1/2, pp.5 - 15

4. Попкова Е.Г., Суворина А.П. Концепции 5E на рынке банковских продуктов //Маркетинг в России и за рубежом. – 2009. – № 4.

5. [Ryan Lynch](http://blog.hubspot.com/marketing/lead-generation-strategy) The 4 L's of a Successful Lead Generation Strategy. Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://blog.hubspot.com/marketing/lead-generation-strategy>

6. Смирнов Ю.Н., Шадрова Ю.В. Методология управления маркетинговой деятельностью промышленного предприятия // Научно-практический межотраслевой журнал «Интеграл» № 5 (55) октябрь 2010.

## ТҮЙІН

**Махмутова Г.Л.-Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Маркетинг» мамандығының 2-курс магистранты. Маркетинг модельдерінің түрлері және олардың фирманың маркетингтік қызметін басқарудағы ролі.**

Маркетинг, кең ауқымда алғанда, бұл – әлеуметтік-басқарушылық үдеріс, индивидуум мен адам топтары өнімдерді өндіру жолдары мен оларды алмастыру арқылы өздерінің қажеттіліктерін өтейді.

Бұл мақалада қарастырылатын қазіргі таңдағы мақсатты нарықтың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған маркетингтік қызметті ұйымдастыру, тауардың тұтынушылық қасиетін жетілдіру, тауардың жылжытылуы мен сатылуы бойынша маркетингтік күш салу есебінен тауарларды өткізуді күшейту қолданылады. Зерттеушілер түрлі құралдарды пайдалана отырып коммерциялық қызметтің тиімділігін көтеруде әртүрлі модельдерді қарастырудың әдісін белгілейді. Дәстүрлі маркетинг кешенінің құрамына қосымша компоненттерді қосу, әсіресе маркетингтік қызметтерге көңіл бөлуге және қызмет көрсету процестерін ұйымдастырудың, персонал сапасының және нақты қолдау жасаудың маңыздылығына назар аударуға мүмкіндік жасайды.

**Түйін сөздер:** маркетинг, модель, тұжырымдама

## RESUME

**Makhmutova G. L. - 2nd year Master of specialty 6M051100 Marketing KazNPU. Abay. Types of marketing models and their role in the management of marketing activities of the company.**

Marketing, in according with his broad understanding - it is a social and managerial process by which individuals and groups of people by creating products and exchange them get what they need. This article is aimed at contemporary approaches to meet the needs of the target market, based on marketing objectives, to improve the quality of consumer goods, in connection with efforts to improve the efficiency of marketing promotion, merchandising and marketing. Consideration of the various models can be noted that with their help, researchers are trying to celebrate a variety of tools that allow you to improve the efficiency of business operations. Adding more traditional marketing components allows particularly pay attention to the marketing of services and the importance of organizing the processes of service, quality staff, service providers, and the creation of real support.

**Key words:** marketing, model, concept

УДК 657; 311,216; 336,717,6

## **ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ УЧЕТА ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ В СООТВЕТСТВИИ С МЕЖДУНАРОДНЫМИ СТАНДАРТАМИ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ.**

**Айсарова Р.Д.** - магистрант 2 курса КазНПУ имени Абая  
специальности 6М050800 - «Учет и аудит»

### **Аннотация**

В данной статье рассматриваются денежные потоки предприятия, и процесс их движения которые являются одним из важнейших объектов управления финансами. Под потоками денежных средств понимаются все валовые денежные поступления и платежи предприятия. Движение денежных средств является первоосновой, в результате чего возникают финансы, т.е. финансовые отношения, денежные фонды, денежные потоки. Обеспечение эффективного функционирования предприятий требует грамотного управления их деятельностью, которое во многом определяется умением управлять потоками денежных средств.

Современная система управления денежным оборотом на предприятии невозможна без детального и непрерывного анализа денежных потоков. При этом для составления отчета о движении денежных средств необходимо использовать прямой метод, поскольку он дает возможность сформировать валовые денежные потоки, не искаженные курсовой разницей (для предприятий, работающих с иностранной валютой), а также сравнить в динамике масштабы деятельности различных предприятий. По результатам всестороннего анализа денежных потоков формируется адекватная бизнес-стратегия, без которой невозможно сохранять занятые позиции.

В данной статье рассматриваются понятие денежные потоки и концепции управления денежными потоками предприятия, принципы его формирования, создание политики управления, критерии эффективности управления денежными потоками. Изложены этапы процесса системы управления и обозначена ее взаимосвязь со стоимостью компании.

### **Ключевые слова**

Денежные потоки, денежные обороты. Стандарты бухгалтерского учета, МСФО, Министерство Финансов, Правительство РК, Международные стандарты бухгалтерского учёта.

Развитие рыночной экономики Казахстана и усиление конкуренции на внутреннем отечественном рынке ставит перед предприятиями проблему повышения эффективности деятельности и обеспечения финансового равновесия в долгосрочной перспективе.

Современная практика финансового менеджмента в зарубежных странах все шире использует динамический (или потоковый) подход к регулированию деятельности хозяйствующих субъектов, имеющий значительные преимущества по сравнению с традиционным, так называемым статическим подходом. Поточковые показатели характеризуют состояние объекта исследования не на конкретный момент времени, а за определенный временной интервал. Среди наиболее распространенных потоковых показателей, к которым относятся объем реализации продукции, доходы, затраты, прибыль и прочие, особое место занимает денежный поток.

Любая фирма должна иметь достаточно денежных средств, чтобы осуществлять текущие платежи, закупки сырья и материалов, выплачивать заработную плату, приобретать долгосрочные активы и своевременно погашать обязательства. Нехватка денежных средств автоматически ведет к потере ликвидности, при этом менеджмент компании утрачивает возможность принимать гибкие и независимые решения, а ее деятельность начинает зависеть от внешних субъектов. Результатом такой ситуации может стать банкротство, реструктуризация, поглощение и т.п. В этой связи денежные потоки компании во всех их формах и видах представляют собой наиболее важные объекты финансового менеджмента. При хранении денежные средства теряют свою реальную стоимость из-за инфляции и не обеспечивают предприятию дополнительного дохода, который оно могло бы иметь от размещения их в прибыльных объектах (ценных бумагах, займах)[1].

В отечественной финансовой науке и практике сформирована система показателей, характеризующих эффективность деятельности предприятий. Изначально в качестве обобщающего критерия эффективности деятельности хозяйствующего субъекта рассматривалась прибыль и ее составные элементы



(доходы, затраты и др.). Впоследствии для оценки эффективности деятельности предприятий стали использовать показатели ликвидности, платежеспособности, финансовой устойчивости и другие финансовые коэффициенты. По существу эти показатели отражают уровень наличия рисков в финансовой деятельности предприятия, то есть происходит переход от решения проблемы повышения прибыли к решению дилеммы «риск – прибыльность».

Прибыль в рыночных условиях хозяйствования, расширения инвестиционной самостоятельности и инновационной деятельности действительно выступает основным источником устойчивого развития любого коммерческого предприятия. Однако прибыль дает предприятию возможность сохранять устойчивое финансовое положение только при ее подтверждении реальными ресурсами – денежными средствами.

Поэтому особое значение приобретают процессы получения денежных поступлений и осуществления денежных выплат (возникновения входящих и исходящих денежных потоков), служащих предпосылкой непрерывного и стабильного функционирования предприятия. Ликвидность, то есть способность в установленные сроки выполнять свои финансовые обязательства, обеспечивается не только наличием, но и текущим поступлением денежных средств. Длительная неликвидность предприятия вызывает его неплатежеспособность, утрату финансовой устойчивости и со временем может стать причиной кризисного финансового состояния или банкротства.

Вместе с тем чистый денежный поток, наравне с прибылью, характеризует результаты деятельности предприятия, однако если прибыль выступает в качестве финансового результата, то величина денежных потоков характеризует денежный результат деятельности. В этой связи приобретает свою актуальность повышение качества управления денежными потоками.

Известно, что любая хозяйственная операция, которую проводит компания, всегда связана с движением денежных средств. Непрерывность, рациональность и эффективность организации этого движения во многом определяют стабильность функционирования бизнеса, его экономические и финансовые результаты. Кроме того, совокупный эффект от движения денежных средств должен проявляться в виде роста стоимости компании, который обеспечивается только при условии превышения их поступлений над выплатами, причем в объемах, достаточных для удовлетворения целей и требований инвесторов. Для менеджеров, кредиторов, инвесторов, аналитиков и других лиц, заинтересованных в деятельности фирмы, фактическое движение денежных потоков выступает основой при оценке ее деятельности, рыночной стоимости и при прогнозировании дальнейших перспектив. В этой связи важно понимать сущность денежных потоков, различать их типы и уметь определять их итоговую величину[2].

Изучение теоретических основ и различных научных подходов отечественных и зарубежных ученых к трактовке содержания понятия

«денежный поток» позволило обосновать методологию управления денежными потоками и необходимость его развития. С теоретических позиций «денежный поток» можно определить как материально - вещественную субстанцию экономических отношений, возникающую в силу действия объективных экономических законов, опосредующую взаимоотношения хозяйствующих субъектов и выражающую степень удовлетворения их финансовых интересов. Под денежным потоком понимается движение денежных средств и их эквивалентов в процессе хозяйственной деятельности предприятия с учетом факторов времени, пространства, риска и ликвидности. Иными словами денежный поток — это количественно выраженная и документально подтвержденная совокупность оттоков и притоков денежных средств за определенный период времени.

Вместе с тем денежный поток предприятия есть движение (поступление и расходование) денежных средств по расчетным, валютным и иным счетам и в кассе предприятия в процессе его хозяйственной деятельности, в совокупности составляющее его денежный оборот.

Однако, само по себе, наличие денежных потоков, их четкая классификация не означает, что на предприятии функционирует целостная система управления денежными потоками. Данная система представляет собой совокупность методов, инструментов и специфических приемов целенаправленного, непрерывного воздействия на движение денежных средств предприятия для достижения поставленной цели. Она опирается на следующие принципы:

- информативной достоверности и прозрачности;
- плановости и контроля;
- платежеспособности и ликвидности;
- рациональности и эффективности[3].

Целью управления денежными потоками является обеспечение исполнения краткосрочных и стратегических планов предприятия при сохранении платежеспособности и его финансовой устойчивости на основе рационального использования активов и источников финансирования. Для реализации цели управления денежными потоками необходимо создание механизма эффективного управления денежными средствами, обеспечивающего хозяйственные процессы необходимыми денежными ресурсами и поддерживающего оптимальный остаток свободных денежных средств путем регулирования сбалансированности их поступления и расходования.

Процесс управления денежными потоками состоит из нескольких непрерывно повторяющихся последовательных этапов:

- учет денежных потоков;
- анализ и оценка денежных потоков предприятия;

- планирование денежных потоков в разрезе различных видов деятельности предприятия;
- оптимизация денежных потоков предприятия через приведение денежных потоков к избранным критериальным основам;
- обеспечение эффективного контроля денежных потоков предприятия.

Рационально организованное управление денежными потоками предприятия – это, в принципе, важнейший показатель его финансового благополучия. От полноты и своевременности обеспечения процесса снабжения, производства и сбыта продукции денежными ресурсами зависят результаты основной (текущей) деятельности предприятия, степень его платежеспособности и финансовой устойчивости, конкурентные преимущества, необходимые для текущего и перспективного развития. В современных условиях менеджменту отечественных предприятий необходимо владеть современными методическими приемами и способами оценки денежных потоков, используемыми в отечественной и зарубежной практике.

Значение правильно выбранных моделей оценки состояния денежных потоков, в компании трудно переоценить. Опираясь в управлении денежными потоками на современную научно-обоснованную и позитивно зарекомендовавшую себя на международном уровне методологию оценки, можно добиться рационального соотношения внутренних и внешних источников финансовых ресурсов предприятия, а также расширить возможности выбора финансовой стратегии на ближайшую перспективу[4].

Политика управления денежными потоками должна складываться, на наш взгляд, в последовательном осуществлении следующих этапов:

- ретроспективный и оперативный анализ финансового состояния и детальный анализ денежных потоков предприятия;
- изучение факторов, влияющих на формирование и движение денежных потоков;
- выбор типа политики управления денежными потоками; -поиск направлений повышения эффективности управления денежными потоками предприятия;
- планирование денежных потоков в соответствии с их классификацией;
- оценка будущих денежных потоков предприятия;
- построение системы контроля по реализации проводимых мероприятий по управлению денежными потоками.

Результатом разработки и реализации политики управления денежными потоками следует считать не просто сам процесс управления, сколько необходимость стремления к увеличению доходности предприятия. Отсюда следует, что совершенствование управления денежными потоками, в конечном счете, способствует повышению стоимости предприятия в результате увеличения его доходности. Эффективное управление денежными потоками позволяет сократить потребность предприятия в заемном капитале, обеспечить

более рациональное и экономное использование собственных финансовых ресурсов, формируемых из внутренних источников, снизить зависимость темпов развития предприятия от привлекаемых кредитов, обеспечить снижение риска неплатежеспособности хозяйствующего субъекта. Активные формы управления денежными потоками позволяют предприятию получать дополнительную прибыль, генерируемую непосредственно его денежными активами. Речь идет, в первую очередь, об эффективном использовании временно свободных остатков денежных средств, а также мобилизуемых дополнительных ресурсов в осуществлении финансовых инвестиций[5].

Исследование работ зарубежных и отечественных ученых по проблемам управления денежными потоками позволило выделить следующие критерии эффективности управления:

- рост величины чистого оборотного капитала;
- обеспечение финансовой устойчивости предприятия и тенденции ее повышения;
- рост уровня платежеспособности;
- достижение максимального денежного потока от основной деятельности в рамках заданного периода в соответствии с целями планирования;
- высокая степень соответствия прогнозной и фактической модели финансового цикла предприятия;
- рост рентабельности текущих активов.

В результате рационального управления денежными потоками обеспечивается ускорение оборота капитала предприятия. Этому способствует сокращение продолжительности операционного цикла, достигаемое в процессе результативного управления денежными потоками, а также снижение потребности в капитале, обслуживающей хозяйственную деятельность предприятия. Поскольку денежные потоки предприятия всегда являются наиболее ограниченным ресурсом, поэтому эффективное управление денежными потоками обеспечивает его финансовую стабильность, позволяет решать главную задачу – задачу обеспечения роста, развития и капитализации бизнеса[6].

Современная система управления денежным оборотом на предприятии невозможна без детального и непрерывного анализа денежных потоков. При этом, для составления отчета о движении денежных средств необходимо использовать прямой метод, поскольку он дает возможность сформировать валовые денежные потоки, не искаженные курсовой разницей (для предприятий, работающих с иностранной валютой), а также сравнить в динамике масштабы деятельности различных предприятий. По результатам всестороннего анализа денежных потоков формируется адекватная бизнес-стратегия, без которой невозможно сохранять занятые позиции[7].

## Список литературы

1. Прыкин, Б. В. Экономический анализ предприятия. / Б. В. Прыкин. – М. :Юнити-Дана, 2005. – 360 с.
2. Раицкий, К. А. Экономика предприятия. / К. А. Раицкий. – М. : Маркетинг, 2006. – 693 с.
3. Риполь-Сарагоси, Ф. Б. Основы финансового и управленческого анализа. / Ф. Б. Риполь-Сарагоси. – М. : Экспертное бюро, 2006. – 127 с.
4. Русак, Н. А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования. / Н. А. Русак. – М. : Высшая школа, 2005. – 319 с.
5. Савицкая, Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий. / Г. В. Савицкая. – Мн. :Экоперспектива, 2007. – 607 с.
6. Сергеев, И. В. Экономика предприятия. / И, В. Сергеев. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 264 с.
7. Сорокина, Е. М. Анализ денежных потоков предприятия: теория и практика в условиях реформирования российской экономики. / Е. М, Сорокина. – М. : Бизнес-книга, 2008. – 176 с.

## ТҮЙІН

**Айсарова Р.Д.** – Абай атындағы ҚазҰПУ – нің «Есеп және аудит» мамандығының 2 курс магистранты. **Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына сәйкес ақша ағымын есепке алу мәселелері және болашағы.**

Мақалада кәсіпорынның ақша ағымдары қарастырылады. Сондай – ақ, қаржыны басқарудың маңызды объектілерінің бірі болып келетін олардың қозғалу процесі де қамтылған. Ақша қаражаттарының ағынына кәсіпорынның барлық жиынтық түсімдері мен төлемдерін жатқызамыз. Ақша қаражаттарының ағыны нәтижесінде қаржы қалыптасады, яғни қаржылық қатынастар, ақша қорлары, ақша ағындары.

Кәсіпорынның тиімді қызмет істеуін қамтамасыз ету, ақшалай қаражат түсімдерін басқара алумен анықталады, олардың қызметін ұқыпты басқаруды қажет етеді.

Кәсіпорында ақшалай айналымды басқарудың қазіргі жүйесін ақшалай түсімдерді тоқтаусыз және тиянақты сараптамасыз елестету мүмкін емес. Ақшалай қаражат қозғалысы туралы есепті жасау үшін тікелей тәсілді пайдалану қажет, себебі ол бағам айырмашылығына (шетел валютасымен жұмыс істейтін кәсіпорындар үшін) түспеген, ақшалай түсімдер құрауға, сондай-ақ динамикада әртүрлі кәсіпорындардың қызметінің масштабын салыстыруға мүмкіндік береді. Ақшалай түсімдерді жан-жақты талдау нәтижесі бойынша тиісті бизнес-жоспар жасалады.

Мақалада ақша ағындары мен кәсіпорынның ақша ағындарын басқару концепциялары, оны қалыптастыру принциптері, басқару саясатын жасау, ақша ағынын басқару тиімділігінің критерийлері қарастырылған. Басқару жүйесі

процесінің кезеңдері баяндалып, оның компания құнымен байланысы тағайындалды.

**Түйін сөздер:** ақша қаражаттарының қозғалысы және ақша айналымы, ҚЕХС, Қаржы министрлігі, Қазақстан Республикасының Үкіметі, Халықаралық бухгалтерлік есеп стандарттары.

## RESUME

**Aisarova R. D.** - master 2 courses KazNPU named after Abai degree 6M050800 "Accounting and auditing". Problems and prospects of accounting of cash flows in accordance with International Financial Reporting Standards.

The cash flows of the enterprise and the process of their movement is one of the most important aspects of financial management. Cash flow refers to all gross cash receipts and payments made by a business. Cash flow is a fundamental principle; it allows you to calculate financial ratios and make decisions. Ensuring effective management of cash flow allows for effective functioning of an enterprise. Money is a limited resource, so creation of an effective mechanism for enterprises to manage their traffic is important. It ensures a business processes appropriate level of cash flow and maintains the optimal cash balance by adjusting cash inflows and outflows (expenditures). In ever-changing economic conditions (external and internal) the creation of such a mechanism is necessary in order to have analytical information on the cash flow of the enterprise and their financial viability.

Cash flow from operations is critical. IAS 7 notes that "the sum of cash flows from operating activities is a key indicator of the extent to which the operation of the enterprise provide a flow of funds sufficient to repay loans, maintain the operating capability of the enterprise, pay dividends and make new investments without recourse to external sources financing". The modern system of money management turnover at the company is impossible without a detailed and continuous analysis of the cash flows. In addition, direct method should be used for the statement of cash flows because it provides an opportunity to generate gross cash flows, which are not distorted by exchange rate differences (for enterprises operating in foreign currency). It also allows the stakeholders to evaluate the activities of various companies. As a result of a comprehensive analysis of the cash flows, an adequate business strategy can be created.

This article discusses the concept of cash flow and cash flow management concept of the company, principles of its formation, the creation of management policy, performance criteria for cash flow management. The stages of the process control system and its relationship with the designated value of the company.

**Keywords:** Cashflows. Accounting standards, IFRS, Ministry of Finance, The Government of the Republic of Kazakhstan, International Accounting Standards.

## **РЕГУЛИРОВАНИЕ АУДИТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РК: РАЗВИТИЕ И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ**

**Батырбекова С.С.** - магистр 2 курса научно-педагогического направления специальности 6М50800 - "Бухучет и аудит" КазНПУ имени Абая

### **Аннотация**

Возникновение и становление профессионального аудита - это процесс достаточно длительный, и не закончившийся в настоящее время. Как любая другая деятельность аудит нуждается в государственном регулировании на законодательном уровне.

На данный момент в Республике Казахстан функционирует трехуровневая система регулирования аудиторской деятельности.

Первый уровень регулирования включает в себя Закон РК от 20 ноября 1998 года № 304-І "Об аудиторской деятельности" и иные нормативно-правовые акты РК. Это второй переизданный закон, в который систематически вносятся проработанные изменения и дополнения.

Второй уровень в системе регулирования аудиторской деятельности представляют международные стандарты аудита (МСА).

Третьим уровнем регулирования аудиторской деятельности, только в масштабе отдельной фирмы, организации являются внутрифирменные стандарты аудита. Они разрабатываются на базе международных стандартов аудита.

Под стандартами аудита понимаются нормативные документы, устанавливающие единые требования к аудиту и определяющие принципы и порядок его проведения.

Впервые издание МСА в Казахстане было осуществлено палатой Аудиторов РК в 2001 году.

Наряду с развитием аудиторской деятельности в нашей стране, с обновлением Закона РК "Об аудиторской деятельности" и его новым требованиям были проведены мероприятия по созданию территориальных палат и Республиканской палаты аудиторов, избранию ревизионной комиссии и образованию квалификационной комиссии по аттестации аудиторов.

### **Ключевые слова**

Закон РК "Об аудиторской деятельности", аудиторская деятельность, государственное регулирование, международные стандарты аудита, палата аудиторов.

Еще на заре нашей независимости Президент РК Нурсултан Назарбаев подчеркивал важность развития аудиторской деятельности для построения рыночной экономики.

История аудита показывает, что развитие было вызвано разделением между администрацией и инвесторами. Переход к рыночным отношениям, отход от административного управления, хозяйственная и финансовая самостоятельность, частная собственность во многом определяют существующую для потребителей необходимость наличия и использования достоверной, своевременной, существенной информацией. И если такие ожидания не разрешимы внутри субъекта, то он может обратиться к услугам аудиторов или аудиторских компаний. Все эти предпосылки привели к возникновению общественной потребности в услугах независимых экспертов, имеющих соответствующие подготовку, квалификацию, опыт и разрешение на оказание такого рода услуг. Это связано с тем, что наличие достоверной информации позволяет повысить эффективность функционирования всех заинтересованных участников рынка, и дает возможность оценивать и прогнозировать последствия различных экономических решений.

Именно по поручению Президента страны в начале 90-х годов минувшего века была разработана первая программа развития аудита и бухучета. Для разработки и создания необходимого для аудита закона многие прогрессивные для того времени специалисты ездили во Францию для изучения работы европейских аудиторов. Активно поддержав идею развития аудита в нашей стране, в 1989 году Президент Нурсултан Назарбаев подписал распоряжение об организации первой хозрасчетной аудиторской группы при КРУ (контрольно-ревизионное управление) Минфина (еще Казахской ССР). Аудит стал уверенно развиваться в Казахстане, и рамки хозрасчетной аудиторской группы оказались для нас тесны. Поэтому перед тогдашним Правительством поставили задачу отпустить аудиторскую группу на «вольные хлеба». И согласно Постановлению Совета Министров КазССР от 15 февраля 1990г. № 60, был создан хозрасчетный аудиторский центр «Казахстанаудит» с территориальными отделениями при Министерстве финансов республики. С 1992 года это предприятие стало самостоятельной крупной акционерной компанией, которая оказывает аудиторские услуги организациям всех форм собственности.

Таким образом, Казахстан стал первым среди постсоветских республик, кто внедрил аудиторскую программу и международные стандарты аудита. В остальных бывших советских республиках аудиторскую деятельность стали внедрять и развивать гораздо позже. Иначе, как не раз отмечал в своих выступлениях Глава государства, сложно построить экономику на рыночных принципах и выйти на международные биржи.

На данный момент в Республике Казахстан функционирует трехуровневая система регулирования аудиторской деятельности:

1. законодательство РК об аудиторской деятельности;



2. международные стандарты аудита;
3. внутрифирменные стандарты аудита[1].

Первый уровень регулирования включает в себя Конституцию РК, закон РК "Об аудиторской деятельности" и иные нормативно-правовые акты РК.

Первый закон РК "Об аудиторской деятельности" был принят 18 октября 1993 году. Закон об аудиторской деятельности зарождался в очень сложных условиях. Ни у кого из разработчиков не было аудиторского опыта, у некоторых чиновников не было даже понятия об аудите. И затем, спустя пять лет 20 ноября 1998 года был принят второй закон РК "Об аудиторской деятельности", в который систематически вносятся проработанные изменения и дополнения. Новый Закон регулирует отношения, возникающие между государственными органами, физическими и юридическими лицами, аудиторами, аудиторскими организациями и профессиональными аудиторскими организациями в процессе осуществления аудиторской деятельности в Республике Казахстан.

Законодательство об аудите предусматривает определенные гарантии, направленные на обеспечение качества аудиторских услуг, к которым относятся: аттестация аудиторов, организация их обучения и повышения квалификации, введение конкурсов для заключения договоров проведения обязательного аудита и страхование ответственности за нарушение договорных обязательств, установление единых требований к проведению аудиторской проверки, система контроля за качеством аудита[2].

Второй уровень в системе регулирования аудиторской деятельности представляют международные стандарты аудита (МСА, англ. ISAs). МСА издаются комитетом по Международной аудиторской практике (КМАП, англ. IAPC ), которые в свою очередь являются частью, комитетом совета Международной федерации Бухгалтеров (МФБ), созданной в США в 1977 году. Комитет по международной аудиторской практике публикует стандарты и положения по аудиту, чтобы повысить степень единства аудиторской практики во всем мире.

Первые национальные стандарты аудита (12 КСА) были приняты 21 июля 1995 г. на внеочередной конференции Палаты аудиторов Республики Казахстан. Затем в течение 1998-2000 гг. данные стандарты были пересмотрены и утверждены Минфином РК. В 2000 году на V Республиканской конференции аудиторов РК наша страна стала членом МФБ и перешла на международные стандарты аудита и приняла их в качестве национальных в целях интеграции в мировое сообщество. Эти стандарты определяют общий подход к проведению аудита, масштабы аудиторских проверок, виды отчетов аудиторов, вопросы методологии, а также главные и базовые принципы, которым должны следовать представители этой профессии.

При проведении проверки аудитор должен регулировать свою деятельность с помощью стандартов, принятых в стране, а в некоторых случаях

- согласно профессиональному опыту и интуиции. И поэтому у нас есть третий уровень регулирования аудиторской деятельности, только в масштабе отдельной фирмы, организации - внутрифирменные стандарты аудита. Они разрабатываются на базе международных стандартов аудита для обеспечения высокого качества оказываемых услуг данной фирмой. В них учитывается специфика работы аудиторской фирмы, раскрывается содержание конкретных процедур проверки, особенности сбора информации и доказательств, способы документирования, общая политика взаимоотношения с клиентами, ведение внутреннего контроля и внутренней отчетности фирмы и др. Внутрифирменные стандарты аудита обеспечивают единый подход к аудиторской проверке в данной фирме. Коротко говоря, это документы, детализирующие и регламентирующие единые требования к осуществлению и оформлению аудита, принятые и утвержденные аудиторской компанией с целью обеспечения эффективности деятельности фирмы.

Требования внутрифирменных стандартов аудиторской организации должны регулировать выполнение аудиторских процедур в соответствии с основными принципами аудита, а также с общепринятыми этическими нормами.

Главной целью аудитора является работать с нормами высочайшего профессионализма, оказание аудиторских услуг на самом высоком уровне. И данный профессионализм проявляется не без соблюдения профессиональной этики, под которой следует понимать морально-этические принципы, систему норм нравственного поведения человека, определенной профессии. Здесь подразумевается не только личная порядочность, но также корректные, деловые взаимоотношения с другими людьми.

В Казахстане Кодекс Этики был принят на Конференции Палаты аудиторов РК 20-21 июля 1995 году. Данный Кодекс устанавливает стандарты поведения аудиторов и фундаментальные принципы, которые должны соблюдаться аудиторами для достижения общих целей[3].

Наряду с развитием аудиторской деятельности в нашей стране, с обновлением Закона РК "Об аудиторской деятельности" и его новым требованиям были проведены мероприятия по созданию территориальных палат и Республиканской палаты аудиторов, избранию ревизионной комиссии и образованию квалификационной комиссии по аттестации аудиторов.

Палата аудиторов РК – является некоммерческой профессиональной организацией, осуществляющей регулирование деятельности аудиторов и аудиторских организаций в рамках своих полномочий. Палата аудиторов объединяет на добровольной основе аудиторов, аудиторские организации и финансируется за счёт членских взносов и иных источников, не запрещённых законодательством РК.

В республике действуют территориальные и Республиканская палата аудиторов.

В настоящее время членами Палаты аудиторов являются более 86 аудиторских организаций и более 379 аудиторов, что подтверждает факт большого доверия со стороны профессионального аудиторского сообщества.

Аудиторская деятельность помимо проведения проверок могут оказывать услуги по постановке, восстановлению и ведению бухгалтерского учета, составлению деклараций о доходах, бухгалтерской и налоговой отчетности, анализу финансово-хозяйственной деятельности, оценке активов и пассивов предприятия, консультированию по вопросам финансового, налогового, банковского и иного хозяйственного законодательства Казахстана также проводить обучение и оказывать другие консультационные услуги по профилю своей деятельности.

В настоящий момент аудит в Республике Казахстан сформировался и является самостоятельным видом деятельности, при этом наличие разрешенных сопутствующих услуг в деятельности аудиторских организаций практически не меняет общую картину.

По состоянию на 1 апреля 2014 года количество фирм, оказывающих услуги по аудиту, насчитывается более 172, также услуги оказывают и независимые аудиторы, работающие как предприниматели. Судя по увеличению количества и качества аудиторских компаний, можно наблюдать их заинтересованность в развитии, совершенствовании и унификации процедур аудита в РК. Но и количество потребителей данного вида услуг неуклонно возрастает, и не потому, что для некоторых он обязателен, а потому что у предприятий существует потребность в аудите.

Аудиторы должны обладать современными знаниями в области права и бухгалтерского учета, составления финансовой отчетности, финансов предприятий, налогообложения физических и юридических лиц. Профессиональный уровень аудитора должен поддерживаться и развиваться, поскольку развиваются общественные отношения, появляются новые виды деятельности, изменяется законодательство[4].

В связи с этим важное значение приобретает организация системы обучения и профессиональной подготовки аудитора, аттестации уровня профессиональных знаний, повышения квалификации специалиста, а также опыт практической деятельности аудитора в своей профессии. Отечественная и мировая практика показывает, что важнейшим элементом обеспечения качества являются действенный контроль, который включает не только проверку выполнения требований законодателя в отношении профессиональных участников, их аттестации, соблюдения ими законодательных требований и условий, но и обязательных правил, содержащихся в стандартах аудиторской деятельности и применяемых аудиторами в своей работе. При этом контроль должен сочетать в себе элементы государственного и общественного контроля.

## Список литературы

1. Закон Республики Казахстан от 20 ноября 1998 года № 304-І **Об аудиторской деятельности (с изменениями и дополнениями по состоянию на 05.05.2015 г.);**
2. Послание Главы государства Нурсултана Назарбаева народу Казахстана от 17 января 2014 года;
3. <http://www.audit.kz> - сайт Палаты аудиторов
4. Международные стандарты аудита. Алматы: Раритет, 2001. Том 1.

## ТҮЙІН

**Батырбекова С.С.** - *Абай атындағы ҚазҰПУ-дың 6М50800 - "Бухгалтерлік есеп және аудит" мамандығының 2 курс магистранты.*  
**Қазақстан Республикасындағы аудит қызметін реттеу: дамуы және қазіргі жағдайы.**

Кәсіби аудиттің шығуы мен қалыптасуы – ұзаққа созылған және осы уақытқа дейін толығымен аяқталмаған үрдіс. Басқа қызмет сияқты аудит та заңды деңгейдегі мемлекеттік реттеуді қажет етеді.

Қазыргі кезде Қазақстан Республикасында аудиторлық қызметті реттеудің үш деңгейлі жүйесі қызмет атқарады.

Реттеудің бірінші деңгейі 1998 жылы 20-шы қарашасында бекітілген №304-І ҚР "Аудиторлық қызмет туралы" заңын және басқа да нормативтік-құқықтық актілерінен тұрады. Бұл екінші қайта шығарылған заң, оған жүйелі түрде өзгерістер мен толықтырулар енгізіліп отырады.

Реттеу жүйесінің екінші деңгейіне халықаралық аудит стандарттары жатады.

Аудиторлық қызметті реттеудің үшінші деңгейі болып жеке фирма ішінде жасалған ішкі аудит стандарттары табылады. Олар халықаралық аудит стандарттарының негізінде жасалынады.

Аудит стандарттары дегеніміз аудитқа бірыңғай талаптар орнататын және оны жүргізу тәртібі мен принциптерін анықтайтын нормативтік құжаттарды білдіреді.

Халықаралық аудит стандарттарын Қазақстанда бірінші болып 2001 жылы ҚР аудиторлар палатасы шығарған.

Біздің мемлекетте аудиторлық қызметтің дамуымен қатар, ҚР "Аудиторлық қызмет туралы" заңының жаңаруы мен оның жаңа талаптарына сәйкес аймақтық палаталар мен аудиторлардың Республикалық палатасын құру, ревизиялық комиссияны сайлау және аудиторларды аттестациялауға арналған білікті комиссияны құру бойынша іс – шаралар жүргізілді.

**Түйін сөздер:** ҚР «Аудиторлық қызмет туралы» Заңы, аудиторлық қызмет, мемлекеттік реттеу, аудиттің халықаралық стандарттары, аудиторлар палатасы.

## RESUME

**Batyrbekova S.S.** - *Master of 2 course of scientific and pedagogical direction of speciality 6M50800 - "Accounting and auditing" KazNPU Abai, Kazakhstan, Regulation of audit in Kazakhstan: development and current state.*

Occurrence and formation of professional audit - a long process that not finished at the moment. Like any other activity audit needs to state regulation at the legislative level.

At the moment, in the Republic of Kazakhstan functioning three-levels system of regulation of auditing.

The first level of regulation includes the Law of 20.11.1998, № 304-I " On Auditing" ,and other legal acts of the RK. This is the second republished law, which systematically contain developed amendments.

The second level in the system of regulation of audit activities includes International standards on auditing (ISA).

The third level of regulation of audit activities the organization is intercompany auditing standards. They are developed on the basis of International standards on auditing.

Auditing standards are normative documents establishing uniform requirements for the audit and determine the principles and procedures of auditing.

The first edition of the ISA was performed by House of Auditors of the Republic of Kazakhstan in 2001.

Along with the development of auditing in our country, with the updating of the Law "On Auditing" and new requirements have been carried out activities to create regional houses and the Republican Houses of Auditors, the election of the Audit Commission and Education Qualification Commission for certification of auditors.

**Keywords:**The law "On auditing", auditing activity, state regulation, international standards on auditing, the court of auditors.

УДК 657; 311.216;336.717,6

## **ФИНАНСОВАЯ ОТЧЕТНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИИ: СОСТОЯНИЕ, УСЛОВИЯ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

**Сырдыбаева С.** – *магистр 2 курса научно-педагогического направления специальности – 6M050800 «Учет и аудит» КазНПУ имени Абая*

### **Аннотация**

Финансовая отчетность служит одним из важнейших источников информации об условиях и результатах деятельности организации, доступных различным группам пользователей. Однако в полной мере выполнять эту

функцию она может лишь в том случае, если отвечает основным качественным характеристикам: достоверности, полноте, существенности, нейтральности. Финансовая отчетность представляет собой совокупность данных, характеризующих результаты финансово-хозяйственной деятельности предприятия за отчетный период, полученный из данных бухгалтерского и других видов учета. Она представляет собой средство управления предприятием и одновременно метод обобщения и представления информации о хозяйственной деятельности. Концепции финансового учета, на которых базируются GAAP и концепции учета (совокупность концепций) МСФО являются неотъемлемой частью стандартов учета и отчетности, потому, что представляют собой основание (базу) «пирамиды» под названием «финансовая отчетность организации», вершина которой - цель - предоставление внешним пользователям полезной информации о финансовом положении организации, результатах деятельности, изменениях в финансовом положении. Методологически и организационно отчетность является неотъемлемым элементом всей системы бухгалтерского учета и выступает завершающим этапом учетного процесса, что обуславливает органическое единство формирующихся в ней показателей с первичной документацией и учетными регистрами. Таким образом, финансовая отчетность является важной информативной формой для анализа финансового положения организации.

В статье рассмотрены основные теоретические вопросы формирования финансовой отчетности. Также рассмотрены элементы, подлежащие раскрытию в финансовой отчетности, условия предоставления и перспективы.

#### **Ключевые слова**

Финансовая отчетность, концепции финансового учета, формы финансовой отчетности, показатели учёта, пояснительная записка, МСФО, финансовое состояние, Закон о бухгалтерском учете и отчетности, элементы системы бухгалтерского учета, экономическая информация.

В бухгалтерском учете отчетность является его завершающим этапом, на котором происходят обобщение накопленной учетной информации и представление ее в виде, удобном для заинтересованных лиц. Предприятие любой организационно-правовой формы обязано составлять финансовую отчетность на основе данных синтетического и аналитического учета[1].

Финансовая отчетность служит одним из важнейших источников информации об условиях и результатах деятельности организации, доступных различным группам пользователей. Однако в полной мере выполнять эту функцию она может лишь в том случае, если отвечает основным качественным характеристикам: достоверности, полноте, существенности, нейтральности. Финансовая отчетность представляет собой совокупность данных, характеризующих результаты финансово-хозяйственной деятельности

предприятия за отчетный период, полученный из данных бухгалтерского и других видов учета. Она представляет собой средство управления предприятием и одновременно метод обобщения и представления информации о хозяйственной деятельности.

Финансовая отчетность — совокупность показателей учёта, отраженных в форме определенных таблиц и характеризующих движение имущества, обязательств и финансовое положение компании за отчетный период. Финансовая отчетность представляет из себя систему данных о финансовом положении компании, финансовых результатах её деятельности и изменениях в ее финансовом положении и составляется на основе данных бухгалтерского учета. Говоря простым языком, это таблицы, которые составляются по данным бухгалтерского учета организации. К этим таблицам также прилагается пояснительная записка – документ, который является обязательной составной частью финансовой отчетности[2]

Пояснительная записка должна раскрывать сведения, относящиеся к учетной политике организации, а также обеспечивать пользователей отчетности дополнительными данными – теми данными, которые недостаточно раскрыты в табличной форме отчетности, но которые необходимы пользователям для оценки показателей деятельности организации.

Концепции финансового учета, на которых базируются GAAP и концепции учета (совокупность концепций) МСФО являются неотъемлемой частью стандартов учета и отчетности, потому, что представляют собой основание (базу) «пирамиды» под названием «финансовая отчетность организации», вершина которой - цель - предоставление внешним пользователям полезной информации о финансовом положении организации, результатах деятельности, изменениях в финансовом положении[3].

В условиях рыночных отношений стабильное положение любой организации характеризуется финансовой устойчивостью, мерой которой служит его финансовое состояние. Финансовое состояние представляет собой совокупность показателей, отражающих наличие, размещение и использование финансовых ресурсов. Именно финансовое состояние определяет конкурентоспособность организации, ее потенциал в деловом сотрудничестве, позволяет оценить степень гарантий экономических интересов, как самой организации, так и ее настоящих и потенциальных партнеров по финансовым и другим отношениям.

Отчетность выполняет важную функциональную роль в системе экономической информации. Она интегрирует информацию всех видов учета и представляется в виде таблиц, удобных для восприятия информации объектами хозяйствования.

Методологически и организационно отчетность является неотъемлемым элементом всей системы бухгалтерского учета и выступает завершающим этапом учетного процесса, что обуславливает органическое единство

формирующихся в ней показателей с первичной документацией и учетными регистрами.

Информация о хозяйственных операциях, произведенных экономическим субъектом за определенный период времени, обобщается в соответствующих учетных регистрах и из них переносится в сгруппированном виде в бухгалтерскую отчетность. Такая процедура обобщения учетной информации необходима в первую очередь самому предприятию и связана с необходимостью уточнения, а в ряде случаев и корректировки дальнейшего курса финансово-хозяйственной деятельности конкретного предприятия.

Поэтому бухгалтерская отчетность должна выявлять любые факты, содержание которых может оказать влияние на оценку пользователями информации о состоянии собственности, финансовой ситуации, прибылей и убытков.

В соответствии с Законом о бухгалтерском учете и отчетности организации представляют бухгалтерскую (финансовую) отчетность:

- собственникам (участникам, учредителям) согласно уставу (положению) организации;
- органам государственной налоговой инспекции по месту своей регистрации;
- другим государственным органам, на которые возложена проверка отдельных сторон деятельности организации и для которых предусмотрено получение соответствующей отчетности;
- другим лицам в случаях, предусмотренных законодательством республики и договорами организации[2].

Кроме того, организации, находящиеся полностью или частично в государственной собственности, представляют квартальную и годовую отчетность органам, уполномоченным управлять государственным имуществом.

Каждый из пользователей информации, содержащейся в финансовой отчетности, преследует свои цели. Например, сама организация, составившая отчетность, использует отчетные данные для контроля за выполнением показателей производственных и финансовых планов, определение возможностей повышения эффективности использования ресурсов, выявления недостатков в работе, разработки текущих и перспективных планов (бизнес-планов) деятельности организации. Учредители, акционеры, инвесторы, поставщики и другие юридические и физические лица используют отчетную информацию при принятии решений об установлении хозяйственных связей с организацией, вложением средств в ее активы, размещением заказов и т.п. Государственные органы финансового контроля используют отчетность организаций для установления правильности исчисления и уплаты налогов и сборов, предусмотренных действующим законодательством. Производственные объединения, концерны, министерства, ведомства на основании полученных от



организаций отчетов формируют сводные данные по основным показателям их деятельности, составляют текущие и перспективные планы, анализируют внутренние резервы роста прибыли и рентабельности производства.

Содержание отчетности о деятельности предприятия, имущественном положении и степени финансовой устойчивости представляет интерес для потенциальных инвесторов, заинтересованных во вложении капитала.

Отчетность является одним из элементов метода бухгалтерского учета и входит в понятие бухгалтерский учет. Следовательно, как заключительный элемент метода, бухгалтерская отчетность основывается и вытекает из данных бухгалтерского учета. Поэтому любые изменения в состав отчетности вносятся при условии, что данная информация или показатели уже имеются в учете в готовом виде или получаются после внесения определенных изменений в эту систему учета.

Сущность отчетности, как заключительного элемента метода, сводится к обобщению данных текущего учета хозяйственной деятельности в системе счетов, получению на них дебетовых и кредитовых оборотов, выведению конечных сальдо и представлению этих показателей в виде баланса и других форм, удобных для обозрения и восприятия руководителем, собственником или любым другим пользователем.

Финансовая отчетность содержит сведения о состоянии имущества организации и источников его формирования на отчетную дату, а также о результатах финансово-хозяйственной деятельности за отчетный период. Бухгалтерская (финансовая) отчетность составляется на основе данных бухгалтерского учета, собранных на синтетических и аналитических счетах. Это обеспечивает ее повышенную достоверность, т.к. формирование информации на счетах осуществляется с использованием таких способов первичного бухгалтерского наблюдения, как документирование, двойная запись и инвентаризация[4].

Отличительная черта бухгалтерской (финансовой) отчетности- наличие взаимосвязи показателей, отраженных в разных формах, с показателями бухгалтерского баланса. Бухгалтерский баланс составляет основу бухгалтерской (финансовой) отчетности. Другие отчеты предназначены пояснять и дополнять его данные. Отдельные отчеты, не связанные с бухгалтерским балансом, не обладают характерными чертами бухгалтерской отчетности и являются оперативными, статистическими или налоговыми отчетами.

Бухгалтерская отчетность – единая система показателей, отражающих состояние имущества организации и источников его формирования на отчетную дату, а также результаты финансово-хозяйственной деятельности организации за отчетный период.

Отчетная дата - дата, по состоянию на которую организация должна составлять бухгалтерскую отчетность.

Отчетный период - период, за который организация должна составлять бухгалтерскую отчетность.

Цель бухгалтерской отчетности - обобщение учетных данных за определенную время и представление их в наглядной форме заинтересованным пользователям.

Значение бухгалтерской отчетности характеризуется ее возможностью способствовать решению ряда важных задач, связанных с использованием учетной информации:

1. При составлении бухгалтерской отчетности обеспечивается фильтрация и систематизация учетной информации, выбираются показатели, существенные для характеристики результатов работы организации и устраняется избыточная информация, не имеющая значения для пользователей данного уровня. Отчетные показатели сводятся в систематизированные группы, облегчающие их понимание и использование.

2. Бухгалтерская отчетность служит источником информации для финансового анализа. На основе ее показателей дается экспресс-оценка состояния имущества организации и его источников, определяется финансовая устойчивость, платежеспособность и доходность организации и выявляются тенденции ее развития.

3. По информации бухгалтерской отчетности оценивается выполнение плана, формируются сигналы рассогласования фактического состояния финансово-хозяйственной деятельности организации с запланированным. Эти сигналы позволяют акцентировать внимание управляющих лиц на конкретных отклонениях от плановых заданий и нормативов, давать оценку выявленным отклонениям, определять их возможные последствия и пути устранения. По отклонениям отчетных показателей от плановых можно судить о качестве планирования, возможных резервах улучшения итоговых показателей, работы организации, необходимости уточнения плановых расчетов. Информация бухгалтерской отчетности служит базой для последующего планирования.

4. Бухгалтерская отчетность- это основное средство коммуникации, обеспечивающее внешним пользователям возможность оценить финансовое состояние организации[5].

Основная проблема средств коммуникации –это формирование информации по определенным показателям на базе бухгалтерского финансового учета и управленческого учета. Эта же проблема стоит перед пользователями отчетной информации.

Одним из нормативно-правовых документов, регламентирующих правила ведения бухгалтерского учета и финансовой отчетности в Республике Казахстан является «Закон о бухгалтерском учете и финансовой отчетности» №234- III от 28 февраля 2007 года с изменениями. В статье 15 этого Закона сказано, что финансовая отчетность включает в себя:

1) отчет о финансовом положении;

- 2) отчет о совокупном годовом доходе;
- 3) отчет о движении денежных средств;
- 4) отчет об изменениях структуре капитала;
- 5) пояснительную записку.

Общие требования по представлению финансовой отчетности, рекомендации по её структуре и минимальные требования по её содержанию изложены также в МСФО (IAS) 1 «Представление финансовой отчетности», который был принят в 2007г[7].

Финансовая отчетность, во-первых, знакомит собственников, менеджеров с управлением, имущественным состоянием организации. Из него они узнают, чем собственники владеют, каков в количественном и качественном отношении запас материальных средств, которым организация способна распорядиться, и кто принимал участие в создании этого запаса. Во-вторых, определяют, сумеет ли организация в ближайшее время оправдать взятые на себя обязательства перед третьими лицами, количество которых в рыночной экономике возросло (акционеры, инвесторы, кредиторы, покупатели, продавцы и др.). В-третьих, руководители получают представление о месте самой организации в системе аналогичных хозяйствующих субъектов, правильности выбранного стратегического курса, сравнительных характеристик эффективности использования ресурсов и принятии решений самых разнообразных вопросов по управлению организацией. В-четвертых, содержание финансовой отчетности дает возможность использовать его как внутренними, так и внешними пользователями. Так, например, аудиторы получают подсказку для выбора правильного решения в процессе аудирования, планирования своей проверки, выявления слабых мест в системе учета и зон всевозможных преднамеренных и непреднамеренных ошибок во внешней отчетности клиента, а аналитики определяют направление финансового анализа.

На основе информации, например, баланса внешние пользователи могут принять решение о целесообразности и условиях ведения дел с данной организацией как партнером, оценить возможные риски своих вложений, целесообразность приобретения акций данной организации и другие решения. Значение баланса настолько велико, что анализ финансового положения нередко называют анализом баланса. Являясь центральной формой финансовой отчетности, бухгалтерский баланс позволяет определить на отчетную дату состав и структуру имущества организации, ликвидность и оборачиваемость краткосрочных активов, состояние и динамику дебиторской и кредиторской задолженности, кредитоспособность и платежеспособность организации. Данные баланса позволяют оценить эффективность размещения капитала организации, его достаточность для текущей и предстоящей хозяйственной деятельности, размер и структуру заемных источников, а также эффективность их привлечения. Таким образом, финансовая отчетность является важной информативной формой для анализа финансового положения организации.

## Список литературы

1. Международный стандарт финансовой отчетности (IAS) 1 «Представление финансовой отчетности» от 07.11.2012
2. Закон Республики Казахстан «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности» от 28 февраля 2007г. №234-III ЗРК с изменениями и дополнениями от 26.12.2012 г.
3. Концептуальная основа составления финансовой отчетности, 2010
4. Перечень форм годовой финансовой отчетности для публикации организациями публичного интереса (кроме финансовых организаций) Приказ Министра финансов Республики Казахстан от 20 августа 2010 года № 422
5. Акильбекова К. Финансовая отчетность – 2010. // Журнал Бухучет на практике, №3, 2011. – с. 11. <http://www.grossbuh.kz>
6. Тулешова Г.К. Финансовый учет и отчетность в соответствии с международными стандартами. Часть 1 – Алматы, 2004. – 270с.
7. Жданова А. Б. Международные системы управленческого учета: учебное пособие / А.Б. Жданова; Томский политехнический университет. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2011. – 162 с.
8. Кеулимжаев К.К., Кудайбергенов Н.А. Финансовая отчетность: Учебное пособие. – Алматы: Экономика, 2009. -264 с.

## ТҮЙІН

**Сырдыбаева С. - Абай атындағы ҚазҰПУ 6М050800 – Есеп және аудит мамандығының 2 курс магистранты. Ұйымдардың қаржылық есептемесі: жағдайы, ұсыну талаптары және болашағы.**

Қаржылық есептілік пайдаланушылардың әр түрлі топтарына қол жетімді болып келетін кәсіпорын қызметінің нәтижелері мен жағдайы туралы маңызды ақпарат көзіне жатады. Алайда, бұл қызметті толыққанды орындау үшін ол шынайылық, толықтық, маңыздылық және бейтараптық сияқты негізгі сапалы сипаттарға ие болуы шарт. Қаржылық есептілік – бухгалтерлік және басқа да есептердің түрінен алынған есеп беру кезеңіндегі кәсіпорынның қаржы – шаруашылық қызметінің нәтижелерін көрсететін мәліметтер жиынтығын білдіреді. Ол кәсіпорынды басқару құралы және сонымен қатар шаруашылық қызметі туралы ақпаратты ұсыну мен жалпылау әдісі ретінде сипатталады. GAAP негізделген қаржылық есеп тұжырымдамалары мен ҚЕХС есеп тұжырымдамалары есептілік пен есеп беру стандарттарының ажырамас бөлігі болып табылады, себебі, «Кәсіпорынның көрсеткіші» атты пирамиданың негізі. Ол пирамида шыңының мақсаты кәсіпорынның қаржылық жағдайы туралы, қызмет нәтижелері туралы сыртқы пайдаланушыларға пайдалы ақпарат беру. Осылайша, қаржылық есеп – ұйымының қаржылық жағдайын талдаудың маңызды ақпараттық түрі болып табылады.

Мақалада қаржылық есептілікті қалыптастырудың негізгі теориялық мәселелері қарастырылған. Сондай-ақ, қаржылық есептілікте көрсетуге жататын элементтер және ұсыну шарттары мен келешегі талқыланды.

**Түйін сөздер:** қаржы есептілігі, қаржылық есеп ұғымдар, қаржылық есептілік нысандары, бухгалтерлік көрсеткіштері, түсіндірме жазба, ХҚЕС, қаржылық жағдай, бухгалтерлік есеп туралы Заң, бухгалтерлік есеп жүйесінің элементтері, экономикалық ақпарат.

## RESUME

**Surdybayeva S.**- Master of 2 course of scientific and pedagogical direction specialty - 6M050800 Accounting and Auditing. The financial statements of the organization: **state**, condition and prospects.

In the article the basic theoretical issues of financial reporting. Also discussed elements to be disclosed in the financial statements of the conditions and prospects.

Financial reporting is one of the most important sources of information on the conditions and performance of the organization, available to different groups of users. However, to fully perform this function, it can only in the event that meets the basic quality characteristics: reliability, completeness, materiality, neutrality. Financial reporting is a collection of data describing the results of financial and economic activity of the enterprise for the period, resulting from the accounting and other records. It is a means of enterprise management and the method of synthesis and at the same time provide information on economic activity. Concept of financial accounting, which are based GAAP and Conceptual Framework (set of concepts) IFRS are an integral part of the accounting and reporting standards, because it provides the foundation (base) of the "pyramid" called "the financial statements of the organization", the top of which - the goal - providing external users useful information about the financial position, results of operations, changes in financial position. Methodological and organizational accountability is an integral part of the entire accounting system and serves the final stage of the accounting process, which leads to the organic unity formed in her performance with primary documents and accounting records. Thus, the financial statements is an important form of informative analysis of the financial position of the organization.

**Keywords:** The financial statements, concepts of financial accounting, financial reporting forms, accounting figures, explanatory note, IFRS, financial condition, the Accounting Act and otchetnost'i, elements of the system of accounting, economic information.

## **ОРГАНИЗАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА ДОХОДОВ И РАСХОДОВ ДЛЯ ПРИНЯТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ**

*Ян Цзун – магистр 2 курса научно-педагогического направления  
специальности – 6М050800 «Учет и аудит» КазНПУ имени Абая*

### **Аннотация**

Доходы и расходы играют важную роль в нормальном развитии и функционировании предприятия. Сопоставлением доходов и расходов формируется балансовая прибыль (убыток), что представляет собой финансовый результат хозяйственной деятельности предприятия. Анализ и учет доходов и расходов выявляет финансовый результат деятельности организации.

Учет доходов и расходов в Казахстане ведется в соответствии с МСФО, где четко рассмотрены определения, критерии признания и оценки доходов и расходов, применяемые в данных стандартах. Общепринятые принципы бухучета определяют признание как процесс включения статьи в финансовые отчеты предприятия. Признание состоит в отражении задействованной суммы в итоговых показателях отчета.

Признание прибылей и убытков. Вид деятельности хозяйствующего субъекта определяет, является ли статья прибылью или убытком или обычным доходом или расходом. Прибыли или убытки отличаются от доходов и расходов. Большинство прибылей и убытков признаются, когда относящаяся к ним сделка завершена. Когда признается прибыль или убыток, делаются особые проводки для отражения завершенной сделки.

Таким образом, для целей принятия управленческих решений в первую очередь необходимо соответствующим образом и в сроки вести учет доходов и расходов, так как эффективность управления компанией означает прибыльность компании.

В статье рассмотрены теоретические основы организации бухгалтерского учета доходов и расходов. Также рассмотрены методы признания доходов и расходов компаний, процессы и период признания.

### **Ключевые слова**

Доходы, расходы, финансовый результат, хозяйственная деятельность, признание, процесс признания, прибыль, убытки, методы признания доходов,

признание дохода до передачи, признание дохода при передаче, признание дохода после передачи, управленческие решения.

Бухгалтерский учет является одним из главных источников в системе управления. Хозяйственная деятельность предприятия включает хозяйственные процессы, которые содержат множество хозяйственных операций. Для осуществления своей деятельности любому юридическому лицу (предприятию, фирме и др.) необходимы средства, состав и размер которых, а также источники их образования зависят от содержания его деятельности, объема работ и длительности срока эксплуатации (или привлечения) этих средств.

Хозяйственные средства находятся в постоянном движении, происходит их кругооборот. При этом они постоянно переходят из одной формы в другую, изменяется их величина, увеличиваясь или уменьшаясь. Это и составляет основу любой хозяйственной деятельности.

Для осуществления наблюдения за всеми изменениями в хозяйственных средствах и их источниках и регистрации этих наблюдений создана система учета.

Доходы и расходы играют важную роль в нормальном развитии и функционировании предприятия. Сопоставлением доходов и расходов формируется балансовая прибыль (убыток), что представляет собой финансовый результат хозяйственной деятельности предприятия. Анализ и учет доходов и расходов выявляет финансовый результат деятельности организации.

Доходы организации являются источниками производственного и социального развития, обеспечивают самофинансирование предприятия, возможность которого во многом определяется превышением уровня доходов над расходами. Доходы и расходы являются источниками формирования и разработки системы получения и рационального распределения прибыли, формирования основных направлений деятельности предприятия.

Так как учет в Казахстане ведется в соответствии с МСФО, то необходимо рассмотреть определения, критерии признания и оценки доходов и расходов, применяемые в данных стандартах. В соответствии с МСФО доходы - это увеличение экономических ресурсов либо путем притока или роста активов, либо путем уменьшения обязательств, в результате обычной деятельности субъекта.

Расходы - это уменьшение или другое расходование активов, либо возникновение задолженностей или же сочетание того и другого, вследствие поставки или производства товаров, оказания услуг или осуществления других видов деятельности. Другими словами, расходы - это затраты, на производство товаров и оказание услуг, понесенные в ходе получения доходов.

Прибыль - это увеличение капитала, в результате основной или неосновной деятельности и событий, затрагивающих предприятие, а также в результате всех

остальных сделок, событий и обстоятельств, влияющих на предприятие, кроме тех, которые являются взносом в акционерный капитал.

Убытки - это уменьшение капитала, посредством сделок и событий, затрагивающих предприятие, а также посредством всех остальных сделок, событий и обстоятельств, влияющих на предприятие, кроме тех, которые являются результатом расходов или распределения акционерного капитала[1].

Общепринятые принципы бухучета определяют признание как процесс включения статьи в финансовые отчеты предприятия. Признание состоит в отражении задействованной суммы в итоговых показателях отчета.

Критерии признания, которым должны удовлетворять статьи доходов и расходов, таковы:

- статья имеет соответствующую основу для измерения и возможность произвести разумную оценку задействованной суммы;
- для статей, задействованных в получении или оттоке будущих экономических выгод, существует вероятность того, что такие выгоды будут получены или уступлены[2].

Доходы обычно признаются, когда достигнуто выполнение договора, и когда существует твердая уверенность относительно измерения и возможности получения выручки. Расходы и убытки обычно признаются, когда расход или ранее признанный актив не удерживает будущую экономическую выгоду. Когда доходы и расходы связаны между собой причинно-следственными отношениями, расход соответствует доходу и включается в расчет итогового дохода одного и того же отчетного периода. В других ситуациях, расходы могут быть не связаны с доходами, но могут относиться к периоду времени осуществления сделок или событий.

Согласно международных стандартов финансовой отчетности установлены четыре критерия признания:

- определение;
- оценка;
- своевременность;
- достоверность[3].

Один из основных критериев признания доходов, полученных от продажи товаров, с чем мы полностью согласны - передал ли продавец покупателю значительные риски и вознаграждения от права собственности на проданные товары. Если продавец сохраняет за собой право собственности, то, как правило, эту сделку нельзя признать как продажу. При определении были ли значительные риски и вознаграждения, связанные с правом собственности переданы покупателю, необходимо рассмотреть:

- закончена ли операция;



- сохраняет ли продавец за собой любой контроль над переданными товарами в той степени, которая, как правило, ассоциируется с правом собственности.

В соответствии с МСФО возможно следующее применение принципа доходов в ряде деловых ситуаций:

1. Доход, признанный при передаче (момент продажи).
2. Доход, признанный после передачи.
3. Доход, признанный до передачи[4].

Доход, признанный при передаче. Условия для признания дохода - выполнение договора и возможность получения выручки - обычно выполняются в момент передачи товаров или услуг. Так, доход от продажи продуктов обычно признается в день продажи, то есть в тот день, когда продукт вручается клиенту. Доход от оказанных услуг признается тогда, когда услуги были выполнены. Это так называемый метод момента продажи.

Компания, продающая подписку на журналы, или авиакомпания, продающая билет на какую-либо будущую дату, получает наличные до того, как происходит доставка товара или услуги. И хотя критерий реализуемости удовлетворен, процесс получения доходов является неполным до тех пор, пока продукт не будет доставлен. В этом случае, приток наличности не является доходом. Напротив, приток порождает обязательство произвести и передать продукт, после чего записывается обязательство. Это обязательство называется отсроченный доход или неполученный доход. Он не признается как доход до тех пор, пока товар не будет доставлен или услуги оказаны.

Доход, признанный после передачи. При некоторых обстоятельствах критерии признания доходов не удовлетворяются и после того, как товар или услуга были доставлены клиенту.

В некоторых отраслях промышленности, таких как книгоиздательство или изготовление оборудования, клиентам предоставляются обширные права по возврату товаров при определенных обстоятельствах и на протяжении долгих промежутков времени. После доставки продукта возникает проблема точного определения, какая сумма станет реализуемой в конечном итоге.

Относительно права на возврат МСФО констатирует: доход не будет признан, если предприятие подвержено значительным и непредсказуемым суммам возвращаемых товаров, а рынок для возвратных товаров не проверен. Доход от продаж, стоимость проданных товаров, и, следовательно, валовая прибыль откладывается до периода, когда истечет срок права на возврат.

Существуют специальные учетные требования при использовании метода продаж в рассрочку. Должны вестись отдельные счета для продаж в рассрочку, а также отдельные счета для валовой прибыли по продажам в рассрочку для каждого года. Суммы, собранные по каждому году по продажам в рассрочку,

должны записываться отдельно, и кроме того, определяться сумма отсроченной валовой прибыли по продажам в рассрочку за каждый год.

Метод возмещения издержек. Этот метод иногда именуется методом невосполнимых расходов. Все понесенные расходы (невосполнимые расходы) должны быть возмещены до момента признания прибыли. Метод возмещения издержек следует применять только в случаях с чрезмерно рискованными сделками, в которых конечную реализацию доходов или прибыли предсказать нельзя. Метод возмещения издержек также оправдывается, когда была осуществлена продажа в рассрочку, но существует неуверенность относительно конечных денежных поступлений. МСФО констатируют: "Когда существует неуверенность относительно конечных денежных поступлений, правильным будет признание дохода только после получения наличных денежных средств"[5].

Признание дохода до передачи. В некоторых случаях процесс получения доходов является долгим и продолжается в течение нескольких отчетных периодов. Примерами того могут быть строительство больших кораблей, мостов, а также производство оборудования по добыче нефти. Обычно в контрактах закладываются положения о том, что строитель будет выписывать накладную покупателю - так называемые акты выполненных работ - как только будут выполнены согласованные этапы. К окончанию строительства большинство, если не все, акты выполненных работ будут оплачены. Если строитель (продавец) будет ожидать завершения строительства для того, чтобы признать доход, информация по доходам и расходам, включенным в финансовые отчеты, будет надежной, но несвоевременной. В такой ситуации, обычно, стоит поступиться надежностью для того, чтобы гарантировать своевременную информацию о доходах и потоках наличности. Существует проблема учета доходов и расходов тогда, когда компания заключает в долгосрочный контракт по строительству.

1. Метод завершеного контракта. Доходы, расходы и валовая прибыль признаются по завершении контракта. Возникающие затраты на строительство аккумулируются на счете товарно-материальных запасов (текущее строительство). Акты выполненных работ, если таковые существуют, не записываются как доходы, а напротив, накапливаются на счете, противоположном счету товарно-материальных запасов (авансы полученные). Когда контракт завершен, закрываются все счета, вплоть до счетов доходов и расходов, и признается валовая прибыль по строительному проекту.

2. Метод процента завершения - доходы, расходы и валовая прибыль признаются в каждый отчетный период, на основе оценки процента завершенности строительного проекта. Расходы на строительство и текущая валовая прибыль накапливаются на счете товарно-материальных запасов (текущее строительство). Любые акты выполненных работ накапливаются на счете, противоположном счету товарно-материальных запасов (авансы полученные). Метод процента завершения признает, что непрерывная продажа

происходит по мере проведения работ по контракту, и что если пользователям предоставляется своевременная информация, доходы должны признаваться до завершения контракта.

Для долгосрочных контрактов, существует следующее указание: в случаях с долгосрочными контрактами исполнение должно определяться при помощи метода процента завершения или метода завершенного контракта, иными словами того, который связывает доход с завершенной работой.

Критерии использования метода процента завершения сконцентрированы на измеримости доходов и расходов. В строительстве решающими критериями являются те, которые помогают компании оценить:

1. стадию относительно выполнения контрактных обязательств;
2. расходы на завершение проекта.

Метод завершенного контракта должен использоваться тогда, когда предыдущие условия не соблюдены. Сюда входят ситуации, в которых подрядчик задействован, в первую очередь, в краткосрочных контрактах, и тех, в которых риски, сопряженные с выполнением контракта, превышают норму. В последнем случае, может возникнуть существенная неуверенность относительно того, сможет ли подрядчик выполнить контрольные обязательства.

Расходы - это уменьшение экономических ресурсов вследствие расходования или сокращения активов, или возникновения обязательств в результате обычной деятельности хозяйствующей единицы по получению доходов. После того, как доход за отчетный период измерен и признан в соответствии с принципом дохода, применяется принцип соответствия для измерения и признания расходов за этот же период. Это второй этап в процессе признания дохода.

Расходы можно классифицировать следующим образом:

1. Прямые расходы - себестоимость реализованных товаров соответствующая доходу. Такие расходы признаются по признании доходов, возникающих непосредственно и совместно в результате проведения тех же операций, или событий.

2. Расходы периода - расходы, связанные с процессом реализации и общие административные расходы. Эти расходы признаются в течение периода, в котором они возникли.

3. Распределенные расходы - это такие расходы, как амортизация и страховка. Эти расходы распределяются систематически и на периоды, в течение которых ожидается, что соответствующие активы принесут прибыль[6].

Расходы напрямую связанные с продажей продукции в течение периода обычно включают следующие:

- себестоимость материалов и труда, используемого на производство, или расходы на приобретение запасов товаров, сырья, которые реализуются в течение отчетного периода (себестоимость реализованных товаров).
- расходы, связанные с процессом реализации, такие как комиссионные по продаже, заработная плата, аренда, издержки по перевозке груза.
- расходы по гарантийным обязательствам на проданную продукцию[7].

По принципу соответствия расходы, непосредственно относящиеся к продаже продукции, следует признавать как расходы в течение отчетного периода, в котором признаются доходы, относящиеся к продаже. Для целей бухгалтерского учета некоторые расходы трудно привести в соответствие с доходами от продаж. Например, расходы на рекламу, исследования и развитие делаются с целью расширить возможности быстрой реализации продукции какой-либо фирмы. Однако, мы считаем, трудно установить прямую связь между этими затратами и конкретными доходами. МСФО требуют, чтобы такие издержки считались расходами при их возникновении.

Расходы, не связанные напрямую с реализацией продукции или услуг включают как расходы периода, так и распределенные расходы. Например, определенные виды расходов по рекламе, компенсацию за время, затраченное на оговоренные сделки по продукции или услугам, которые не были завершены, общие административные расходы и амортизация. Так как не существует объективной основы для соотнесения расходов периода и доходов от реализации продукции и услуг периода, такие издержки должны считаться расходами при их возникновении. Таким же образом, распределенные расходы должны систематически и рационально относиться к периодам.

Признание прибылей и убытков. Вид деятельности хозяйствующего субъекта определяет, является ли статья прибылью или убытком или обычным доходом или расходом. Прибыли или убытки отличаются от доходов и расходов. Большинство прибылей и убытков признаются, когда относящаяся к ним сделка завершена.

Когда признается прибыль или убыток, делаются особые проводки для отражения завершенной сделки.

Счета доходов, прибылей, расходов и убытков - это счета отчета о результатах финансово-хозяйственной деятельности. Остальные счета являются счетами бухгалтерского баланса. Счета доходов, прибылей, расходов и убытков называют еще временными счетами, так как они используются для аккумуляции данных только за текущий отчетный период. В конце каждого периода, обычно составляющего один год, остатки этих счетов переносятся или закрываются. Этот периодический перенос (очищение) остатков счетов отчета о результатах финансово-хозяйственной деятельности в отчет о нераспределенной прибыли осуществляется при помощи закрывающих проводок. Закрывающие проводки служат двум целям:

1. перенести чистую прибыль или убыток в нераспределенную прибыль;
2. установить нулевой остаток в каждом из временных счетов для того, чтобы начать следующий отчетный период.

Таким образом, эти счета снова готовы к выполнению функции временного накопления данных на следующий год.

Счета бухгалтерского баланса (активы, обязательства, собственный капитал) не подвергаются периодическому закрытию, поэтому их называют постоянными счетами. Так, конечное сальдо на счете денежных средств одного отчетного периода должно быть начальным сальдо этого счета в следующем отчетном периоде. Нулевое сальдо на постоянном счете может быть только тогда, когда представленный объект (например оборудование) больше не находится в собственности предприятия (или полностью амортизирован). Остаток на конец периода по каждому счету баланса переносится в Главную книгу как начальный остаток следующего периода.

Предприятие в течение всего отчетного периода собирает все полученные доходы и понесенные расходы на счетах разделов 6 «Доходы» и 7 «Расходы». Отраженные на счетах данных разделов доходы и расходы в конце отчетного года подлежат обобщению на счете 5610 «Итоговая прибыль (итоговый убыток)». Данное обобщение необходимо для определения финансового результата деятельности предприятия, т.е. прибыли или убытка до налогообложения. После налогообложения конечный финансовый результат (прибыль или убыток) отражается на счете 5510 «Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) отчетного года». Таким образом, для целей принятия управленческих решений в первую очередь необходимо соответствующим образом и в сроки вести учет доходов и расходов, так как эффективность управления компанией означает прибыльность компании.

### Список литературы

1. Закон Республики Казахстан «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности» от 28 февраля 2007 года N 234.
2. Назарова В.Л. Бухгалтерский учет хозяйствующих субъектов – Алматы: «Экономика», 2005г. – 315с.
3. Радостовец В.К., Радостовец В.В., Шмидт О.И. Бухгалтерский учет на предприятии – Алматы: «Центраудит-Казахстан», 2002г. – 728с.
4. Малькова Т.Н. Теория и практика международного бухгалтерского учета: Учебное пособие. - СПб.: Издательский дом «Бизнес-пресса», 2001г. -336с.
5. Тепман Л.Н. Корпоративное управление: Учебное пособие. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009г. — 239с.
6. «Управленческий учет и его роль в управлении» <http://www.jourclub.ru>
7. Веснин В.Р. Стратегическое управление Учебник. - М.: Проспект, ТК Велби, 2006г. – 328с.

## ТҮЙІН

**Ян Цзун** - Абай атындағы ҚазҰПУ 6M050800 – Есеп және аудит мамандығының 2 курс магистранты. **Басқарушылық шешім қабылдау үшін кірістер мен шығыстарды есепке алуын ұйымдастыру.**

Кірістер мен шығыстар компанияның қалыпты дамуы мен жұмыс істеуінде маңызды орын алады. Табыс пен шығыстарды салыстыра отырып кәсіпорынның қаржы-шаруашылық қызметінің нәтижесі - пайда есептелінеді. Кірістер мен шығыстардың есебі мен талдауы кәсіпорынның қызметінің қаржылық нәтижелерін анықтайды. Қазақстанда кірістер мен шығыстардың бухгалтерлік есебі ҚЕХС сәйкес жүргізіледі. Бұл стандартта анықтамалар, тану критерийлері және кірістер мен шығыстарды бағалау әдістері қарастырылған. Жалпы қабылданған бухгалтерлік есеп принциптері бойынша, тану процесі деп әр сәйкестірілген баптың қаржылық есептілігінде көрсетілуі саналады. Қорытынды есепте тиісті сомалардың есепке алынуы тану болып саналады. Пайдалар мен шығындарды тану. Шаруашылық жүргізуші субъектінің қызмет түріне байланысты әр кәсіпорынға келіп түскен табыс пен шығынның пайда немесе залалға жатқызылуы не жатқызбауы анықталады. Пайда немесе шығын кірістер мен шығыстарда ерекшеленеді. Көбінесе пайда мен залал солармен байланысты шаруашылық операция аяқталған кезде ғана есепке алынады. Пайда мен залал есепке алынуы үшін сәйкестірілген есеп шоттарында жазылуы қажет. Сондықтан, басқарушылық шешім қабылдау үшін, ең бастысы, өз уақытында және бухгалтерлік есеп стандарттарына сәйкес табыстар пен шығындар есепке алынуы қажет. Өйткені кәсіпорынды тиімді басқару дегеніміз – кәсіпорын табысын арттыру деген сөз.

Мақалада кірістер мен шығыстарды есепке алуын ұйымдастырудың теориялық негіздері қарастырылады. Сондай-ақ, компаниялардың табыстары мен шығыстарың тану әдістері мен процестертер және тану кезеңдері қарастырылған.

**Түйін сөздер:**кірістер, шығыстар, қаржылық нәтижелер, шаруашылық қызмет, пайда, шығындар, тану процесі, табыс тану әдістері, табыстың есепке алынуынаң бұрын танылуы, табыстың есепке алынған кезде танылуы, табыстың есепке алынғаннан сон танылуы, басқарушылық шешімдер.

## RESUME

**Yang Jun**, master 2nd year research and teaching areas of specialty 6M050800 Accounting and audit. **Organization of accounting of income and expenses for management decision making.**

Revenues and expenditures are important in the normal development and functioning of the company. Expenditures exceed revenue generated balance of profit

(loss), which is a result of the financial and economic activity of the enterprise. Analysis and accounting of income and expenses identify the financial results of the organization.

Revenue and expenses in Kazakhstan is conducted in accordance with IFRS, which clearly considered definitions, recognition criteria and measurement of income and expenses used in these standards. Generally accepted accounting principles define the recognition process is the inclusion of article in the financial statements of the enterprise. The recognition is reflected in the amounts involved in the totals report.

The recognition of gains and losses. Type of business entity determines whether an article is a profit or loss, or ordinary income or expenses. Gains or losses are different from income and expenses. Most of the gains and losses are recognized when the related transaction is completed them. When a gain or loss, made special wiring to reflect completion.

Thus, for the purposes of management decision-making in the first place must be properly and terms to keep records of income and expenses as well as the efficiency of management of the company is the company's profitability.

In article theoretical bases of the organization of accounting of income and expenses. Methods of recognition of revenues and costs of companies, the processes and the period of recognition.

**Keywords:** revenues, expenses, financial results, business activities, the recognition process of the recognition of profits, losses, revenue recognition methods, recognition of income before the transfer, the transfer of revenue recognition, the recognition of income after the transfer, management decisions.

УДК 657; 311.216;336.717,6

#### **ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА В КОМПАНИЯХ**

*Янг Линг – магистр 2 курса научно-педагогического направления специальности – 6М050800 «Учет и аудит» КазНПУ имени Абая*

#### **Аннотация**

Согласно статьи 24 Закона Республики Казахстан «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности» от 28 февраля 2007 года, организации для обеспечения соблюдения законодательства Республики Казахстан о бухгалтерском учете и финансовой отчетности, учетной политики, эффективного проведения операций, включая меры по сохранности активов, предотвращению и выявлению случаев хищения и ошибок при ведении бухгалтерского учета и составлении финансовой отчетности, вправе организовывать внутренний контроль.

Внутренний контроль – это контроль изнутри компании, в противоположность внешним видам контроля, таким как законодательное регулирование, контроль со стороны внешних контролирующих организаций и т.п. в данном контексте понятие внутреннего контроля синонимично понятиям управленческого контроля, операционного контроля. Необходимо также отметить такую важную деталь, что внутренний контроль полезен только в том случае, если направлен на достижение конкретных целей и, прежде чем оценивать результаты контроля, необходимо определить эти цели.

Система внутреннего контроля — это очень сложный и тонкий организм, неотъемлемыми частями которого являются абсолютно все подразделения предприятия, все сферы его деятельности и деятельность каждого работника-предприятия. Система внутреннего контроля — это своеобразная организация внутри организации (предприятия).

В статье рассмотрены теоретические основы внутреннего аудита и системы внутреннего контроля в компаниях. Также рассмотрены функции внутреннего аудита и основные направления проведения внутреннего аудита.

### **Ключевые слова**

Закон об аудиторской деятельности, внутренний аудит, внутренний контроль, система внутреннего контроля, финансовая отчетность, регулирование, ошибки, организация, Института профессиональных бухгалтеров и аудиторов, контрольная среда.

Согласно статьи 24 Закона Республики Казахстан «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности» от 28 февраля 2007 года, организации для обеспечения соблюдения законодательства Республики Казахстан о бухгалтерском учете и финансовой отчетности, учетной политики, эффективного проведения операций, включая меры по сохранности активов, предотвращению и выявлению случаев хищения и ошибок при ведении бухгалтерского учета и составлении финансовой отчетности, вправе организовывать внутренний контроль[1].

Таким образом, в целях обеспечения соблюдения законодательства Республики Казахстан о бухгалтерском учете и финансовой отчетности, учетной политики, эффективного проведения операций, включая меры по сохранности активов, предотвращению и выявлению случаев хищения и ошибок, при ведении бухгалтерского учета и составлении финансовой отчетности, субъект имеет право организовывать внутренний контроль.

Казахстанский ученый, автор нескольких трудов по финансовому праву Сейткасимов Г.С. дает следующее определение внутреннему контролю: «Внутренний контроль - деятельность по проведению независимой, объективной оценки и предоставлению консультаций, задачей которых



является повышение эффективности и надежности операций организации. С его помощью организация достигает своих целей на основе систематического и последовательного метода оценки и повышения эффективности управления риском»[2].

В экономической литературе и аудиторских стандартах даются разнообразные определения внутреннего контроля. Скала Н., один из ведущих авторов по бухгалтерскому учету и аудиту в Республике Казахстан в настоящее время определяет так понятие внутреннего контроля: «Внутренний контроль — это контроль за составлением и ведением бухгалтерского учета и финансовой отчетности, осуществляемый постоянно силами специализированного отдела, создаваемого в структуре организации».

Некоторыми авторами понятия «внутренний контроль» и понятие «внутренний аудит» объявляются синонимами. Институт внутренних аудиторов определяет внутренний аудит (internal audit) как «деятельность по предоставлению независимых и объективных гарантий и консультаций, направленных на совершенствование деятельности организации. Внутренний аудит помогает организации достичь поставленных целей, используя систематизированный и последовательный подход к оценке и повышению эффективности процессов управления рисками, контроля и корпоративного управления». Чем внутренний контроль отличается от контроля вообще?

Внутренний контроль – это контроль изнутри компании, в противоположность внешним видам контроля, таким как законодательное регулирование, контроль со стороны внешних контролирующих организаций и т.п. в данном контексте понятие внутреннего контроля синонимично понятиям управленческого контроля, операционного контроля. Необходимо также отметить такую важную деталь, что внутренний контроль полезен только в том случае, если направлен на достижение конкретных целей и, прежде чем оценивать результаты контроля, необходимо определить эти цели. Далее рассмотрим понятие «система внутреннего контроля»[3].

По определению одних авторов - система внутреннего контроля представляет собой «все процедуры и политику компании, направленные на предотвращение, выявление и исправление существенных ошибок и искажений информации, которые могут возникнуть в бухгалтерской информации». В аудиторских стандартах Института профессиональных бухгалтеров и аудиторов Америки дано следующее определение системе внутреннего контроля - «Система внутреннего контроля - это целостная система контроля как финансового, так и прочего, установленного менеджментом компании для обеспечения деятельности предприятия в упорядоченной и эффективной форме, соблюдения политики руководства, сохранности активов и максимальной степени полноты и точности учетной информации». Определение системы внутреннего контроля с точки зрения ее бухгалтерского понимания звучит следующим образом: система внутреннего контроля есть

структура, политика, правила, процедуры по обеспечению сохранности активов организации и надежности бухгалтерских записей.

Система внутреннего контроля — это очень сложный и тонкий организм, неотъемлемыми частями которого являются абсолютно все подразделения предприятия, все сферы его деятельности и деятельность каждого работника-предприятия. Система внутреннего контроля — это своеобразная организация внутри организации (предприятия)[4].

При проверке внутреннего контроля аудитор проверяет следующее:

1) Соблюдались ли специфические процедуры контроля при создании системы внутреннего контроля посредством бухгалтерской службы предприятия.

2) Прежде всего, установлена ли система выдачи разрешений руководством на те или иные хозяйственные операции и виды деятельности. В этих целях определена ли соподчиненность должностных лиц с правом подписи финансовых документов исходя из сущности операции, размера денежных сумм. Закреплено ли такое право работника в должностных инструкциях или в приказе о приеме на работу.

3) Разработана ли в бухгалтерии схема документооборота с указанием последовательности выписки документов, санкционирования операции подписями должностных лиц, завершая процедурами сдачи их в архив.

4) Определены ли бухгалтерией формы бланков документов или выбраны из имеющихся на данный момент образцов. При этом необходимо проверить протестированы ли бухгалтерской службой реквизиты документов, насколько они раскрывают существа описываемой в них операции, учтены ли при этом требования бухгалтерского, статистического и оперативного (налогового) видов учета.

5) Надежна ли система регистрации и сквозной нумерации документов. Обеспечивает ли эта мера ломоту регистрации всех операций предприятия и сохранность информации на бумажном носителе.

6) Какова система обеспечения сохранности электронной версии бухгалтерии, своевременно ли оформляются документы и регистры учета на бумажном носителе и закреплены ли они в переплет.

7) Производятся ли сверки учетных данных с фактическими, кем и как часто меняются исполнители этих работ, не имеет ли место "фактор срастания".

8) Распределены ли обязанности между работниками бухгалтерии таким образом, что намеренные и случайные ошибки, допущенные одним, выявляются другим бухгалтером. Предусмотрены ли условия, исключаяющие возможность и необходимость сговора между должностными лицами. В частности, произведено ли разделение обязанностей между лицами:

- санкционирующими и осуществляющими операции;
- обеспечивающими физическое хранение и контроль за их использованием;
- отражающими операции в учете.

9) Соблюдается ли своевременность предоставления трудового отпуска бухгалтерам и другим должностным лицам.

10) Оформлены ли договоры о материальной ответственности с лицами, имеющими доступ к активам предприятия. Не имеют ли работники какие-либо юридические ограничения для работы с ценностями.

11) Соблюдается ли последовательность обработки информации в бухгалтерском учете: от первичных документов до финансовой отчетности[5].

На основе профессионального суждения аудитор оценивает общее состояние контрольной среды. Контрольная среда состоит из следующих факторов:

- философия управления и стиль работы руководства и бухгалтерской службы;
- организационная структура предприятия;
- состав и деятельность отдела внутреннего аудита;
- методы распределения полномочий и ответственности;
- методы контроля, используемые управленческим звеном;
- кадровая политика;
- влияние внешней среды[6].

Также степень сложности внутреннего контроля должна соответствовать организационной структуре предприятия, численности персонала, разветвленности сети филиалов и подразделений, степени централизации бухгалтерского учета и другим характеристикам предприятия в целом. Таким образом, система внутреннего контроля в деятельности любой организации является фундаментальным элементом процесса управления, поскольку ни планирование, ни создание организационных структур, ни мотивацию нельзя рассматривать полностью в отрыве от системы. Все они являются неотъемлемыми частями общей системы контроля в данной организации. Наряду с этим одной из важнейших причин необходимости осуществления контроля является то обстоятельство, что в деятельности любой организации присутствуют риски и ошибки, поэтому она должна обладать способностью вовремя фиксировать, минимизировать и исправлять их до того, как они начнут препятствовать достижению целей организации. Эффективно функционирующая система корпоративного управления является существенным фактором обеспечения банку конкурентных преимуществ.

Развитие внутреннего аудита в Казахстане связано большое в том числе и с развитием фондового рынка, Казахстанская фондовая биржа всегда уделяла большое внимание внешнему аудиту, но совершенно забывала о других факторах, которые могут повлиять на качество аудита, к которым, в частности, относится внутренний аудит. При этом нужно честно признать, что отсутствие адекватной системы внутреннего аудита в организации влияет и на качество внешнего аудита и, соответственно, на качество финансовой отчетности.

Службы внутреннего аудита необходимы в первую очередь крупным организациям: акционерным обществам, национальным компаниям и

холдингам, крупным эмитентам ценных бумаг. Это показала и серия крупных корпоративных скандалов, когда недостаток внутреннего контроля приводил к серьезным нарушениям внутри компаний, значительным финансовым потерям и даже банкротствам. А в глобальном понимании стал своего рода спусковым крючком сильнейшего мирового кризиса. Эти угрозы недостатка внутреннего контроля хорошо понимает и руководство страны. Поэтому в казахстанском законодательстве указаны организации, которые обязаны иметь службу внутреннего аудита. Тем не менее пока еще не все руководители да и сами казахстанские внутренние аудиторы имеют представление о функциях службы внутреннего аудита. Надеемся, что предстоящий форум поможет расставить точки над «i» в этой профессии.

Как поясняют специалисты, в идеале служба внутреннего аудита подчиняется совету директоров и выполняет функции мониторинга за финансово-хозяйственной деятельностью организации, выступает и консультантом, и контролером всех внутренних финансовых процессов.

Однако на практике нередки случаи, когда внутренние аудиторы находятся в подчинении генеральному или финансовому директору. В таких случаях говорить о каких-то четких критериях подчиненности трудно, так как многое зависит от задач, которые ставятся перед внутренним аудитором,- Довольно часто внутренние аудиторы фактически выполняют контрольно-ревизионные функции. Поэтому подчиненность генеральному и финансовому директору является логичной, так как служит средством контроля за менеджментом организации. Если внутренний аудит рассматривается как элемент системы корпоративного управления, то обязательным условием для выполнения принципа независимости является подчиненность внутреннего аудитора совету директоров. Для более эффективного функционирования внутреннего аудита необходима полная независимость системы внутреннего аудита от исполнительного руководства организации. Так как только в этом случае совет директоров может получить достоверную и непредвзятую информацию о положении дел в компании. При правильно поставленной работе системы члены совета директоров могут передать часть своих функций по мониторингу и надзору службе внутреннего аудита. А сам внутренний аудит может служить для совета директоров источником объективной и независимой информации о работоспособности и эффективности систем управления рисками, внутреннего контроля и корпоративного управления. Согласно международным стандартам внутренний аудит должен содействовать организации в поддержании работоспособной системы внутреннего контроля, оценивая ее эффективность и результативность и содействуя ее постоянному совершенствованию. А одним из важных видов контроля является контроль за подготовкой финансовой отчетности[8]. Часто в этих случаях внутренний аудит является более эффективным, чем внешний аудит, так как благодаря лучшему знанию бизнеса внутренний аудитор может дать более эффективные рекомендации.

В целом, считают специалисты, система внутреннего контроля позволяет снизить риски по нарушению законодательства и внутренних нормативных документов. Эффективная служба внутреннего аудита помогает не только обнаружить нарушения законодательства, но и предотвратить их.

### Список литературы

1. Закон «Об аудиторской деятельности в РК»
2. Аудит и анализ финансово – хозяйственной деятельности. Алматы, 2009г., Дюсенбаев К.Ш.
3. «Аудит» под редакцией В.И. Подольского – М 2008г.
4. «Аудит и анализ в системе управления финансами» Алматы, 2010г., Дюсембаева К.Ш.
5. «Аудит» Подольский В.И., Поляк Г.Б., Сотников Л.В., Савин А.А., М 2006г.
6. Белобжецкий И.А. Бухгалтерский учет и внутренний аудит. Москва: бухгалтерский учет, 2006г.
7. Международные стандарты аудита. Издательство РАРИТЕТ, 2010г.
8. Аудит. Учебное пособие. Москва: ИНФРА, 2007г., Шеремет А.Д., Суйц В.П.

### ТҮЙІН

**Янг Линг** - Абай атындағы ҚазҰПУ 6М050800 – Есеп және аудит мамандығының 2 курс магистранты. **Компаниялардағы ішкі аудиттің теориялық негіздері.**

2007 жылғы 28 ақпандағы «Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы» Қазақстан Республикасы заңының 24-бабына сәйкес, ұйымдар ҚР бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы заңын сақтау үшін, есептік саясатты, активтерді сақтау бойынша шараларды, бухгалтерлік есепті жүргізу мен қаржылық есептілікті құрастыруда жіерілетін қателіктер мен ұрлау жағдайларын анықтау мен алдын – алуды қосқандағы операцияларды тиімді жүргізу үшін ішкі бақылауды ұйымдастыруға құқылы.

Ішкі бақылау – заңдық реттеу, сыртқы бақылаушы органдармен жүргізілетін бақылау және т.б. бақылауларға қарама – қарсы болып табылатын компанияның ішкі бақылау қызметі. Аталған контексте ішкі бақылау түсінігі басқарушылық бақылау, операциялық бақылау сияқты түсініктердің синонимі деп білсек болады. Ішкі бақылау нақты мақсаттарға бағытталған болса ғана пайдалы болып табылады және бақылау нәтижелерін бағалаудан бұрын, бұл мақсаттарды анықтау қажет болып табылатының атап өткен жөн.

Ішкі бақылау жүйесі - бұл өте күрделі және нәзік орган болып табылады, оның ажырамас бөліктері болып кәсіпорынның барлық салалары мен әрбір

қызметкердің қызметі табылады. Ішкі бақылау жүйесі - бұл ұйым ішінде өзіндік ұйымның бір түрі.

Мақалада кәсіпорындардағы ішкі аудитпен ішкі бақылаужүйесінің теориялық негіздері қарастырылған. Сондай-ақ ішкі аудит функциясы және ішкі аудиттің негізгі бағыттары қарастырылған.

Түйін сөздер: аудит туралы заң, ішкі аудит, ішкі бақылау, ішкі бақылау, қаржылық есептілік, реттеу, кателер, кәсіби бухгалтерлер мен аудиторлар институты, бақылау ортасы.

## RESUME

**Yang Ling** - Master of 2 course of scientific and pedagogical direction specialty - 6M050800 Accounting and Auditing. **Theoretical Foundations of internal audit in companies.**

According to Article 24 of the Law of the Republic of Kazakhstan "On accounting and financial reporting" of 28 February 2007, the organization to ensure compliance with the legislation of the Republic of Kazakhstan on accounting and financial reporting, accounting policies, effective operations, including measures to safeguard the assets, prevent and detect cases of theft and errors in the accounting and financial reporting, internal control has the right to organize.

Internal control - it control of the company from the inside, as opposed to the external forms of control, such as a legal regulation, control by external regulatory bodies, etc. In this context, the concept of internal control synonymous with management control, operational control. It should also be mentioned such an important detail is that the internal control is useful only if directed at specific goals and before evaluating the results of the control, it is necessary to determine these objectives.

Internal Control System - this is a very complex and delicate body, part of which are absolutely all parts of the enterprise, all areas of its activities and the activities of each worker of the enterprise. The internal control system - a kind of organization within the organization (enterprise).

The article discusses the theoretical basis of internal audit and internal control in the companies. It is also considered the internal audit function and the basic directions of the internal audit.

**Keywords:** Audit Law, internal audit, internal control, internal control, financial reporting, regulation, error, the organization of the Institute of Professional Accountants and Auditors, the control environment.

## Мазмұны

### ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕ ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ

<b>Джакишева У. К.</b> Методологическое обеспечение учета и использования объектов интеллектуальной собственности на предприятиях в РК.....	5
<b>Канабекова М.А.</b> Высокий уровень образования–залог конкурентоспособности Республики Казахстан.....	9

### МАКРОЭКОНОМИКАЛЫҚ РЕТТЕУ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ

<b>Еспергенова Л.Р., Кан Чунь Ю.</b> Бюджетирование затрат в системе управления.....	17
<b>Сапарбаева А.М.</b> Шағын және орта кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау жүйесінің теориялық аспектілері.....	25
<b>Адельбаева А.К.</b> Дистанционды банктік қызметтер.....	32
<b>Маткаримова Л.К.</b> Салық механизмі – қаржы механизмінің құрамдас бөлігі.....	41

### ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҢ МІНБЕСІ ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

<b>Д.Е. Ерғали.</b> Халықаралық қаржылық есеп берудің стандарттары: қолданылуы, мәселелері, жетілдіру жолдары.....	51
<b>Байшымыров Д.Ж.</b> Коммерциялық банктердің несиелік тәуекелділігін басқаруын «Kaspi bank» ақ мысалында талдау.....	59
<b>Чжан Мин.</b> Экономическое содержание и порядок учета расчетов с бюджетом по налогу на добавленную стоимость.....	68
<b>Luchkina E.S.</b> The reorganization of organizational structures: the nature and principles of implementation.....	74
<b>Махмутова Г.Л.</b> Виды моделей маркетинга и их роль в управлении маркетинговой деятельностью фирмы.....	81
<b>Айсарова Р.Д.</b> Проблемы и перспективы учета денежных потоков в соответствии с международными стандартами финансовой отчетности.....	87
<b>Батырбекова С.С.</b> Регулирование аудиторской деятельности в РК: развитие и современное состояние.....	95
<b>Сырдыбаева С.</b> Финансовая отчетность организации: состояние, условия предоставления и перспективы.....	101
<b>Ян Цзун.</b> Организация бухгалтерского учета доходов и расходов для принятия управленческих решений.....	110
<b>Янг Линг.</b> Теоретические основы внутреннего аудита в компаниях.....	119